

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Den sexuella gråzonen

En studie om sexuella berättelser från ett gränsland utan språk

SW2227, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 30hp
Scientific Work in Social Work, 30 higher education credits
Avancerad nivå
2012-03-05
Författare: Kristin Blom
Handledare: Barbro Lennéer-Axelson

ABSTRACT

Titel Den sexuella gråzonen- En studie om sexuella berättelser från ett gränsland utan språk

Författare Kristin Blom

Nyckelord sexualitet, ungdom, kön, sexuella berättelser

E-mail s.k.blom@gmail.com

Hur kan man tala om erfarenheter från ett gränsland som inte riktigt har ett språk? Det undersöker jag i denna uppsats som är baserad på 53 berättelser som publicerats på internetsajten *Prata om det*. Majoriteten av berättelserna handlar om händelser som utspelade sig när berättarna var ungdomar, varför ungdomstiden är i fokus även i min uppsats. Syftet är att undersöka gråzonen mellan en negativ sexuell upplevelse och våldtäkt. Om det är möjligt att förstå detta område utifrån identitet och relationer, föreställningar kring kön samt sexuella skript har avhandlats. Det är också de begrepp som analysen baseras på.

Resultaten visar att det finns ett stort behov av att berätta om sina negativa sexuella erfarenheter och att det behövs ett språk med mer nyanser när det gäller dessa. Föreställningar om relationer, identitet och kontexter inverkar på förståelsen av en sexuell situation, oavsett om det leder till att man har sex eller inte. Detta ger konsekvenser, inte nödvändigtvis positiva sådana bara för att man säger nej till sex när man inte vill. Diskurser står ofta i konflikt med varandra vilket kan skapa oförståelse inför en sexuell situation och berättarens upplevelse och tolkning av den. De sexuella skript som präglar vår samtid, enligt berättelserna, är att det inte finns några restriktioner kring sexuella kontakter utanför ett förhållande. Något som dessutom framkommer är att de sexuella skript som råder när man är vuxen kan se annorlunda ut när man är ung. Detta kan också påverka tolkningen av den sexuella situationen, och den kan upplevas mer smärtsam i efterhand än vad den i realiteten var. Behov av *bekräftelse, närhet, ömsesidighet, att få känna sig sedd, åtråvärd, värdefull* och *att slippa vara ensam* framkommer som motiv till sexuella kontakter. Detta kan ibland stå i motsats till ett mer individuellt sexuellt skript, baserat på individens rätt till lust och njutning. Detta kan bli en framtida utmaning för vår sexuella praktik.

ABSTRACT

Title The grey area of sexuality-A study on sexual stories from a borderland without language

Author Kristin Blom

Key words sexuality, youth, gender, sexual stories

E-mail s.k.blom@gmail.com

How can you speak about experiences from a borderland without language? This essay is based on 53 stories published on the website *Prata om det* and examines the grey area of sexuality. The majority of the story-tellers describe events from their youth. The main focus in this essay is therefore on adolescence. The aim is to examine the grey area between a negative sexual experience and rape. If it is possible to understand this area on the basis of identity, relationships, ideas about gender and sexual script theory has been debated. The analysis is also based on these notions.

The results show a great need to speak about negative sexual experiences and a more nuanced language is required. Ideas about relationships, identity and contexts influence the comprehension of a sexual situation, regardless if it comes to a sexual act or not. Not only positive consequences are stated, irrespective if the word “no” is expressed. Discourses are often in conflict which can create a lack of understanding, both in a sexual situation and of the experience and interpretation of the story-teller. The sexual script characterizing the contemporary period according to the stories, is that there are no restrictions regarding sexual contacts outside a relationship. The sexual script prevailing for an adult is different than that for an adolescent. This might affect the interpretation of the sexual situation, and afterwards be experienced more painful than it really was. Motives for engaging in sexual activity is described as a need for *recognition, consensuality, to feel “seen”, desirable, valuable* and to *avoid being alone*. These motives might be contrary to a more individual sexual script, based on the individual right to lust and pleasure. This might cause a future challenge for sexuality and sexual activities.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 Det privata blev offentligt	1
1.2 Sexuella berättelser	2
1.3 Vad säger lagen?	3
Föreställningar kring våldtäkt	3
1.4 Mitt i mellanrummet	4
1.5 Syfte och frågeställningar	5
Avgränsningar	5
1.6 Disposition	5
2 TEORI	6
2.1 Sexualiteten och språket	6
2.2 Sexuella skript	7
2.3 Att skapa och skapas- diskursernas inverkan på identiteter och relationer	9
Diskurspsykologi	9
Identitet och berättelser	10
Den heterosexuella matrisen	11
Rena relationer och flytande kärlek	12
3 TIDIGARE FORSKNING	14
3.1 Ungdomar, kön och sexualitet	14
Barmhärtighetsknoll, tjatsex och respektabilitet	15
Sexuell icke-agens	17
3.2 Sex och samtycke	17
Motiv bakom sexuella handlingar	18
Kärleksideologin	18
Sex och alkohol	19
3.3 Hårdhänt kärlek och diffusa relationer	20
Sex för husfridens skull	21
Flytande relationer och otydliga avslut	21
3.4 Ungdomars förståelse av våldtäkt	22
Våldtäktsmannen- ingen riktig man	22
"Nej"- klart, tydligt och absolut	23
3.5 Sammanfattning	24
4 METOD OCH GENOMFÖRANDE	25
4.1 Utgångspunkter	25
Förförståelse	25
Mål, förhoppningar och farhågor	26
4.2 Metodval	26
Internet som plats för datainsamling	27

Data som inte påverkats av forskaren.....	27
4.3 Materialbeskrivning.....	28
Urval.....	28
Berättelser på internet.....	29
4.4 Val av teori.....	30
4.5 Analysmetod.....	31
4.6 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet.....	32
Tillförlitlighet och äkthet.....	32
4.7 Etik.....	32
Etik på internet.....	33
4.8 Några avslutande ord om metod.....	34
5 RESULTAT OCH ANALYS.....	35
5.1 Vad hände med vem var?.....	35
5.2 Prata om det!- men hur?.....	36
Utanför manuset för "vanligt" sexprat.....	37
Krav på tystnad.....	39
5.3 Diskursernas inverkan på sexuella situationer.....	40
Ett riktigt förhållande.....	40
Knullkontrakt.....	43
Killar vill väl alltid ha sex?.....	45
Gråzonen mellan ja och nej.....	47
Våldtäkt- den yttersta förnedringen.....	50
Rusets roll.....	52
5.4 Sexuella skript.....	53
Det individuella sexuella skriptet och längtan efter närhet.....	55
6 SLUTSATSER OCH REFLEKTION.....	57
6.1 Beskrivning av den sexuella gråzonen.....	57
6.2 Identitet och relationer.....	57
6.3 Ett nytt sexuellt skript.....	58
6.4 Reflektion.....	58

KÄLLFÖRTECKNING

Bilaga   Mail till informanter

Förord

Jag vill börja med att tacka min handledare Barbro Lennéer-Axelson. Det har varit ett privilegium att få ta del av dina kloka ord och din enorma kunskap. Vidare vill jag tacka nära och kära, framför allt Hanna och Johan, för genomläsning, stöd, kärlek och tålamod. Tack även till vänner och bekanta som har orkat lyssna på mig, och tack till er som har delat med er av era berättelser om när sex blev fel, tack för öppenheten och förtroendet. Jag vill dessutom tacka min familj, framför allt för alla vykort och sms med uppmuntrande ord. De har betytt enormt mycket!

Men framför allt, tack till alla er vars berättelser som jag fick ta del av, ni är modiga som vågade låta mig vända ut och in på era personliga erfarenheter. Jag hoppas att ni upplever att jag har gjort era berättelser rättvisa.

Kristin Blom

Göteborg 4 mars 2012

1 INLEDNING

Vad är en våldtäkt och vad är bara dåligt sex? Hur kan man förstå var gränsen går hos en annan människa i en sexuell situation? Jag vill hävda att det inte alltid finns klara gränser och att det kan skapa problem för vår sexuella praktik. Denna ”sexuella gråzon” undersöker jag i denna uppsats. Att fånga in en gråzon kan verka vara en omöjlighet, eftersom den benämns gråzon av en anledning. Denna uppsats är dock ett sätt att ta upp problematiken till ytan, ett försök till att identifiera gråzonen, och på så sätt skapa ett språk kring den.

För hur kan man berätta om sina negativa sexuella upplevelser när det inte finns ord för vad som skett? Vilka begrepp använder man då och vilka andra berättelser kan man relatera till? Sexualitet och sexuell praktik är inbäddat i normer och föreställningar som följer oss genom hela livet. Detta påverkar oss särskilt när vi är unga och inte hunnit få egna erfarenheter som referens (Berg, 2009a; Forsberg, 2006).

Var gränser går och vem som definierar dessa gränser har länge intresserat mig. Gränsdragning när det gäller sexualitet¹ upplever jag vara särskilt spännande. Sexualitet är något som verkar inrymma många motsägelser, vilket också gör det så intressant. Dels ses sexualiteten som något privat, och samtidigt florerar föreställningar kring sex och sexualitet i media, på internet och i dagstidningen till frukostkaffet. Sexualitet upprör och berör. Det är tabubelagt samtidigt som det är öppet och fritt. Det är därför det blir intresseväckande. Men vad pågår i dess gränsland?

1.1 Det privata blev offentligt

När jag tillsammans med två kurskamrater skrev min kandidatuppsats, som handlade om ungdomar och deras tankar om sex och relationer, berörde vi aldrig sexuell praktik. För att få ungdomarna att prata med oss försäkrade vi dem om att vi inte skulle ställa privata frågor om sexuella erfarenheter. Samtidigt kan man fråga sig; hur privat är det? Och varför är det privat? Sexuell praktik är en del av sexualiteten. Samtidigt får vi inte riktigt tala om det. Vi får inte tala om när sex ”gick fel”, eller lämnade oss med en dålig känsla. Hur kan man då fånga upp sådana berättelser?

Så hände någonting. En känd person anklagas 2010 för våldtäkt och övergrepp och en journalist twittrar² om detta. Några människor följer twitter-tråden, vilket leder till att en internetsajt startas på temat ”sexuella gråzoner”. Sajten och twittertråden får namnet ”prata om det”. Sådär beskriver journalisten Johanna Koljonen att det gick till.

Prata om det började med ett plötsligt infall från tv-soffan när jag satt och twittrade med ett slumpmässigt urval människor, varav ganska många var journalister. Jag kom på den här idén om att man kanske skulle kunna förändra någonting i vår sexuella praktik och i vår sexuella trygghet genom att berätta om de gånger när sex inte riktigt har lyckats eller blivit negativt på mer eller mindre våldsamma eller destruktiva sätt. Framför allt då utgå från, inte vad som har

---

¹ Jag använder mig av Världshälsoorganisationens (WHO) definition av sexualitet som menar att det är en del av varje människa, och något som driver oss att söka närhet och kontakt med andra. Det påverkar hur vi tänker, känner och handlar och även vår psykiska och fysiska hälsa (Nationalencyklopedin, 2012-02-05).

² ”Twitter är en tjänst för mikrobloggning och kommunikation som går ut på att dela med sig av korta uppdateringar samt genom att följa andra personer ta del av deras uppdateringar.” (Oh so hightech, 2011-11-23)

hänt, utan hur man själv tänkte, hur man kände och hur det ledde till att man förmådde skydda sig, eller inte gjorde det, eller tog dåliga beslut. Vilket vi förstås alla har erfarenhet av. Och det fick ganska mycket gensvar (*Prata om det*, 2011-11-26).

Hennes ”plötsliga infall” var ett minne av en händelse, som hon via korta meddelanden beskrev. Hon berättade om ett tillfälle då hon haft sex med någon, att det hade börjat lustfyllt men sedan blivit något annat, något odefinierbart. Så här säger hon i en intervju.

Följande morgon vaknade jag av ömma smekningar i hans famn, bakfull och ganska lycklig. Eller snarare så här: jag vaknade med honom inuti mig. Det är där minnet av morgonen börjar, med penetrationen som ett faktum, att jag ville ha mera sex men kunde inte koncentrera mig på grund av den bultande ångestfrågan. Har han kondom? Han måste väl ha kondom? Jag vågade inte fråga. Vår överenskommelse var ju så klämkäckt tydlig: kondom i varje hål, annars blir det inget. Han skulle väl inte...?

Det skulle han.

Vad rörde sig i mitt huvud? Banaliteter. Jag ville inte vara till besvär. Skadan var redan skedd. Jag hade ju redan visat min njutning, då vore det väl barnsligt att avbryta? Och tacksamhet över att han just då, när han rörde sig mot min kropp, i min kropp, kallade mig underbar. Någonstans, i ett töcken av sexuella val från natten innan som jag medverkat i och njutit av men inte riktigt stod för, låg också känslan att min rätt att dra gränser på något sätt var förverkad. Jag hade varit för villig. Det hade varit för kul att få vara hon, tjejen som okomplicerat njuter av sex (Koljonen, 2011-11-23).

Johanna Koljonens historia medförde att flera hundra människor bidrog med sin berättelse på twitter. Detta gjorde att hon, tillsammans med andra skribenter, startade en internetsajt där vem som helst kunde publicera sin berättelse. De kallade sajten för ”Prata om det- berättelser från gråzonen”³. Detta blev platsen för berättelserna som befann sig i gränslandet mellan våldtäkt och ”dåligt sex”, berättelser som inte hade en klar definition.

1.2 Sexuella berättelser

Ken Plummer (1995) beskriver i *Telling sexual stories* hur den moderna västvärlden idag har förändrats när det gäller vår tillgång till olika sexuella berättelser. Från att ha funnits inbäddade i dikter, sagor, sånger eller skrifter för ett fåtal, för att sedan nå ut till fler, har det utvecklats till att sexuella berättelser, som han kallar det, inte verkar ha några gränser. Media har blivit sexualiserat, menar Plummer. Han säger också att budskapet som sänds ut är ”Berätta om ditt sex!”, som om sanningen om oss själva finns i att berätta allt.

Ken Plummer menar att det finns fyra nivåer som berör orsaken till att människor berättar om sig själva. Dels är det en *personlig nivå*, vilket innebär att den som berättar själv vinner någonting på det, ett utforskande av självet. När och hur människor berättar är en del av den *situationella nivån*. Berättelser skapas inte i ett vakuum utan är en del av mönster och normer, detta kallas den *organisationella nivån*. Den *kulturella* eller *historiska nivån* innebär hur vissa berättelser är beroende av tiden, att vissa berättelser kanske måste vänta på grund av att det inte är rätt tid för dem. Alla dessa fyra nivåer är viktiga för att förstå sexuella berättelsers sociala konstruktion (ibid).

Berättelserna på *Prata om det* har alltså skapats i ett sammanhang. De är relaterade till andra berättelser och hade inte kunnat existera om dessa berättelser inte hade funnits. Kan

---

³ #prataomdet startade på twitter och medförde att internetsajten *Prata om det* skapades. Det är från internetsajten som berättelserna, som är grunden till denna uppsats, är hämtade. Jag skriver #prataomdet, på vad man kan kalla ”twitterspråk” när jag menar initiativet, och *Prata om det* när jag menar internetsajten.

man då se det som att dessa berättelser är individuella upplevelser som inte har något gemensamt? Eller kan man se ett mönster i berättelserna? Vad ryms inom en gråzon? Vad är bra sex? Och vad är egentligen en våldtäkt?

1.3 Vad säger lagen?

Under 6 kap i Brottsbalken kan vi hitta lagtext om sexualbrott. Enligt lagen innebär våldtäkt följande.

1 § Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

2 § Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplöst tillstånd (BrB 6 kap. 1 §).

Viktigt i sammanhanget är också att inom äktenskapet blev våldtäkt inte olagligt förrän 1965 (Brottsförebyggande rådet, rapport 2008:23). Sexuellt tvång, vilket jag också undersöker i denna uppsats, är ett sexualbrott för vilket man kan dömas till fängelse i högst två år, om man genom olaga tvång förmått en annan person att företa eller tåla en sexuell handling (BrB 6 kap. 2 §).

Vad har då våldtäkt och sexuellt tvång att göra med sexuella gråzoner? Även om denna uppsats inte handlar om hur vi kan förstå våldtäkt så relaterar berättelserna, som ligger till grund för uppsatsen, ofta till våldtäkt. För att kunna tala om sexuella gråzoner behöver man också ta avstamp någonstans ifrån. Att granska de föreställningar och bilder vi har av våldtäkt, dess offer och dess gärningsmän blev oundvikligt. Tätt sammanflätat med detta krävdes också ett närmare titt på de normer och föreställningar som finns kring kön och sexualitet, eftersom det påverkar vår sexualitet och vår identitet. Men hur samverkar detta? John H. Gagnon och William Simon utvecklade 1973 en teori om sexuella skript. De menade att rådande föreställningar om sexualitet och sexuella handlingar påverkar hur vi betar oss sexuellt (Gagnon & Simon, 1973). Hur dessa föreställningar påverkar vårt medvetande och vår identitet i sexuella situationer, och när vår sexuella praktik inte blir en positiv och lustfylld upplevelse är i fokus för denna uppsats.

Föreställningar kring våldtäkt

När jag har berättat för andra att jag skriver om gråzonen mellan våldtäkt och en negativ sexuell upplevelse har de flesta antagit att det har handlat om unga tjejer som offer och äldre män som förövare. Bilden av hur en våldtäkt ser ut är vitt utbredd och har oftast denna karaktär. Jag menar att det finns en risk med starka föreställningar kring olika fenomen. De berättelser som inte stämmer överens med denna bild blir då osynliga, vilket förstärker den dominerande bilden kring kön. Tjejer ska identifiera sig med den "utsatta" och killar ska identifiera sig med, och därmed ta avstånd från, "förövaren". I mycket av den litteratur som jag hittade vid sökning av tidigare forskning om detta ämne är fokus oftast på mannen som våldtar och kvinnan som våldtas. Som exempel redovisar Margareta Forsberg i *Ungdomar och sexualitet- en forskningsöversikt* (2006) för en studie som visar att mellan 7-10 procent av svenska kvinnor har erfarenhet av sexuella övergrepp under uppväxten, för män låg siffran på

1-3 procent. En annan studie, riktad mot ungdomar i årskurs tre, visade att 65 procent av flickorna och drygt en femtedel av pojkarna, hade erfarenhet av en sexuellt kränkande handling. Denna studie visade dessutom att det är lika vanligt att bli utsatt av någon jämnårig som av någon äldre (Forsberg, 2006). Könsmaktsaspekten bör inte förringas, men för att göra det möjligt för fler att identifiera sig vill jag bredda perspektivet.

Jag tror att få har missat när Patrik Sjöberg⁴ berättade om de sexuella övergrepp han blev utsatt för av sin tränare. Detta ledde till att sexuella övergrepp inom idrotten och den beroendeställning unga kan ha gentemot sin tränare uppmärksammades. Förhoppningsvis vidgades bilden av hur ett övergrepp kan se ut. En annan händelse som skapade debatt i media var händelserna i Bjästa 2009. En pojke på 15 år våldtog en flicka på 14 år, och dömdes för händelsen. Efter detta började ändå rykten spridas, om att den populära pojken var oskyldig, och att flickan var lösaktig. Både ungdomar och vuxna valde att ställa sig bakom pojken. Hot och trakasserier riktades gentemot flickan framför allt på internet. Så småningom tvingades flickan byta skola (Uppdrag granskning, 2010-03-24).

Bilden av en våldtäkt, hur ett offer bör bete sig och vem som är en riktig våldtäktsman verkar finnas starkt i vårt medvetande. Kanske var det bilden av en våldtäktsman som gjorde det så svårt att förstå pojkens gärningar. En våldtäktsman kan inte vara skolans populäraste kille. I Katarina Wennstams *En riktig våldtäktsman* (2004) beskriver hon att ingen vill kännas vid en våldtäktsman. Inte ens de som själva är dömda för våldtäkt kan identifiera sig med en våldtäktsman. Hur kan man förstå sina upplevelser när det finns så starka bilder kring sexuella händelser? Hur kan man berätta om när man förlorat kontrollen över sin egen kropp, men inte vill använda ordet våldtäkt? Hur kan man tala om det som det inte finns ett språk för? Och för vem kan man berätta?

1.4 Mitt i mellanrummet

Ovanstående diskussion är särskilt aktuell för ungdomar⁵. Frågor om vem man är, om man duger, hur man betar sig gentemot andra och hur andra betar sig gentemot en själv, tror jag är centralt för många ungdomar. Även om dessa frågor kan göra sig påminna genom hela livet, föreställer jag mig ändå att de upplevs som störst när man är ung. Philip Lalander och Thomas Johansson (2007) beskriver hur det postmoderna samhället med alla valmöjligheter kan göra det ännu svårare för unga att orientera sig i identitetsdjungeln. Dessutom är ungdomstiden präglad av risker och riskbeteende. Känslan av att vara odödlig och en vilja att testa gränser formar denna tid på ett alldeles särskilt sätt. Jag menar inte att ungdomstiden bara bör ses som en transportsträcka mot att bli vuxen, men det blir ändå ett slags mellanrum mellan barndomen och vuxenvärlden. Det som är ”vuxet” lockar och verkar spännande, samtidigt som barndomen kan verka trygg och säker. Jag tror dessutom att sexualitet ofta förmedlas genom media och skola som en del av vuxenvärlden, och kan för unga snarare tolkas som ett inträde till denna värld. Jag tycker att det som gör ungdomstiden intressant är att det är en tid av utforskande, sökande, risktagande och starka känslor. Att vi inom socialt arbete kan förstå den verklighet som ungdomar lever i tror jag är ett måste för att vi ska kunna arbeta med dem. Därför vill jag hävda att denna uppsats i högsta grad är relevant för socialt arbete med ungdomar.

---

⁴ Patrik Sjöberg är friidrottare och berättar i självbiografin *Det du inte såg* (2011) om hur han utsattes för sexuella övergrepp av sin styvpappa och tränare (Nationalencyklopedin, 2012-03-01).

⁵ Begreppet ”ungdom” syftar på en förståelse av ungdomstiden som flytande snarare än att det är en specifikt åldersspann (Lalander & Johansson, 2007).

1.5 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka gråzonen mellan en negativ sexuell upplevelse och våldtäkt. Till min hjälp har jag ett antal berättelser som säger sig befinna sig just i denna gråzon. Syftet är dessutom att undersöka vilka diskurser som dessa berättelser relaterar till med fokus på identitet, relationer, sexualitet och kön.

Jag har utgått från följande frågeställningar.

- Kan gråzonen mellan en negativ sexuell upplevelse och våldtäkt beskrivas med hjälp av berättelserna? I så fall hur?
- Hur kan den sexuella gråzonen förstås utifrån identitet och relationer samt föreställningar kring kön?
- Vilka sexuella skript beskrivs i berättelserna? Hur kan de förstås?

Avgränsningar

Jag har valt att enbart fokusera på ungdomar, eftersom jag menar att det är under ungdomstiden som många av dessa frågor är som störst. De berättelser som ligger till grund för denna uppsats utspelar sig i huvudsak när berättaren är i tonåren, men med det inte sagt att dessa frågor inte kommer upp hela livet igenom.

1.6 Disposition

Med hjälp av detta inledande avsnitt har jag velat sätta den sexuella gråzonen, och viljan att berätta om våra sexuella erfarenheter, i ett sammanhang. I nästa kapitel redogör jag för teori och begrepp som ligger till grund för denna uppsats. Här beskriver jag, med hjälp av Michel Foucault (2002) en bild av hur talet om sexualitet har sett ut från 1600-talet, fram till 1800-talet. Dessutom redovisar jag William H. Gagnon och John Simons (1973) teori om sexuella skript och hur normer styr vår sexuella praktik. Diskurs, diskursanalys och diskurspsykologi beskrivs därefter, samt identitet och berättelser. Jag har dessutom använt begreppen *den heterosexuella matrisen* (Butler, 2007), *den rena relationen* (Giddens, 1995) och *flytande kärlek* (Bauman, 2003), som också förklaras i denna del.

Därefter kommer avsnittet om tidigare forskning som jag har valt att redovisa tematiskt utifrån ungdomar och sexualitet, sex och samtycke, sex, kärlek och relationer och slutligen ungdomars förståelse av våldtäkt.

Metodavsnittet tar vid efter avsnittet om tidigare forskning. Här får man som läsare ta del av mina utgångspunkter, metodologiska funderingar, val av teori, analysmetod, genomförande och hur internet som plats för datainsamling kan försvåra eller underlätta produktion av kunskap. Jag redogör dessutom för mina etiska överväganden samt huruvida faktorer som reliabilitet och validitet har kunnat uppnås.

Resultat och analys har jag valt att redovisa tillsammans. Jag inleder med en introduktion till berättelserna, som framför allt är beskrivande. Därefter beskriver jag hur olika komponenter kan försvåra förståelsen av den sexuella gråzonen. En analys av hur förväntningar och normer kring kön och sexualitet påverkar denna förståelse tar vid, samt på vilket sätt identitet och relationer kan förstås utifrån dessa föreställningar. Fem modeller över hur diskurser inverkar i sexuella situationer illustrerar denna del. Till sist beskriver jag min tolkning av dagens sexuella skript, utifrån berättelserna.

Slutsats och reflektion avslutar uppsatsen.

2 TEORI

2.1 Sexualiteten och språket

Michel Foucault (2002) var en framstående filosof och tänkare när det gäller sexualitet och framför allt *talet om sexualitet*. Hans intresse var den diskursiva företeelsen, snarare än sexualiteten i sig. En kort historisk tillbakablick inleder detta avsnitt.

Vi har idag en förståelse av att en viss öppenhet rådde kring sexualitet i början av 1600-talet. Reglerna för hur man talade om sexualitet var inte särskilt restriktiva, och sexualiteten präglades av öppenhet och tolerans. Den viktorianska eran, som inträdde på 1600-talet, medförde dock ett mörker kring sexualiteten. Den började ses som något som tillhörde äktenskapet, och sexuell praktik skulle enbart ske av fortplantningsskäl (ibid).

Kön var på den tiden förtryckt, så förstår vi det idag. Foucault fokuserar inte särskilt mycket på varför det var så, utan är snarare intresserad av varför vi *talar* om kön och sexualitet som förtryckt. Hur har vi kommit fram till detta påstående? Foucault menar att förbudet bara är en del av historien, och att enbart tala om detta förbud påverkar också skapandet av diskursen kring sexualitet idag (ibid).

En annan aspekt av sexualiteten är att det om och kring den skedde en explosion av tal, som Foucault uttrycker det. Samtidigt kontrollerades hur talet var organiserat, som när man fick tala, i vilka situationer, mellan vilka parter och i vilka relationer. Det fanns också en ökad vilja att tala om det, framför allt från officiella maktinstanser. Foucault tar bikten som exempel. Män och kvinnor skulle bikta sig, och berätta om sina syndfulla beteenden, tankar, fantasier och begär. Där skulle man berätta allt för att få rening. Foucault beskriver att i västvärlden, istället för att proklamera för en moral kring sexualiteten och kön, blev människor pålagda en plikt att tala om allt som hade med det att göra. Det installerades en apparatur som producerade tal om kön. Detta startade i den kristna världen med ”bikt-plikten” men togs också över av andra offentliga instanser. Ett intresse för sexualiteten uppstod och man ville analysera, klassificera, mäta och förstå. Kön och sexualiteten blev ett intresse för ekonomi och politik, eftersom det hängde samman med olika befolkningsproblem. Man ville kontrollera nativiteten, utomäktenskapliga födslar, när könsumgänge startade och hur ofta det skedde. Allt detta skulle regleras för att undvika kaos. Han skriver vidare att från 1700-talet och framåt formulerades tal om sexualiteten från olika discipliner så som psykologin, pedagogiken, moralen, demografin och medicinen (ibid).

(...)överallt har det gjorts anstalter för att stimulera till tal, för att kunna höra och registrera, för att kunna iakttä, förhöra och formulera. Man jagar fram könet och tvingar det till en diskursiv existens (ibid: 56).

Det var alltså inte enbart en kvantitativ ökning av talet om sexualiteten utan också en komplex spridning av ”det nät som förbinder talet”, som Foucault uttrycker det, samt en spridning av apparater som möjliggör att man kan tala (ibid).

Under 1700- och 1800-talen skedde alltså en stor förändring när det gällde talet om kön och sexualitet. Den heterosexuella tvåsamheten blev norm, och därför inte lika intressant. Det äkta paret sexuell umgänge fick på så sätt större rätt till privatliv och deras sexualitet sattes inte under lupp på samma sätt som tidigare. Vad man istället uppmärksammade var sexualiteten hos barn, kriminella och de som inte begärde det motsatta könet. Det ”onaturliga” skildes från det ”naturliga”, som blev norm och eftersträvanvärt (ibid).

Sammanfattningsvis menar Foucault att de tre senaste århundradena har talet om kön och

sexualitet ökat. Detta har visserligen medfört en större variationsrikedom i sexuallivet, men även förbud och restriktioner (Foucault, 2002).

2.2 Sexuella skript

För att kunna förstå vårt förflutna och för att kunna kontrollera framtiden verkar det som om vi vill tro på människan som konstant och naturlig, snarare än skapad av det kulturella. Detta är något som Gagnon och Simon (1973) motsätter sig. De fokuserar på hur kulturella aspekter ständigt är med och skapar de bilder som vi har av sexualitet och hur sexuell praktik ska gå till.

Gagnon och Simon (ibid) menar att bilden av sexualiteten som naturlig är motsägelsefull. Samtidigt som vi ser sexualitet som en naturlig funktion sprungen ur biologiska behov, så påverkar vi det ”naturliga” med onaturliga medel. Till exempel vill vi med hjälp av preventivmedel kontrollera reproduktionen av barn och vissa sexuella uttryck patologiserar vi. För att kunna skilja på vad som anses vara naturligt och onaturligt utgår vi från den sexuella akten. Sammankomsten av kroppar definierar alltså vad som är normalt och inte. Hur det ska gå till är definierat i lagar och normer. Det som anses vara en naturlig sexuell praktik vid tiden då *Sexual conduct* skrevs, är den som sker mellan gifta personer, i sovrummet, i missionären. Det är denna föreställning som är mest bekväm för oss, menar Gagnon och Simon, och tänker man bortom detta blir det mer oklart.

To move beyond this arrangement of bodies either in fantasy or fact is to move into a more shadowy realm where anxiety, guilt, and eroticism awaits (ibid:5).

Vår föreställning av normaltillståndet när det gäller sexuell praktik är alltså att ett organ är placerat i ett annat organs öppning. Hur vi lär oss att genomföra sexuella aktiviteter är integrerade i större sociala skript. Det är de som skapar riktlinjer för hur sexuell praktik ska utföras. De innebär som omger organen ifrågasätts sällan, menar Gagnon och Simon. Sexuell praktik är alltså systematiskt länkat till sociala roller. De förnekar inte att själva möjligheten att bli sexuellt upphetsad är naturlig, men den sociala världen formar också denna förmåga. Sexuella aktiviteter är alltså resultatet av en komplex psykosocial process som endast är möjliga eftersom de är inbäddade i sociala skript. Myten om naturlighet gömmer de sociala elementen (ibid).

Gagnon och Simon (ibid) beskriver skripten som en förutsättning för att något sexuellt ska kunna ske. Som exempel tolkas inte en gynekologisk undersökning eller mun-mot-mun-metoden som sexuella situationer. Ett sexuellt element av något slag skulle i en sådan situation ses som kränkande och ett brott mot de sociala koderna som styr i dessa sammanhang. Flera faktorer spelar in för att en situation ska tolkas sexuell, som aktörernas roller och deras beteende, och det är skripten som definierar och organiserar dessa faktorer. Även om man skulle kombinera faktorer som lust, ostördhet och en fysiskt attraktiv person skulle antagligen ingenting sexuellt hända om inte någon, eller båda, organiserar sitt beteende enligt ett sexuellt skript. Det är med hjälp av skripten som vi lär oss att tolka inre tillstånd, och andra personers beteenden som sexuella.

För att två personer ska kunna förstå en situation som sexuell och kunna delta i akten krävs det alltså skript som organiserar händelsen. Gagnon och Simon kallar detta för den externa, eller den interpersonella, dimensionen. Verbala och icke-verbala gester skapar en förståelse av situationen, och dessa gester måste vara ömsesidigt tillgängliga. Hur man kommunicerar för att skapa en sexuell villighet hos den andra behöver vara kulturellt delat. Detta är en del i hur man ”gör” sex. Det måste finnas konkreta och kontinuerliga element, som människor i en kultur är överens om ska tolkas sexuella. Däremot säger detta beteende relativt lite om vad det

har för betydelse hos de som deltar i situationen. Samma typ av beteende kan ha olika betydelse både för olika aktörspår, och inom samma aktörspår. Man upplever beteendet genom en symbolisk tolkning av det. Beteendet är kodat sexuellt, oavsett vad som ligger bakom beteendet eller hur det upplevs hos den andra parten. Deltagarna i en sexuell situation kan alltså förstå en och samma händelse på olika sätt. Hur man upplever sin egen upphetsning eller känslor av passion samt huruvida situationen tolkas sexuell, härleds från en komplex sättnings av symboliska betydelser. Dessa kan vara svåra att förstå utifrån den andres beteende, och dessutom kanske man inte har en identisk förståelse för vilken typ av beteende som innebär att man är sexuellt upphetsad och vill ha sex, eller de motiv som kan ligga bakom upphetsningen (Gagnon & Simon, 1973).

Skripten påverkar dessutom på en intrapsykisk nivå. Det kroppsliga man upplever förstår man med hjälp av en vokabulär som har benämnt och språkliggjort upplevelsen. Gagnon och Simon jämför det med hur en person som använder droger kan uppleva effekten av en drog. Beroende på många olika faktorer, så som sinnesstämning, situation eller droganvändarens tidigare historia kan ruset upplevas olika. Det är mer relaterat till person-situation än till att drogen ger något specifikt (ibid).

Skripten formulerar alltså en betydelse av inre tillstånd (av upphetsning), och ett manus för vilka kroppsliga aktiviteter som ska göra att man får utlopp för detta inre tillstånd. Gagnon och Simon menar att grunden för den sexuella komplexiteten läggs redan hos barnet, som tidigt upptäcker att kroppen kan vara en källa till njutning. Dessa preverbala upplevelser blir begreppliggjorda av föräldrarna, och binds på så sätt till den sociala världen. Barnets beteende kan i föräldrarnas ögon tolkas sexuellt, vilket leder till att de reagerar på beteendet, oftast negativt. Barnet känner skam och sexualitet blir ett förbjudet ämne. Barnets förmåga att känna njutning, innebär på så sätt att det också skapas en förmåga att förneka njutning (ibid).

Barnet får alltså ord på sitt beteende, främst genom hur vuxna reagerar på de beteenden som de tolkar som sexuella hos barnet. Gagnon och Simon menar att det vanligaste som vuxna gör när de ser ett beteende som de uppfattar vara sexuellt är antingen att säga att det är fel, eller feltolka beteendet och förklara det för barnet som något som det inte är. Oftast, menar Gagnon och Simon, så innebär responsen från de vuxna något annat för dem, än den gör för barnet. Barnet förstår sällan det budskap som föräldern trodde att den gav. Att misstolka eller moralisera över barnets beteende danar dennes sätt att förstå sexualitet, attityder, värderingar och uppträdande. Barnet vet alltså ofta vad det inte borde göra, och samtidigt tillskrivs sådana händelser mystik, vilket gör att det också blir lockande. Barnet lär sig alltså en sexuell vokabulär, ofta tidigare än det kan förstå innebörden av orden. Detta lämnar barnet förvirrad. Konsekvenserna blir att fantasin får hjälpa till att bygga upp en förståelse kring sexualitet. Detta leder ofta till att barnet letar efter information på annat håll än hos föräldrarna, eftersom det därifrån är så förvirrande. Oftast står kamraterna för en alternativ källa till information. Eftersom de flesta unga inte har fått ”rätt” information från sina föräldrar, leder det dock till att de inte ger varandra ”rätt” information heller. Tätt sammanbundet med denna inlärningsprocess är hur genusidentiteten grundas och formar barnet. Allt som barnet gör eller säger kopplas samman med den symboliska värld som förknippas med pojke respektive flicka. Kön och sexualitet hänger alltså tätt samman och påverkar den sexuella identiteten (ibid).

Sexuella skript ligger nära hur jag själv ser på sexualitet; att det är ett inlärt beteende och att det finns normer och föreställningar på olika nivåer som styr vår sexuella praktik. Internaliseringen av sexuella skript är fullt aktiv redan när man är i början av sin ”sexuella karriär”, menar Berg (2009a), vars studie jag redovisar nedan. Sexuella skript är alltså något som är användbart när det gäller hur man kan förstå normer kring sexualitet. Genom att

undersöka med vem, när, hur och var unga har sex kan man få fram vilka skript som råder, hur man *gör* sex. Man bör samtidigt beakta vilka föreställningar kring kön, ålder, sexualitet och kropp som florerar (Berg, 2009a).

2.3 Att skapa och skapas- diskursernas inverkan på identiteter och relationer

För att förstå diskurspsykologi, som jag använder mig av som analysmetod i denna uppsats, måste man också förstå vad en diskurs är. Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (2000) beskriver diskurs på följande vis.

En diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen) (ibid:7).

Det handlar alltså om hur språket är organiserat i olika mönster som tillsammans skapar föreställningar om en viss företeelse. Hur vi sedan förhåller oss till denna företeelse är relaterat till dessa mönster och föreställningar (ibid). Foucault (1971/1993) beskriver en diskurs dels som tal, både skrivet och yttrat, och dels som en praktik som frambringar yttranden.

Som jag beskriver ovan, menar Foucault att vem som helst kan inte tala om vad som helst hur som helst. Det finns förbud, tabun och ritualer kring hur talet om ett fenomen ska gå till, och det är inom sexualiteten och politiken som förbuden och ritualerna är som mest täta och komplicerade. Berättelser ingår i ritualiserade diskurser. Dessa ritualer bestämmer vilka kvalifikationer som den som talar bör ha. De bestämmer också gester, beteenden och omständigheter som medföljer diskursen. Det är genom att uppfylla vissa krav, att vara kvalificerad att tala, som man kommer in i diskursens ordning, framhäver Foucault. Vissa områden är mer eller mindre öppna eller lättillgängliga för varje talande subjekt (ibid).

Diskursanalys innebär i grova drag att man analyserar de mönster och föreställningar som finns kring ett fenomen eller problem. Man menar att texter och tal konstruerar världen, världsbilder, sociala relationer och sociala subjekt. Det är ett socialkonstruktionistiskt förhållningssätt. Man motsätter sig att det finns en inre kärna, eller en essens som påverkar hur vi människor tänker och talar. Mentala processer är konstruerade av en social och diskursiv aktivitet. Man är alltså inte intresserad av människans ”inre” processer i diskursanalys, utan snarare om det som händer mellan människor och vad det ger för konsekvenser. Det finns dock inte bara ett sätt att använda diskursanalys, och inte heller ett sätt att förklara begreppet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Vivien Burr (1995) framhäver att betydelsen av begrepp eller fenomen alltid är beroende av kontexten och de diskurser som finns inom denna kontext. Detta framkommer även hos Winther Jørgensen och Phillips (2000). Människors tal och handlingar ser annorlunda ut beroende på sammanhang, eftersom det finns olika diskurser i olika kontexter.

Diskurspsykologi

Diskurspsykologi är ett angreppssätt inom diskursanalys. Detta angreppssätt innebär ett intresse för hur människor i social interaktion använder och positionerar sig inom olika diskurser för att framställa sig själva och omvärlden på bestämda sätt, och vad det innebär för sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Det som är specifikt för diskurspsykologi är att man undersöker hur människor aktivt använder språket eller olika diskurser i vardaglig interaktion. Likt diskursanalys analyserar man de kontexter i vilka språkbruk används och utvecklas. Att det finns en universalitet i

människors kognitiva processer motsätter man sig. Så som vi förstår och kategoriserar världen beror alltså på historiska och sociala kontexter, inte universella (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Burr (2003) beskriver diskurspsykologi som mikroorienterad eftersom man studerar hur människor i vardagssituationer med hjälp av språket skapar mening i interaktioner. Man ser på hur människor aktivt konstruerar en identitet, och söker bekräftelse hos andra på att deras berättelse om en händelse, som exempel, är en legitim sådan. Med andra ord tar identitet stor plats i diskurspsykologi.

Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver hur man även i diskurspsykologi medverkar till skapandet av diskursiva konstruktioner, och att man bör vara medveten om att man är *en* röst i det forskningsfält inom vilket man verkar.

Identitet och berättelser

Sedan slutet av 60-talet har det narrativa tagit allt mer plats i nästan varje akademisk disciplin och profession, den så kallade ”narrativa vändningen”, som innefattar ett allt större intresse för språket och hur det konstruerar vår vardag. Kanske hör vårt intresse för berättelser och berättande ihop med ett allt större sökande efter och skapande av vår identitet (Riessman & Quinney, 2005). En annan förklaring kan vara att vi i dagens teknologiska samhälle dagligen översköls av en ständig ström av information. Detta leder till en törst efter sammanhängande berättelser som förmedlar helhet istället för fragmentering (Lennéer-Axelsson, 2010). I boken *Människan är en berättelse* av Clarence Crafoord liknar han berättelsen om oss själva vid kläder som vi bär, kläder som berättar om vilka vi är med hjälp av mönster, färger och stil. Samtidigt som vi använder det för att skydda oss, uttrycker vi också vår identitet. Han beskriver vidare att lika mycket som människan är i sitt språk, är hon också i sin kropp. För att kunna utveckla ett ”kroppsjag”, som han kallar det, är språket en viktig del (Crafoord 1994/2005). Genom berättande skapas och upptäcks självet identitet, så kallad narrativ identitet. Det ger en känsla av kontinuitet och skapas genom att man reflekterar över sig själv. Med hjälp av berättelser kan man göra mänsklig erfarenhet meningsfull (Johansson, 2005).

Berättelser om sig själv påverkar identiteten (Burr, 2003). Alla som berättar anpassar sin berättelse till hur de ser på händelsen i ljuset av dagens värderingar. På så sätt förskjuts identiteter och en berättelses slut kan innebära en ny början. Man kan hitta dessa identitetsförskjutningar genom att leta efter vändpunkter i berättelsen (Larsson & Goldberg, 2008). I diskurspsykologi beskrivs identitet på följande vis.

Identiteter uppstår, omformas och blir föremål för förhandlingar i sociala praktiker (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:105).

Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det inte finns någon gräns mellan jaget och ”verkligheten utanför”, utan jaget är ”utspritt”. Identiteten är relationell och människor har flera och flexibla identiteter, vilka är beroende av den sociala kontexten. Även Nils Hammarén och Thomas Johansson (2007) talar om identitet som en process som ständigt pågår och kan förstås i relation till sociala och kulturella faktorer.

Jonathan Potter och Margaret Wetherell (1987) framhåller hur den identitet man visar i en specifik social situation är en avlagring av tidigare diskursiva praktiker. Man förstår sig själv genom att välja en version av jaget, framför de andra versionerna av en själv som man har att tillgå. Med hjälp av detta kan man också skapa sig kollektiva identiteter. Däremot kan man inte ta dessa gemenskaper för givna eftersom den ”tillslutning” som skapar identifiering med gemenskapen är tillfällig. Tillslutning innebär att man antar den identitet som passar bäst för den grupp man för tillfället väljer att tillhöra. Då antar man också vissa egenskaper som tillhör denna grupp, och har tillfälligt ”slutit till”. Identiteten kan dock, som redan nämnts, alltid

förändras, och på så sätt kan man anta andra identiteter, och öppna upp den tillslutning som innan varit låst. Samtidigt innebär det inte att människan kan ändra identitet på ett enkelt sätt, bara för att hon befinner sig i olika kontexter. Därför talar Potter och Wetherell om att identiteten är en avlagring, alltså någonting som redan finns hos människan, som redan är tillgänglig för henne.

Stuart Hall menar att i det senmoderna samhället blir identiteten allt mer fragmenterad eftersom den konstrueras genom en mängd motsägelsefulla diskurser. På grund av att mängden informationskällor och allt större möjligheter till identifikation har ökat i det senmoderna samhället, så skapas det än mer motstridiga identiteter (Hall, 1996). Olika diskurser kan dessutom stå i strid med varandra. Winther Jørgensen och Phillips (2000) kallar det en hybriddiskurs, när man som subjekt blir tvungen att på något sätt sammankoppla två motstridiga diskurser. På så sätt blir identiteter instabila och föränderliga.

Hammarén och Johansson (2009) beskriver att identitet framför allt handlar om andra människor än en själv, om att känna gemenskap och en kollektiv tillhörighet. Författarna beskriver det som en "brygga" mellan oss själva och med samhället. I en annan bok om identitet av samma författare kan man läsa att vi blir vilsna om vi saknar en identitet eller en föreställning om vilka vi är. Detta kan innebära förödande konsekvenser för oss, som överklighetskänslor, ångest och självförakt (Hammarén & Johansson, 2007).

Den heterosexuella matrisen

Enligt Burr (1995) skapas vår identitet genom interaktioner med andra människor och språket är en viktig del i detta skapande. Hon beskriver det som att identiteten består av olika "trådar", som kön, klass, etnicitet, ålder och sexualitet, som är sammanvävda. Alla dessa komponenter är skapade inom de diskurser som finns tillgängliga för oss, i den kultur vi ingår i. Ungdomstiden, menar Burr, representeras på olika sätt genom begrepp som utveckling, förändring, identitetskris och risk. Vidare påverkas ungdomars identitet av andra diskurser och tillgängliga begrepp, eftersom människor har fler "trådar". Varje tråd erbjuder ett begränsat antal diskurser genom vilka vi kan forma oss själva. Hon tar sexualitet som exempel. I samhället idag har vi några få sexuella identiteter som vi kan identifiera oss som. Dessutom finns det normer som påverkar detta, där heterosexualitet framställs som det "normala". Även vår sexuella praktik formas herefter.

Burr menar vidare att det visserligen finns alternativa diskurser kring varje aspekt, eller tråd, i en människas liv. Ibland innebär det inga problem för individen att anta andra identiteter än de som till synes finns till hands. Däremot är det ofta svårt att forma sin identitet utifrån de diskurser som finns tillgängliga. Som exempel tar Burr upp de olika diskurser som finns inom vetenskap och genus. Vetenskap, som länge förknippats med maskulinitet, logiskt tänkande och objektivitet gör det relativt enkelt för en man att identifiera sig med en "vetenskapsman". Diskurser kring kvinnlighet kan skapa en konflikt eller förvirring om en kvinna vill ge sig in på samma bana. Det finns en risk att hon inte uppfattas som "en riktig kvinna" eller en dålig vetenskapsman (ibid). Det har visserligen gått nära 20 år sedan detta skrevs och jag tror inte att det ser ut på samma sätt idag, men det är ett exempel på hur olika trådar vävs samman och påverkar identiteten beroende på vilka diskurser som finns till hands.

Judith Butler beskriver i *Genustrubbel* (2007) hur identiteten och kategorin "kvinna" på senare tid har utmanats i den feministiska debatten. Hon diskuterar vad det kan innebära om kvinnor hävdar sin särart. Som exempel kan man kräva sin rätt att vara representerad på platser där kvinnor är i minoritet. Att kvinnor, just för att de är kvinnor, bör ha tillträde till dessa platser. Samtidigt, menar Butler, innebär denna företeelse också ett problem. Man antar då också att kvinnor har en gemensam identitet, och dessutom bestäms vilka kriterier och

egenskaper som kvinnor bör ha för att erkännas som subjekt. På så sätt krävs det att man betar sig i enlighet med det kön man har, ens genus ska alltså överensstämma med ens kön.

Man ska också begära det motsatta könet, eftersom det fungerar som ett sätt att särskilja könen. Butler (2007) benämner detta *den heterosexuella matrisen*, som innebär att det finns normer för vad som anses vara naturligt. Denna norm går ut på en dikotom uppdelning av kön. Kvinnor förutsätts bete sig kvinnligt, och män förutsätts bete sig manligt. Man ska dessutom begära det ”motsatta beteendet”, manligt respektive kvinnligt. Detta är ett sätt, menar Butler, att bli kulturellt och socialt ”godkänd” och är en social konstruktion. Heterosexualiteten blir på så sätt naturaliserad och obligatorisk och medför att många faller utanför normen och därför exkluderas.

Rena relationer och flytande kärlek

Anthony Giddens (1995) beskriver i *Intimitetens omvandling* att det har skett en stor förändring de senaste decennierna när det gäller sexualitet, framför allt för de som är unga idag. För 70-80 år sedan såg normerna kring sexualitet annorlunda ut. Flickor skulle ”hålla på sig” och inte ha sex innan äktenskapet. När en flicka var sexuellt aktiv, ringaktades hon och hennes sociala anseende underminerades. Pojkars anseende däremot, byggde på sexuella erövringar. Dessa föreställningar lever i viss mån kvar, men radikala förändringar har skett när det gäller ungas attityd till sexualitet, främst då unga kvinnors attityd. Detta gäller framför allt i västvärlden, menar Giddens, eftersom det finns betydande skillnader när det gäller sexuella attityder mellan olika länder, kulturer och socioekonomisk status.

Den romantiska kärleken, beskriver Giddens, har under de två senaste århundradena normerat och präglat människors attityder till sex och kärlek. Den innebär en strävan efter den slutgiltiga ultimata romantiska kärleksrelationen mellan man och kvinna och bygger på projektiv identifikation. Man och kvinna ses som varandras motsatser och ska tillsammans bilda en helhet. För att vara hel, är man alltså tvungen att vara tillsammans med det motsatta könet, menade man tidigare. Den romantiska kärlekens ideal började efterhand utsträckas till att även involvera homosexuella relationer. Däremot kanske vissa föreställningar kring ”kvinnligt/manligt” fortfarande lever kvar i relationer som präglas av den romantiska kärlekens ideal.

Giddens menar dock att det är något som förändras, bland annat på grund av kvinnans sexuella frigörelse och självständighet. Parallellt med framväxten av vad Giddens kallar *den plastiska sexualiteten*, alltså frikopplingen mellan sexualitet och fortplantning, börjar även något annat växa fram, menar han. Kärlek, som tidigare förknippades med sexualitet inom äktenskapet, förknippas nu i västvärlden istället med sexualitet inom ramen för den *rena relationen*. Den rena relationen baseras på jämställdhet, och vidmakthålls så länge som båda parter upplever att de får ut någonting av den. Närhet och intimitet präglar den rena relationen (ibid).

Detta kan jämföras med Zygmunt Bauman (2003), som beskriver hur det framväxande konsumtionssamhället numera även påverkar kärlek, sex och relationer. Även han beskriver en bild av hur relationer formas idag, att så länge som alla parter är nöjda med relationen kan den fortgå. När den inte längre ger tillfredställelse för en eller båda parter, kan man avsluta den mycket lättare än tidigare när yttre faktorer formade relationer. På så sätt håller man alltid dörren öppen, menar Bauman. En flytande modern värld har också gjort kärleken mer flytande. Kopplingen mellan relationer och konsumtionssamhället illustrerar Bauman bland annat med ekonomiska begrepp, som att man investerar i en relation, och vill att det ska vara värt denna investering.

Den plastiska sexualiteten genomsyrar även Baumans förståelse av vår samtid. Sex är

frikopplat från äktenskapet och fortplantningen, och kan därför vara ett tillfälligt möte, som sker enbart för njutningens skull. Däremot, menar Bauman, kan det också bli problematiskt. När man eftersträvar och förväntar sig omedelbar tillfredsställelse, på samma sätt som när man konsumerar, blir sex överladdat och kan sällan leva upp till förväntningarna (Bauman, 2003).

Giddens (1995) menar att ömsesidig sexuell njutning är en av de viktigaste anledningarna till varför man väljer att upprätthålla ett förhållande. Den rena relationen, eller ”den sammanflödande kärleken” som Giddens även benämner det, och den romantiska kärleken är i flera avseenden varandras motsats. Den rena relationen är inte kopplad till heterosexualitet, på samma sätt som den romantiska kärleken är. Så länge som alla parter är tillfredsställda och nöjda i konstellationen kan relationen upprätthållas, därför ses inte heller monogami som ett måste.

Det finns dock motsägelser i den rena relationen, menar Giddens. I och med att relationen upprätthålls så länge som det sker ett ömsesidigt utbyte mellan parterna, innebär det också att den är osäker och kan inte tas för given. Att man då ska våga visa sig sårbar, när man vet att den andre parten kan avsluta relationen, gör den också otrygg. Giddens framhåller att för det ”reflexiva jagprojektet” som präglar samtiden behövs utrymme och gränser. Samtidigt krävs förtroende och öppenhet för att kunna utveckla en ömsesidigt fungerande relation. Detta kan ibland bli en svår kombination. Reflexiviteten präglar det rena förhållandet eftersom man ständigt måste förhålla sig till om man får det utbytet man vill ha. Det blir svårt att hitta en balans, där båda parter upplever ömsesidighet, förtroende och tillfredsställelse. För att kärleken ska kunna utvecklas, måste också intimiteten utvecklas, genom att visa sig känslomässigt sårbar, som exempel. För detta krävs kommunikation parterna emellan (Giddens, 1999).

Bauman och Giddens beskriver således ett samhälle som är mer flytande, där identiteter och relationer är i ständig förhandling. Gränserna blir på så sätt diffusa, vilket kan kopplas till ämnet för denna uppsats; sexuella gråzoner. Även där är gränser diffusa och oklara. På så sätt kan man förstå att förhandling och reflexivitet även krävs i sexuella situationer.

3 TIDIGARE FORSKNING

Beslutet att skriva om ett ämne som befinner sig i en gråzon, skapade också vissa svårigheter vid sökning av tidigare forskning. Bristen på tydliga begrepp medförde att jag fick vara kreativ och uppfinningsrik. Vad jag till slut fann var att inom samhällsvetenskaplig forskning är sexuella gråzoner fortfarande ett relativt outforskat område. Därmed inte sagt att ingenting finns skrivet, och kanske används olika begrepp för att beskriva fenomenet. För att hitta relevanta artiklar har ”ProQuest” använts och framför allt databaserna ”Social Services Abstracts” och ”PsycINFO”. Jag bildade block utifrån ord som ungdom, kön och sexualitet. När jag la till ordet tvång resulterade det i några internationella studier. Jag har dessutom blivit hjälpt av sökningar på Göteborgs universitetsbiblioteks sökmotorer ”Summon” och ”Gunda” utifrån framför allt ovan nämnda begrepp. Jag hörde av mig till forskare i sexualitet och sexuell hälsa på Göteborgs universitet och bad om hjälp att hitta tidigare forskning. Denna förfrågan resulterade i två studier som jag använde mig av. Jag hörde dessutom av mig till RFSU⁶ med samma fråga. Därifrån fick jag dock ingen hjälp.

För att kunna sätta den sexuella gråzonen i ett sammanhang inleder jag med ett avsnitt om ungdomar, sexualitet och kön. När det gäller detta ämne finns det en hel del skrivet. Jag har valt att redovisa litteratur från relativt få böcker, på grund av tids- och platsbrist.

Hur ser det ut när man faktiskt *vill* ha sex? Med hjälp av forskning kring människors motiv för sexuella handlingar försökte jag besvara denna fråga. Vidare förstod jag att det även inom kärlek och relationer finns en gråzon. Sexuellt tvång som en del av en kärleksrelation, sex för husfridens skull och hur diffusa avslut på relationer påverkar människor idag, framkom som ett tema i tidigare forskning. Något som jag dessutom ansåg vara oundvikligt att undersöka, var vilka föreställningar kring våldtäkt i relation till kön och sexualitet som fanns.

Detta sammantaget utkristalliserade sig i ett sätt att närma sig den sexuella gråzonen mellan våldtäkt och en negativ sexuell upplevelse. Jag kan inte nog poängtera att det enbart är *ett* sätt att beskriva detta område. Jag skulle omöjligen kunna ta med allt som finns skrivet. Inte heller våldtäkt kan beskrivas på ett enda sätt. Josefin Grände som arbetar på Team för våldtagna kvinnor⁷ menar att vad som är en våldtäkt inte går att ringa in med en eller några få meningar. Hon skriver:

Varje försök att på ett enkelt sätt definiera våldtäkt kommer leda till att vissa våldtäkts-erfarenheter utesluts (Grände, 2005:46).

3.1 Ungdomar, kön och sexualitet

I *Ungdomsgrupper i teori och praktik* beskrivs att på grund av bland annat medialisering och globalisering har förutsättningarna för ungdomars identitetsskapande och val av livsstil förändrats de senaste decennierna. I och med globaliseringen finns en större tillgång till symboler, värden och attityder som kan uttrycka en livsstil eller en identitet. Att kunna uttrycka sig på olika sätt och göra sig förstådd, menar författarna, är ett måste för att vi ska kunna existera. Ungdomstiden är en tid då sökande efter och laborerande av identitet är i fokus. Att tillhöra ett sammanhang, eller en grupp, blir då särskilt viktigt (Lalander & Johansson, 2007).

---

⁶ RFSU står för Riksförbundet för sexuell upplysning

⁷ ”Team för våldtagna kvinnor drivs av Stockholms stads Kriscentrum i samverkan med Alla Kvinnors Hus. Teamet vänder sig till kvinnor och tjejer som varit utsatta för sexuellt tvång eller våldtäkt, samt deras anhöriga.” (SKR, 2012-03-01)

När det gäller sexualitet är många aspekter fortfarande tabubelagda, trots en föreställning av dagens samhälle som frigjort och upplyst. Detta påverkar inte minst när ungdomar är i högadolescensen⁸. Viljan att passa in och att tillhöra en grupp eller ett kollektiv är, som nämnts ovan, vid denna tid särskilt påtaglig. Även om möjligheterna att kunna välja partner, experimentera sexuellt och bejaka sin njutning kan ha ökat så existerar fortfarande normer och gränser kring sexualitet. Lalander och Johansson menar att ungdomar fortfarande påverkas av dessa normer när det gäller sexualitet i hög grad (Lalander & Johansson, 2007).

Lena Berg, fil dr. i sociologi, menar att när man som ung är på väg att bli en sexuell aktör kan man lätt gå vilse bland de motsägelsefulla budskap som förmedlas om sexualitet. Hon ställer sig kritisk till att man betraktar ungdomstiden som en transportsträcka mellan att vara barn och vuxen. Hon menar att man istället bör se till barns aktörskap, och att man funderar över sina egna föreställningar kring tonåringars sexualitet och sexuell mognad. Annars finns en risk att vuxna anser sig förmedla sanningar, eftersom det finns en misstro kring att unga kan ta egna beslut. Ett exempel på detta som ungdomar kan möta är om de berättar om attraktion av samma kön och får höra att det är någonting som tillhör ”ungdomsfasen”, att det kommer att gå över. Detta är en del av den heterosexuella matrisen⁹ (Berg, 2009a).

I Bergs egen forskning om hur unga tolkar sina kroppsliga lustupplevelser framkommer att ungdomar förstår dem som automatiska, reflexliknande och svårstyrda. Lusten är något som inte kan kontrolleras av tanken, och på så sätt tolkas kroppens reaktioner som starkare än tanken. Hon menar att mediabusen påverkar ungdomars tolkningar av sina reaktioner i kroppen, att de är naturliga och ett tecken på sexuell begär. Kopplingen mellan fysiska reaktioner och handlingar problematiseras eller diskuteras inte, menar Berg. Det går inte att tala om en ”ren” kroppslig reaktion som inte är kulturellt märkt. Kanske hade det sett annorlunda ut om ungdomar hade haft ett större tolkningsutrymme när det gäller detta, samt när det gäller sexuell praktik (ibid).

Barmhärtighetsknall, tjatsex och respektabilitet

I *Ungdomar och sexualitet- en forskningsöversikt* har Forsberg (2006) sammanställt ett flertal studier om ungdomar och sexualitet. Flickors och pojkars förhållningssätt när det gällde olika aspekter av sexualitet, sexuell praktik och relationer visade sig skilja sig åt. En förklaring kan vara de förväntningar och normer som finns beroende på kön, menar Forsberg. Flickor förväntas vara respektabla och kontrollera sin sexualitet, medan dessa förväntningar inte finns på pojkar på samma sätt. I Forsbergs studie *Brunetter och blondiner* om unga kvinnor som lever i ett mångkulturellt sammanhang, framkom att respektabilitet var ett tydligt tema i de unga tjejernas tal om sexualitet. Det finns en strävan efter respektabilitet och Forsbergs tolkning är att det är ett sätt att kontrollera tjejernas sexualitet (Forsberg, 2007). På senare tid ter det sig som att detta är något som har förändrats, framför allt verkar det som att sex och kärlek har frikopplats från varandra i någon mån. Forsberg tror att globaliseringen och ökad möjlighet till kommunikation via internet kan ha med detta att göra. Ökad tillgång till fler kommunikations- och informationskanaler kan påverka och bredda ungdomars laborerande med sin identitet och syn på sexualitet (Forsberg, 2006).

I *Ungdomar, sexualitet och relationer* berättar Berg (2009a) om hur hon i sitt arbete som

---

⁸ Lalander och Johansson (2007) använder detta begrepp från den psykoanalytiska traditionen och menar tiden mellan ungefär 14-16 år. Denna tid präglas av en självcentrering, samtidigt som man söker yttre bekräftelse och därför dras till olika grupper.

⁹ Se s. 11-12 i teoriavsnittet för definition.

kurator på ungdomsmottagning har mött många ungdomar med olika funderingar kring sexualitet. Det kan handla om sexuella förväntningar, lust, sex med sig själv eller med en partner. Oftast har ungdomarna talat om heterosexuella erfarenheter. Berg har sett en bild växa fram, där *han* njuter av sex, vill ha mer sex eller tjar sig till sex och *hon* (hennes kursiveringar) känner sig pressad av att ha sex, inte njuter av sex, eller har svårt att veta om hon vill säga ja eller nej till sex. Ju mer erfarenhet man får desto lättare är det att forma sitt eget personliga sexuella skript, tror Berg. Detta är dock svårare för unga kvinnor på grund av den skeva könsmaktfördelningen. Berg menar därför att det kan vara värdefullt att arbeta med sin egen sexuella värdegrund och ger minnesarbete som exempel. Med hjälp av det kan man fundera på hur olika erfarenheter har skapat ens sexuella värderingar och hur det påverkar en idag (Berg, 2009a). Något som framkommer i Forsbergs forskningsöversikt är att de flesta ungdomar verkar vara nöjda med sina sexuella erfarenheter. Med ökad erfarenhet blir man också mer nöjd. Fler menar att de är mer nöjda med det senaste samlaget än det första. Här finns det ingen skillnad mellan könen. Fler män än kvinnor uppger dock att det första samlaget upplevts positivt (Forsberg, 2006).

Berg framhåller svårigheten i att mäns sexualitet inte problematiseras på samma sätt som kvinnors. Hon har därför gjort en studie om unga män och deras förhållningssätt till sin egen sexualitet och lust. Samtliga beskrev enbart heterosexuella erfarenheter. Hon har bland annat frågat männen i sin studie hur man vet att ens partner vill ha sex. Bilden som framkommer är inte helt entydig. Det kan handla om den aktuella partners sätt att kommunicera sexuellt, och att det är olika beroende på person. Vissa unga män menade att de inte lägger energi på att tolka hur tillfälliga partners kommunicerar sin sexuella lust (Berg, 2009b).

De unga männen i Bergs studie beskrev någonting som de kallar ”barmhärtighets-knull”. En av informanterna förklarade detta på följande vis. Man har hånglat med någon under kvällen och går med denne hem. Då förväntas det att man ska ha sex. Killen menade att han har kunnat ställa upp på sex av hänsyn till tjejens förhoppningar, snarare än att han inte kunde säga nej. I studien diskuterades också ”tjat-sex”, att man tjar på sin partner tills denne ger med sig och de har sedan sex. En kille beskrev att när man själv tjar sig till sex så bör man också ställa upp när tjejen tar initiativ. Och enligt denne kille är sex alltid skönt. Berg sammanfattar det som att killarna i hennes studie har ställt upp på sex för sin partners skull, men att det inte upplevdes negativt, eftersom det alltid är skönt med sex för killar, hur det än ”blir” sex. Någonting som också beskrivs är en föreställning om att tjejen får mer än hon ger i en sexuell situation, och att killen då inte utnyttjar henne. Berg menar att den som fällde detta uttalande inte riktigt kunde se hur han förnekar tjejens aktörskap. Han antar att tjejer inte alltid kan säga nej till sex utan ”ställer upp” (ibid).

Bilderna av de unga killarnas sexuella praktik som framkommer relaterar Berg till föreställningen om den uthållige, den ständigt kåte, den fantastiske och den förförande älskaren. Killar ska orka länge och de ska alltid vilja. Berg kopplar samman detta ständiga ja-sägande till sex med en strategi; att undvika offerrollen. På så sätt blir de aktörer även när de ställer upp på sex. Allt detta hänger samman med en viss könsordning; män är aktiva och drivande, kvinnor blir förförda och väntar på att män tar initiativ. Berg kallar detta för ett ”heterospel”, och grunden till de unga männens ”tändningsmönster”. Män blir tända på att förföra och antar att kvinnor blir tända på att bli förförda (ibid).

Hur roller och förväntningar påverkar relationen mellan man och kvinna beskrivs också i en sydafrikansk studie (Wood, Lambert & Jewkes, 2007). Författarna ger exempel på kvinnor som kunde stanna kvar i relationer som innehöll våld och tvång, eftersom de ändå kände att mannen älskade henne och egentligen menade väl. De förklarar detta genom att koppla till förväntningar och normer kring kön, samt sexuella skript. Förväntningarna på männen bestod

i att de skulle närma sig kvinnan genom att övertala henne att träffa honom, och hon skulle svara på detta inom ramen för en respektabel femininitet, med en otydlighet och tystlåtenhet. Män visste att om kvinnan inledningsvis sa nej, så var det en del av spelet. I den manliga kulturen ingick det att inte acceptera ett nej. Om han fortsatte med sin övertalning, men ändå inte lyckades, så kunde det hota hans maskulinitet. När en kvinna var genuint ointresserad kunde de ändå spela med i spelet, särskild om de var rädda för mannen i fråga. På grund av det dysfunktionella spelet mellan man och kvinna och otydligheten kring ett ”nej”, var tvång ett komplext fenomen (Wood et al., 2007).

Sexuell icke-agens¹⁰

Om män ofta beskrivs som aktörer i sexuella situationer, innebär det implicit det motsatta för kvinnor. Laurel Crown och Linda J. Roberts gjorde 2007 en studie i USA där de undersökte unga kvinnors icke-agens vid sexuella situationer. Enkäter sändes ut till kvinnor, i genomsnitt 20 år gamla. I dessa ingick en öppen fråga där informanterna narrativt fick berätta om en negativ sexuell händelse. Fokus i deras studie låg inte på huruvida samtycke hade uttryckts eller inte, vem som hade gjort fel eller vem som bar skulden. I studien framkom att sexuell icke-agens var vanligt förekommande hos informanterna. Ett avsevärt stort antal kvinnor rapporterade flera händelser då de upplevt sexuell icke-agens. Den narrativa ansatsen illustrerade en komplex och nyanserad bild av hur kvinnors sexuella agens¹¹ kunde undermineras eller förloras på grund av många aspekter i interaktionen. De flesta incidenter skedde på en fest, involverade ofta alkohol, och skedde mellan människor som på något sätt var bekanta med varandra. Vad som framkom, menar författarna, var att dessa typer av incidenter sågs som en del i den kultur i vilken de unga ingick (Crown & Roberts, 2007).

Studien visade också att ju större fysiskt inkräktande, desto allvarigare upplevdes de psykologiska konsekvenserna. Däremot framkom att de flesta inte erfarit allvarlig psykisk skada av sin negativa sexuella upplevelse. Författarna menar dock att alla former av sexuella incidenter, *kan* innebära psykologisk skada för den som upplevt sexuell icke-agens. Författarna menar också att man även bör se de sexuella erfarenheter som kvinnor ångrar, men inte sett som negativa, som problematiska. Enkätfrågorna fokuserade endast på upplevda konsekvenser 30 dagar efter händelsen, men i de narrativa svaren kunde dock långsiktiga konsekvenser framkomma som känslor av skam som inte släppte eller en ovilja att inleda en ny relation. En negativ sexuell händelse kunde också innebära positiva konsekvenser, som något informanterna lärt sig av, att de blivit mer försiktiga och utvecklat en mer hälsosam sexualitet (ibid).

3.2 Sex och samtycke

Hur kan ett ja till sex se ut? Tre kanadensiska forskare (Beres, Herold & Maitland, 2004) har undersökt detta tema, och då fokuserat på samkönade relationer. Vad som framkom var att ett icke-verbalt beteende, när de gällde att be om eller att ge samtycke, var mycket vanligare än ett verbalt beteende. Detta gällde både män som hade sex med män och kvinnor som hade sex med kvinnor. De menar att detta talar för antagandet att man i sexuella situationer oftare använder sig av icke-verbal kommunikation, oavsett sexuell identitet. Däremot kan samkönade sexuella handlingar skilja sig från olikkönade. Förväntningar på mannen som initiativ-

---

¹⁰ Min översättning från ”non-agentic sexuality”.

¹¹ Min översättning från ”sexual agency”. Författarna förklarar sexuell agens som kontroll över sin egen kropp och sina sexuella val och ens rättighet att säga ja eller nej till sexuella uttryck.

tagare, och kvinnan som ”portvakt” i heterosexuella samhandlingar, gäller inte på samma sätt för samkönade sexuella situationer, beskriver författarna. På så sätt finns en större flexibilitet, menar de. Ett annat fynd från forskningen var att det största tecknet på samtycke var att man inte gjorde motstånd mot en sexuell invit. På så sätt kan det tolkas som att det krävs ett motstånd för att en sexuell handling ska förstås som tvång. Däremot, menar författarna, är det en väl enkel förklaring, och de efterfrågar mer forskning om hur olika beteenden indikerar samtycke (Beres et al., 2004).

Motiv bakom sexuella handlingar

Att motiv bakom varför man har sex inte är studerat särskilt mycket är något som Cindy M. Meston och David M. Buss (2007) framhåller i en amerikansk studie. Varför det är så tror forskarna har att göra med en föreställning om att motiven bakom varför man har sex är mindre komplexa än de i realiteten är. De har i en studie därför undersökt människors motiv bakom varför de har sex. I deras studie framkommer 237 distinkta anledningar till varför människor har sex. Deras huvudpoäng är att mänsklig sexualitet motiveras av komplex och mångfacetterad psykologi. Det är helt enkelt inte så enkelt som man kan tro.

Emily A. Impett och Deborah L. Tolman (2006) menar att fokus i forskning om sexualitet ofta ligger på sexuellt risktagande, och att vi vet relativt lite om lust och åtrå när det gäller ungas sexuella erfarenheter, särskilt unga tjejers. De har i en studie undersökt hur unga amerikanska tjejer (16-19 år) värderar sig själva som sexuella varelser, sina sexuella känslor och sitt sexuella agerande. Detta kallar de sexuell självuppfattning¹². Även de har undersökt motiv bakom att ha sex. Fyra positiva motiv framkommer; ”jag var fysiskt attraherad av min partner”, ”jag var redo”, ”det var romantiskt” och ”jag var kär”. Av de 112 ungdomarna som svarade på enkäten hade två tredjedelar haft sex. De flesta uppgav att detta gav positiva konsekvenser, som exempel hade 80% uppgett att det ”gjorde mig glad”. Vad som vidare framkom var att en positiv sexuell självuppfattning och positiva motiv för att ha sex hängde samman med upplevelsen av att ha blivit sexuellt tillfredsställd vid senaste sexuella tillfället (ibid).

Även i en studie med unga kvinnor och män mellan 15 och 19 år gjord på Filippinerna, skriver författaren om motiven bakom fysisk intimitet med sin partner. Den främsta anledningen var att de var kära, därefter följde impulsivitet, fysisk attraktion, nyfikenhet eller experimentlusta, miljöpåverkan och till sist lust. Den största skillnaden bland könen var att fler män än kvinnor (18,8% män och 5,7% kvinnor) var fysiskt intima på grund av nyfikenhet eller experimentlusta. 4,5% av männen och 2,1% av kvinnorna uppgav att de var fysiskt intima på grund av att de kände lust, vilket kan jämföras med att vara fysiskt intim på grund av att man kände kärlek, där 42,9% av männen och 44,7% av kvinnorna uppgav denna anledning (Serquina-Ramiro, 2005). I Stina Jeffners studie om ungdomars förståelse av våldtäkt, beskrevs bra sex som en del i romantisk kärlek, och något som innefattade ömsesidighet och jämställdhet mellan parterna. Båda måste *vilja* ha sex (Jeffner, 1998).

Kärleksideologin

I UngKAB09, en svensk enkätstudie av Ronny Tikkanen, Jonna Abellsson och Margareta Forsberg (2011), som gick ut till 15 000 svarande i åldrarna 15-29 år, visar det sig att kärlek och sex är starkt förknippade med varandra. Kvinnor uppgav detta i högre grad än män, även om skillnaderna var små. De äldre respondenterna, de som var över 25 år, gjorde inte denna koppling lika mycket som de som var yngre än 20 år (8%, jämfört med 22%). Religion kan

---

¹² Min översättning från ”sexual self-concept”.

vara en påverkansfaktor när det gäller detta. 55% av de som menade att religion påverkar deras liv i hög grad kopplade samman kärlek med sex.

Forskarna som genomfört UngKAB09 sätter detta i relation till begreppet *kärleksideologin*. I boken *Manus för mognad* av Gisela Helmius (2000) kan man läsa om kärleksideologin som dominerar när det gäller hur vi ser på relationer. En stark norm som finns, menar Helmius, är att sexualiteten hör hemma inom en tvåsam kärleksrelation. Hon sätter detta i ett historiskt perspektiv. Tidigare sågs det som att en godkänd sexualitet skedde inom äktenskapet, men nu är istället kärlek ett krav för att sex ska vara accepterat.

Detta var också något som framkom i den kandidatuppsats som jag, tillsammans med två kurskamrater, gjorde 2008. Vi hade fokusgrupper med ungdomar och ställde frågor om deras attityder till sex och relationer, samt om sex- och samlevnadsundervisningen. Sex utanför en relation var relativt accepterat men det fanns ändå en romantisk bild av det slutgiltiga livslånga kärleksförhållandet. De var öppna för andra alternativ, men var starkt färgade av kärleksideologin. De förväntade sig att så småningom hitta den ultimata relationen (Blom, Nølgren & Wallberg, 2008).

Sex och alkohol

Anette Skårner och Bengt Svensson (2012) skriver i *Sexualitetsstudier* om hur alkohol och droger inverkar på sexuell praktik. Den sexuella lusten kan öka av berusning, kanske på grund av dess farmakologiska egenskaper, och kanske på grund av att hämningar släpper. Nöjesliv, fester och alkohol är en del av ungdomskulturen, och kan ses som en hjälp när de vill ta kontakt med en presumtiv sexuell partner. Sådär uttrycker författarna det:

Ruset ger en frizon där kontaktförsök blir tillåtna och där samtidigt priset för att bli avvisad inte är lika högt som vanligt. Ruset kan dessutom användas i efterhand för att bortförklara ett handlande som man ångrar (ibid:192).

De menar vidare att flera faktorer kan inverka när det gäller hur en person upplever drogen, men att upplevelsen ofta är en subjektiv tolkning av det som händer i kropp och medvetande. Vad de flesta är överens om, är dock att alkohol och andra droger bidrar till att vi släpper sociala spärrar, får ökat självförtroende och att vi låter känslorna komma fram mer, där inräknat den sexuella lusten. Att detta framför allt är föreställningar kring ruset visas i placebo-undersökningar av människor som tror sig vara påverkade och uppger en starkare sexuell lust, bland annat. Vad vi vet, menar Skårner och Svensson, är att en liten mängd alkohol faktiskt kan öka lusten hos människor, men ju mer man dricker desto svårare blir det att prestera vid ett eventuellt sexuell möte. Även om åtrån fortfarande finns, försämras oftast kapaciteten (ibid).

I UngKAB-undersökningen framkom att ungefär en tredjedel av de svarande hade druckit alkohol vid sin sexuella debut. Av dessa fanns det en koppling mellan berusning och oskyddat samlag (vaginalt, utan kondom). Vid senaste tillfället de svarande hade sex uppgav majoriteten att de varit nyktra (ungefär tre fjärdedelar). Undersökningen visar dock att det finns en skillnad beroende på ålder. De som var under 20 år uppgav i dubbelt så stor utstäckning att de var berusade vid senaste sextillfället som de som var över 25 år. Dessutom bekräftas att det finns en koppling mellan alkohol, och andra droger, och sexuella risktagande (Tikkanen et al., 2011). Oskyddat sex, eller deltagande i sexuella aktiviteter som man efteråt ångrar är två exempel på sådana risker, beskriver Skårner och Svensson (2012). I en annan svensk studie framkom att alkoholpåverkade tjejer och killar har olika handlingsutrymme i sexuella situationer. Killars handlingsutrymme ökade och gjorde att man kunde använda alkoholen som en ursäkt för handlandet. Däremot minskade tjejers handlingsutrymme

(Jeffner, 1998). Även Grände (2005) talar om hur kvinnor bryter mot normer om de är berusade, på ett annat sätt än män. Skårner och Svensson (2012) diskuterar även hur alkohol och sexualitet ofta kopplas till begreppet *risk*. Att vara en risktagare, menar de, kan ses som att man söker starka upplevelser och ”kickar”. De framhåller dock att för de flesta är inte sex och rus sammankopplat. Men, för vissa, är det vanligt att förknippa sex med alkohol eller andra droger.

3.3 Hårdhänt kärlek och diffusa relationer

Att sex ska vara en del av en kärleksrelation, visar sig i flera studier kunna ta sig otrevliga former. Vad som framkommer i dessa studier är att många unga har blivit tvingade till eller tvingat sig själva till sex, framför allt inom ramen för ett förhållande.

I den filippinska studien, som nämns ovan, undersöktes även ungdomarnas erfarenheter av sexuell press och sexuellt tvång. Sexuellt tvång förstods där som en händelse när en person tvingas vara fysiskt intim mot sin vilja. Tvånget kunde vara fysiskt, psykologiskt och verbalt. Allt tvång uppfattades dock inte skadligt. Man kunde också bli tvingad genom löften, gåvor, bedjande eller kärleksfulla ord. Att sexuellt tvång var vanligt förekommande i relationer, menade ungdomarna berodde på att man har en starkare sexuell drift under adolescensen och att det finns ett starkt tabu kring sex och sexualitet (Serquina-Ramiro, 2005). Denna föreställning framkom även hos ungdomarna i en svensk studie. Unga mäns libido ansågs vara särskilt stark, samt att de inte kunde kontrollera sig när de var upphetsade (Jeffner, 1998). Sexuellt tvång rättfärdigades om vissa omständigheter rådde. Om ena parten hade gått med på att vara i en privat miljö med den andre, skickade mångtydiga signaler, eller när man gått så långt att den ena partens sexuella lust var så stark att det inte gick att kontrollera sig som exempel (Serquina-Ramiro, 2005).

I studien framkom en bild av vilka normer som gäller för män respektive för kvinnor; män ska vara aktiva, bestämda, starka, rationella och ansvarstagande, medan kvinnor ska vara känslösa, omsorgsfulla och undergivna. Män förväntas ta en mer aktiv roll vid uppvaktande och vid sex, och kvinnor förväntas vänta på att mannen ska ta första steget. Författaren menar dock att detta är något som utmanas av dagens unga på Filippinerna (ibid).

I den sydafrikanska studien, framkom liknande beskrivningar av sexuellt tvång. Det kunde vara verbalt, i form av övertalning eller implicita hot, men det kunde också vara fysiskt. I ett försök att ”förföra” kvinnan kunde mannen låsa dörren och inte låta henne gå, eller fysiskt misshandla henne, som exempel. Det verbala tvånget kunde upplevas både positivt och negativt. Vad som blev tydligt i studien var att även om en relation kunde innehålla fysiskt tvång och misshandel tolkades oftast inte sådana sexuella händelser som våldtäkt, eftersom våldtäkt ansågs vara något som begicks av män som inte var i en relation med offret (Wood et al., 2007).

I den filippinska studien beskrivs olika konsekvenser av sexuellt tvång. Vissa menade att tvånget var välvilligt (16% kvinnor och 29% män). Förklaringen, enligt kvinnorna, var att det var en del av spelet. Männerna menade att de var upphetsade och var säkra på att kvinnorna älskade dem. Vissa kvinnor beskrev dock att de kände ilska, rädsla, blev ledsna eller kände sig obekväma när det sexuella tvånget ägde rum. Andra menade att de inte var respekterade, förlorade sin värdighet eller att de ville skada mannen fysiskt. Manliga offer beskrev känslor av chock, rädsla och ilska. Majoriteten ansåg dock att sexuellt tvång kunde vara emotionellt förödande eftersom det visade på en brist på respekt för sin partner. Heterosexuella män och äldre personer ansågs vara mer benägna att utöva sexuellt tvång, men även heterosexuella kvinnor och homosexuella ansågs kunna utöva sexuellt tvång. I djupintervjuer kom det fram att män också kunde vara utsatta för tvång av kvinnor, men detta talade man inte om. Mannen

ansågs dock oftast vara vinnare på det, vare sig han tvingat sig eller blivit tvingad till sex (Serquina-Ramiro, 2005). Detta var, som redan nämnts, något som framkom även i en svensk studie. Om en man ”ställde upp” på sex var han ändå vinnare i situationen (Berg, 2009b).

Sex för husfridens skull

Bente Træen och Åshild Skogerbø gjorde 2009 en studie med 398 norska heterosexuella par. De undersökte förekomsten av att ha sex för att tillfredsställa partnern, kopplat till sexlust. Att ha sex för att tillfredsställa partnern kallar de pliktsex¹³. Pliktsex visade sig förekomma i de heterosexuella par som tillfrågades, och detta kunde i sin tur hänga samman med nedsatt sexlust. Två av tre kvinnor och en av fem män som hade påtaglig nedsatt sexlust hade stundom pliktsex. Vad som inte framkommer i denna studie är motiven bakom att den ena parten ”ställer upp” på sex, för att tillfredsställa den andre (Træen & Skogerbø, 2009). En tidigare studie av Bente Træen (2008) om sexuell lust visade dock att skuld känslor, och känslor av att vara sexuellt inkompetent, uppstod både hos män och hos kvinnor när de inte kunde uppfylla den andres sexuella behov. Om de däremot kompromissade med denna känsla av skuld och hade sex ersattes skuld känslorna istället av ilska gentemot sig själv eller sin partner.

Så kallat pliktsex kan man faktiskt läsa om så tidigt som 1986 i RFSU:s Ottar. Där redovisar Barbro Lennéer-Axelsson en studie av Anita Hagstad (1985) som visade att varannan kvinna hade sex med sin partner ”för husfridens skull”. En annan undersökning av Lena Nilsson-Schönnesson (1985), som Lennéer-Axelsson också redogör för, visade att hälften av alla män och kvinnor var missnöjda med kommunikationen med sin partner. Detta, menar hon vidare, är något som hon också ofta har mött i sitt arbete som familjeterapeut. Många par har svårt att kommunicera kring sexualitet och vad de tycker är skönt och lustfyllt. Hon talar om så kallad sovrumsdiplomati, som innebär att ett par är otydliga i sin kommunikation om vad de tycker om och inte tycker om (Lennéer-Axelsson, 1986).

Flytande relationer och otydliga avslut

Vidare beskrivs i den sydafrikanska studien att om en kvinna utvecklade en relation till en man, så samtyckte hon också till att mannen fick tillgång till henne sexuellt, eftersom sex ansågs vara en del av ett förhållande. Om det var ett otydligt avslut av en parrelation så blev också reglerna för samtycke till sex otydliga. Ett klart och tydligt ”voiced” avslut på relationen innebar också slutet på sexuell förpliktelse gentemot varandra. Alltså innebar påtvingat sex med en ex-flickvän våldtäkt. Däremot var det inte ovanligt att avsluten var otydliga, och därför kunde man använda bristen på tydlighet som ett sätt att hävda sin rätt till den andres kropp (Wood et al., 2007).

Gråzoner är aktuella inte bara vad gäller sexualitet utan också i relationer, som verkar ha blivit mer flytande än tidigare. Separationer och avslut är inte lika strikta och tydliga längre, kanske i synnerhet i vår kultur. Relationer sätts på ”timeout” och ex-partners förblir vänner. Par kan allt emellanåt förenas i ”separationspassioner” och/eller börjar dejta igen för att pröva om återförening är möjlig. Liknande omständigheter leder lätt till missförstånd och oklara sexuella signaler. Sexuella minnen, och därmed lust, väcks till liv och kan trigga igång sexuella beteenden som kan förvirra båda partners med både konflikter och ånger som följd (Lennéer-Axelsson, 2010; 2012).

---

¹³ Översatt från ”obligatory sex”.

3.4 Ungdomars förståelse av våldtäkt

Endast en nykter tjej som inte har dåligt rykte, som inte varit sexuellt utmanande och som sagt nej på rätt sätt kan bli våldtagen, och då endast av en kille som är nykter och ”avvikande” och som hon inte är kär i (Jeffner, 1998:286).

Så tolkar Stina Jeffner hur 16 ungdomar förstår våldtäkt, om man inte ser på en våldtäkt som en separat företeelse utan förstår den utifrån normer kring kön och heterosexualitet. Det var denna förståelse som framkom när vissa förmildrande omständigheterna spelade in. Principiellt fanns det också en annan typ av förståelse; att allt som sker efter att tjejen sagt nej är våldtäkt.

Ungdomarna i Jeffners avhandling beskrev våldtäkt som den yttersta förnedringen, vilket innebar att om en tjej inte upplevde den yttersta förnedringen så hade hon heller inte blivit våldtagen. Jeffner benämner detta som våldtäktens symbolfunktion. Hon menar att så länge denna föreställning fortlever, att våldtäkt är den yttersta förnedringen, så kan det som inte upplevs så tolkas som något annat som inte är så farligt. Om man behåller denna fasta föreställning kring våldtäkt finns det därför ganska mycket som en man kan göra mot en kvinna, utan att för den skull anses ha begått en våldtäkt och utan att bli ifrågasatt (Jeffner, 1998).

Svårigheten att sätta ord på vad man varit med om framkom i Grändes studie. Hon beskriver att många är präglade av den bild som finns av våldtäkt, den bild som även ungdomarna i Jeffners avhandling beskriver. De flesta tar kontakt med Team för våldtagna kvinnor först när det har gått lång tid sedan våldtäkten och att de inte ens då är säkra på om det verkligen är en våldtäkt de varit med om (Grände, 2005).

Även i den sydafrikanska studien diskuterades våldtäkt. Förståelsen av våldtäkt skilde sig från det sexuella tvång som skedde inom en relation. Våldtäkt förstods som något som skedde på tomma gator, i övergivna byggnader eller i skogen. Författarna beskriver en förståelse av att våldtäkt inom en relation, när parterna var kära i varandra, i princip inte existerade. Kvinnorna kunde beskriva händelser som var ”som våldtäkt”. De hade alltså inte blivit våldtagna av sin partner, utan istället benämndes det påtvingat sex¹⁴ (Wood et al., 2007).

Våldtäktsmannen- ingen riktig man

I Jeffners studie framkom också att förväntningarna på manlig sexualitet påverkade om en sexuell handling förstods som våldtäkt eller inte. Manlig sexualitet ansågs vara starkare och mer driftstyrd än kvinnlig sexualitet. Förståelsen av hur en våldtäktsman är spelade också in. En kille som ansågs vara fin ”innerst inne”, och begick en våldtäkt, var nödvändigtvis inte en våldtäktsman (Jeffner, 1998). I den sydafrikanska studien beskrevs våldtäkt som en våldsamt handling som begicks av en ”icke-partner”, vanligtvis en man som kallades för tsotsi, vilket används för att beskriva en antisocial och avvikande¹⁵ person. Kvinnorna var rädda för denna typ av man och det var vanligtvis våldtäkter som begåtts av tsotsis som rapporterades till polisen (Wood et al., 2007).

Wood et al. talar om andrefiering¹⁶ som ett sätt för både män och kvinnor att distansera sig till ovanstående och vad det innebar för deras identitet. De män som beskrev tvångshandlingar

¹⁴ Min översättning från ”forced sex”.

¹⁵ Författarna använder ordet ”drop-out”.

¹⁶ Översatt från ordet ”othering”. Bland andra översätter Ove Sernhede det på så sätt (se Sernhede, 2007: *Alienation is my nation: hiphop och unga mäns utanförskap i Det nya Sverige*).

gentemot sin partner kallade inte dessa för våldtäkter, eftersom de inte var en sådan typ av man som begick våldtäkter. De ansåg också att de som våldtog inte var ”riktiga” män, eftersom riktiga män inte behöver våldta, utan kan prata sig till sex. De unga männen ville alltså inte identifiera sig med en våldtäktsman och kvinnorna ville inte identifiera sig med ett våldtäktsoffer. Traditionellt sett ansågs det dessutom som att kvinnans värde hade ”devalverats” om hon hade blivit våldtagen och ”märkt” av en annan man (Wood et al., 2007). Anledningen till att många kvinnor väljer att inte anmäla en våldtäkt, menar Grände beror på att många kvinnor anser att det är skamligt att identifieras som våldtäktsoffer (Grände, 2005).

Ungdomarna i den sydafrikanska studien menar att män som våldtar män visserligen förekommer, men tror att det enbart är något som sker i fängelser (Wood et al., 2007). Hans Knutagård (2009) beskriver i *”-men du har ju blivit våldtagen” – om våldtagna mäns ordlöshet* att det sällan talas om män som blir våldtagna av män och efterfrågar bland annat en vidare diskussion om stereotyper kring kön. Knutagård menar att man kan förstå våldtäkt som en kedja av händelser som ingår i ett mönster. Händelserna är kodade och länkade till varandra. Om någon bryter mönstret på något sätt, som senare eventuellt kan förstås som våldtäkt, kan det inte förstås så i situationen. Detta beror på att kedjan av händelser är ritualiserad och kodad och ett sådant avbrott inte förväntas. Knutagård menar att männen saknar ord för sina erfarenheter, och har man inte det kan man inte heller bearbeta dem.

”Nej”- klart, tydligt och absolut

Något som har uppkommit i debatten kring sexuallagstiftningen är huruvida det bör finnas en samtyckesreglering i lagen. Petter Asp, professor i straffrätt vid Stockholms universitet, diskuterar detta i boken *Sex och samtycke*. Visserligen bör man ta hänsyn till om samtycke har uttryckts när man bedömer huruvida en sexuell handling ska betraktas som våldtäkt eller inte, men det är mer komplext än så, menar Asp. Han argumenterar för en utvidgad syn på vad som kan tolkas som ett samtycke, och en diskussion som innefattar mer än samtycke som tvingats fram genom exempelvis hot eller våld (Asp, 2010).

Jeffner (1998) beskriver i sin studie att samtycke till en sexuell handling sågs som avgörande om denna handling skulle förstås som våldtäkt eller inte. Bland annat talade de om *när* och *hur* tjejen sa nej. Det ”rätta” sättet att säga nej var att säga det klart, tydligt och absolut, och gärna gå därifrån. Om ett absolut nej hade uttalats eller inte sågs som något som var tvunget att tas i beaktande om man skulle förstå en händelse som våldtäkt eller inte. Detta innebar dock ett dilemma för de unga kvinnorna, menade Jeffner. Om en tjej sa nej klart och tydligt, bröt hon också mot de förväntningar som fanns på henne på grund av hennes kön, och normer kring tjejer som omsorgsmässigt och sexuellt tillgängliga. Grände (2005) beskriver en liknande föreställning. Genom att exempelvis ha varit full, flirtat, eller klätt sig på ett ”utmanande sätt” bryter en kvinna mot normer som påverkar hur kvinnor får bete sig. Grände beskriver hur dessa normer kan medföra att kvinnor tar på sig ansvaret för det som har hänt.

Grände (ibid) diskuterar även definitionen att alla sexuella handlingar efter ett nej är våldtäkt. Hon menar att ett nej kan se ut på flera olika sätt och att det därför är en problematisk definition. Istället bör man ta hänsyn till att kvinnan, genom ord eller kroppsspråk, säger ja till sex. Annars har den andre parten inte rätt att ha sex med henne. Men även denna definition kan utesluta vissa kvinnors erfarenheter av våldtäkt. Man kan aldrig bortse från kontexten och de maktförhållanden som råder mellan man och kvinna, menar Grände.

3.5 Sammanfattning

På senare tid har det skett en förändring i samhället i och med globalisering och ökad tillgång till mer information. Det ses dessutom som mer frigjort och upplyst idag, samtidigt som många aspekter av sexualitet fortfarande är tabubelagt. I detta motsägelsefulla samhällsklimat ska ungdomar orientera sig och hitta en trygg sexuell identitet. Normer och föreställningar när det gäller sexualitet och sexuell praktik påverkar ungdomar i hög grad. Förväntningar på hur tjejer och killar ska bete sig skiljer sig åt, även om det kanske håller på att utmanas.

Icke-verbal kommunikation, eller brist på motstånd beskrivs vara sätt att säga, eller visa, ja till sex. Alkoholkonsumtion kan också påverka samtycke, kanske på grund av att hämningar släpper eller på grund av att lusten ökar. Däremot finns det en koppling mellan sexuellt risktagande och berusning. Det framkommer en bredd när det gäller motiv bakom sexuella handlingar. Att man är kär eller att det är romantiskt beskrivs vara skäl nog till att ha sex. Samtidigt kan man inte alltid förstå en sexuell handling som tvång om den sker i en kärleksrelation. Sexuellt tvång beskrivs vara vanligt förekommande hos unga kvinnor, framför allt i studierna från Filippinerna och Sydafrika, och ofta anses det tillhöra kulturen i vilken de unga ingår. Däremot kom det även fram andra begrepp som kan anses vara besläktade med sexuellt tvång, eller åtminstone befinna sig i dess gränsland. Pliktsex, sexuell icke-agens och sex för husfridens skull är förekommande även i vår kultur.

I flera studier framkommer att ungdomar förstår våldtäkt som den ”yttersta förnedringen” och en våldtäktsman beskrivs som ”ingen riktig man” i flera studier. På så sätt kan ungdomarna distansera sig från rollerna som offer och förövare, vilket också leder till att det blir problematiskt att veta om man varit med om en våldtäkt eller inte. Föreställningar om hur man bör säga nej i en sexuellt utsatt situation påverkar dessutom ungdomars förståelse av våldtäkt.

4 METOD OCH GENOMFÖRANDE

4.1 Utgångspunkter

Hur man som forskare väljer att se på världen och det som studeras beror bland annat på den kunskapsteoretiska utgångspunkten. Att hänsyn bör tas till att människor är annorlunda studieobjekt än naturvetenskapens studieobjekt är i fokus i interpretativism. Det innebär ett avståndstagande från positivismens syn på vetenskapen som värderingsfri och objektiv. Interpretativism innefattar hermeneutik och fenomenologi, vilket innebär hur människors handlingar kan tolkas och hur människor skapar mening (Bryman, 2011).

Något som också påverkar är forskarens ontologiska ståndpunkt. I teoriavsnittet kunde man läsa om Butlers (2007) syn på kön som konstruerat och att social och kulturell påverkan spelar stor roll när det gäller våra sociala handlingar. Detta är tankar som finns inom social konstruktionism. Nedan beskriver jag denna ontologiska utgångspunkt.

Social konstruktionism ifrågasätter att det finns en yttre verklighet som är möjlig att studera objektivt, och framhäver snarare att allt ständigt skapas och omskapas. Språk och handlingar är centrala delar (Bryman, 2011). Ingenting kan existera utanför språket och med hjälp av språket skapar vi kategorier som vi ordnar in verkligheten i. Utan dessa kategorier skulle det uppstå ett kaos. Vår syn på, och kunskap om världen är historiskt och kulturellt präglad. Den hade kunnat se annorlunda ut, och den kan förändras med tiden. Kunskap är något som skapas i interaktion mellan människor, där man tillsammans i ett komplext och socialt samspel hjälps åt att bygga upp antaganden om världen (Burr, 1995).

För att koppla ovan nämnda till denna uppsats är det utifrån dessa antaganden som uppsatsen kommit till. Jag hävdar alltså inte att jag beskriver den sanna bilden av den sexuella gråzonen. Man menar inom social konstruktionism att makt och andra intressen spelar in när det gäller hur kunskap produceras (Barlebo Wenneberg, 2010). Denna uppsats är alltså samtidigt en del av detta kunskapande och det är på så sätt som jag menar att den ska läsas. Därför har jag försökt göra detta avsnitt så genomskinligt som möjligt för läsaren, så att man kan följa min process och förstå de val som jag har gjort för att göra denna uppsats möjlig. Viktigt att nämna är också att empirin i denna uppsats, och det sätt som jag har samlat in den på, är något ovanlig i samhällsvetenskaplig forskning. Därför har jag fått kombinera olika metoder, riktlinjer kring etik och analysverktyg för att det ska passa mitt syfte. Metodologiska funderingar och överväganden finns löpande i texten.

Förförståelse

Förförståelsen, alltså den kunskap och de föreställningar som forskaren har om sitt område, bör inte påverka resultaten i allt för hög grad. Därför bör man som forskare vara medveten om den (Olsson & Sörensen, 2011). Nedan följer en redogörelse för min förförståelse.

Anledningen till att jag valde att skriva om sexuella gråzoner är att jag har en föreställning om att de flesta människor genom hela livet har funderingar kring sex och sexualitet. Både att tänka kring, och kommunicera om sin sexuella praktik, utan att vara påverkad av föreställningar och normer kring ”hur det ska gå till”, tror jag är svårt. Framför allt som ung när man börjar bli sexuellt aktiv och inte riktigt vet vad man själv tycker om, hur man kan kommunicera det, eller hur man kan lära sig förstå en annan människas signaler. Detta tror jag dock kan vara mer eller mindre problematiskt oavsett ålder eller erfarenhet. Jag tror också att de flesta har erfarenheter av ”dåligt” sex. Kanske har man benämnt det så, men kanske har man funderat över om det var någonting annat, någonting som inte riktigt gick att språkliggöra av olika anledningar. Med andra ord tror jag att detta ämne är något som rör och

berör alla, på något sätt. Vad som också är viktigt att nämna är att även jag har en förståelse för och personlig erfarenhet av sex inom gråzonen, när det inte har känts respektfullt eller ”okej”, men att jag inte riktigt har haft ord för vad det var istället.

Med detta sagt skulle jag vilja påstå att jag har en ”inifrån-förståelse”, men att jag också tror att de flesta skulle kunna känna igen sig i berättelserna. Självklart kan jag ha fel, men min föreställning är ändå att upplevelser av sex inom gråzonen är något allmängiltigt. Däremot tror jag att det kan finnas en viss skillnad mellan människor beroende på faktorer som generation, kön, etnicitet, sexualitet och klass. Framför allt normer när det gäller kön och sexualitet tror jag gör att erfarenheterna och förståelsen av dem kan se olika ut.

Kanske var det denna ”inifrån-förståelse”, kanske var det berättelserna i sig, men någonting gjorde att jag ibland reagerade starkt när jag läste berättelserna. Knutagård, vars studie har redovisats tidigare, hänvisar till forskaren Jeff Hearn (1998) som beskriver hur ”the emotions of research” kan påverka forskaren. Kanske i synnerhet om man avhandlar sexuella övergrepp och mänskligt lidande, och om forskaren kan känna igen sig i detta lidande, på ett eller annat sätt. Liksom Knutagård, efterlyser även jag mer forskning på detta (Knutagård, 2009).

Mål, förhoppningar och farhågor

Redan från början var mitt mål med denna uppsats att berättarnas röster skulle få komma fram i ljuset. Detta gjorde att jag hamnade alldeles för nära mitt material, vilket innebar att jag till en början hade svårt att teoretisera kring det. Det blev en stor utmaning för mig. Efter hand blev det lättare att betrakta materialet ”ovanifrån”, vilket underlättades av många genomläsningar av berättelserna. Förhoppningen om att skapa ett språk för hur man kan tala om erfarenheter inom den sexuella gråzonen lever dock fortfarande kvar.

Det kan finnas en risk att jag enbart når fram till ”de redan frälsta”, alla de som redan har skrivit sina berättelser och erkänt det som ett problem som finns i vår sexuella praktik. Ett mål med denna uppsats är ändå att nå ut till fler, och att fler människor ställer sig frågan- varför ser min sexuella praktik ut som den gör? Eftersom samtal om sexuell praktik verkar vara sparsamma har även skrivna berättelser stor betydelse.

När jag har berättat för vänner vad jag skriver om, är det många som har berättat sin egen historia om när det gick ”fel”, även om de ofta inte förstod det vid tidpunkten när det utspelade sig. Jag har också märkt att jag har kunnat väcka ett visst obehag, och en obekväm stämning, när jag har berättat om vad min uppsats handlar om. Utan tvekan är det ett ämne som de flesta har tankar kring. En viktig personlig konsekvens av att arbeta med detta ämne var att även min egen sexuella självuppfattning blev satt under lupp, jag kunde förstå tidigare erfarenheter och, även jag, berätta om det.

4.2 Metodval

Att dela upp forskning i antingen kvalitativt eller kvantitativt tillvägagångssätt har börjat ifrågasättas allt mer på senare tid. Vissa menar att det är en konstgjord uppdelning och ett förenklat sätt att se på kunskapande (Levin, 2008). Dessutom menar Bryman att när man använder sig av internet som plats för datainsamling, så kan man också hamna bortom kvalitativ och kvantitativ forskning (Bryman, 2011). Kvalitativ forskning bygger på en interpretativ del; informanternas förståelse av verkligheten är i fokus. Att få en bild av berättarnas tolkning av och förståelse för sin upplevelse inom den sexuella gråzonen var genomgående min intention. Min uppsats rör sig således närmre den kvalitativa forskningsriktningen.

Internet som plats för datainsamling

Att använda internet som informationskälla är de flesta väl bekanta med. Frågor som rör hur pass saklig och korrekt informationen som finns på internet är bör ständigt tas i beaktande. Samma sak gäller när man använder internet som plats för datainsamling. Vem döljer sig bakom användarnamnet eller bloggen? Vem har skapat webbsidan? Hur kan jag veta att det som skrivs är sant? När det gäller att samla in data via internet, finns många nya frågor att ta ställning till (Bryman, 2011). Samtidigt innebär internet som plats för datainsamling att man som forskare får tillgång till mycket material som man inte skulle kunna få tillgång till på annat sätt. Att utveckla sin identitet med berättelser publicerade på internet blir allt vanligare och en stor del av människors kommunikation sker via internet. För många är den virtuella världen lika verklig som den reella (Sveningsson, Lövheim & Bergquist 2003). Virtuella källor ses fortfarande som en relativt ny datakälla, och att använda material från internet på det sätt som jag har gjort är inte särskilt frekvent hos samhällsforskare. Detta kommer säkerligen att förändras inom kort.

Sveningsson et al. (2003) nämner några aspekter som skiljer virtuell kommunikation från annan. Framför allt gäller detta intervjuer som görs via internet, men jag menar att dessa aspekter även var aktuella i min studie. Kommunikation på internet innebär ett minskat avstånd i tid och rum. Man kan nå personer som man annars kanske inte hade kunnat få tag på. Även Bryman (2011) talar om att detta både är en ekonomisk och tidsbesparande fördel. Hade jag valt att göra narrativa intervjuer hade det antagligen varit svårt, kanske till och med omöjligt, att få så många berättelser på så kort tid. En annan fördel var att berättelserna tillkom utan påverkan från mig som forskare. Dessutom behövde jag inte heller transkribera texten, vilket ses som en fördel när det gäller virtuell kommunikation och information (Daneback & Månsson, 2008; Sveningsson et al., 2003). "Kroppslöshet" är en annan aspekt som skiljer virtuell kommunikation från reell kommunikation. På internet kan man känna sig mer anonym, och därför mer bekväm med att vara öppen och berätta om personlig och känslig information om sig själv. Något som också är utmärkande för virtuella intervjuer är att det kan vara svårt att veta om samtalet är avslutat eller inte (Sveningsson et al., 2003). Detta var dock inte aktuellt i och med att informanterna hade kontroll över det skrivna ordet, hur mycket de ville berätta och när de ville avsluta.

Det finns också nackdelar med att samla in data med hjälp av internet. Bryman (2011) talar om att internet inte är så universellt som man kan tro, att det inte är tillgängligt för alla. Majoriteten av berättarna var medievana och internet-aktiva människor. Antagligen är det många berättelser som aldrig kommer att bli satta på virtuellt pränt. En annan nackdel är att man inte får någon personlig kontakt, och kan inte tyda icke-verbala budskap och nyanser i det som berättas. Jag hade till en början en tanke om att kombinera berättelserna från internet med kvalitativa intervjuer med ungdomar. Genom att kombinera metoder, så kallad triangulering, kan man fånga in empiri som kompletterar bilden och gör den mer heltäckande, och de begränsningar som ett visst metodval ger kan motverkas (Bryman, 2011). Jag ansåg dock att berättelserna gav ett så pass rikt material att det inte var nödvändigt att komplettera berättelserna med en annan metod.

Data som inte påverkats av forskaren

I och med att jag använde mig av redan publicerade berättelser på internet var det några aspekter som jag var tvungen att ta i beaktande. *Autenticitet* handlar om huruvida materialet är äkta eller inte och *trovärdighet* handlar om materialets korrekthet. Huruvida materialet är typiskt för sin specifika kategori ingår i kriteriet *representativitet*, och *meningsfullhet* handlar om materialet är tydligt och begripligt (Bryman, 2011). Berättelserna har publicerats på

internet men utspelat sig utanför det, och jag vet ingenting om det korrekta i informationen. Detta är dock en fråga som man som forskare ständigt brottas med. Vet vi egentligen hur mycket, av det som informanten berättar, som är korrekt? (Sveningsson et al., 2003) Jag visste inte mycket om berättarna, inte heller huruvida de återgivit en korrekt berättelse. Därför har jag svårt att uttala mig om materialets autencitet och trovärdighet. Jag utgick från att informanterna beskrev en subjektiv upplevelse av en händelse, och valde att inte ifrågasätta denna.

När det gäller kriteriet representativitet uppstod något intressant. Via olika sökningar fann jag att andra sajter har skapats på ämnet, som till exempel Okej sex (2011-11-27). En informant som jag fick kontakt med berättade att hon och hennes vänner hade myntat ett begrepp för detta fenomen; tvångstäkt, långt innan #prataomdet uppstod. Vissa hade publicerat sina berättelser på sina bloggar flera år innan #prataomdet startade. Detta kan tolkas som att tala om sexuella gråzoner inte är något nytt, men att det krävdes människor med en medial plattform som snabbt kunde nå ut till allmänheten. På så sätt samlades berättelserna på ett sätt som inte hade gjorts innan. Därför kan materialet anses vara typiskt för sin kategori. Jag tror också att det skulle vara svårt att ta del av den stora mängd berättelser som fanns på sajten, om ett så pass känsligt ämne dessutom, som jag fick inom tidsramen för denna uppsats. Dessutom hävdar jag att kriteriet meningsfullhet är uppfyllt i och med att jag upplever materialet vara tydligt och begripligt.

4.3 Materialbeskrivning

Empirin består av 53 berättelser som människor har publicerat på internetsajten *Prata om det*. Vissa hade publicerat berättelserna direkt på sajten, vissa hade hänvisat till sin blogg.

Jag skickade 84 mail, och fick 53 svar, samtliga av dessa tackade ja. Berättelserna var mellan en knapp halv sida och fyra sidor långa. Jag samlade dessa texter i ett gemensamt dokument. Om de hade sitt namn publicerat i texten så svartmarkerade jag namnen så att de inte var möjliga att identifiera. Jag markerade på texten om det var en kvinna eller en man som hade skrivit den. Detta för att kunna undersöka eventuella genusmönster. Till en början funderade jag över om jag inledningsvis inte skulle göra denna markering, för att se om jag läste texten annorlunda beroende på om det var en man eller en kvinna som hade skrivit texten. Detta visade sig dock vara problematiskt med tanke på att kön påverkar sexualitet och normer kring sexualitet i så hög grad. Genusperspektivet skulle vara möjligt att problematisera ändå, insåg jag. För att på något sätt få med *hur* de berättade valde jag att behålla den form i vilken de skrivit texten, som exempelvis typsnitt, storlek och rubriker. Detta är dock ingenting som jag analyserar, men jag ville göra så av respekt för författaren som kunde ha haft en tanke med detta.

Mailutskicken skedde under perioden 13-17 oktober, 2011. Bryman (2011) menar att det blir ett allt vanligare krav att man skriver datum på de webbadresser, när man har varit inne på sidan. Detta eftersom det på internet hinner förändras mycket över tid. Av den anledningen vill jag ge en ungefärlig tid då jag hämtade berättelserna.

Bortfallet på 31 svar kan bero på att de inte ville vara med, och därför inte brydde sig om att svara. Det kan också bero på att mailet inte kom fram på grund av inaktuell eller felaktig mailadress, eller att det hamnade i skräpposten. Detta var dock inget större bekymmer för mig, eftersom jag ändå hade fått tillräckligt många jakande svar.

Urval

Hundratals människor hade publicerat sin berättelse på *Prata om det*. Det hade varit en omöjlighet att studera samtliga. Jag valde därför bort de som hade skrivit sina berättelser i

kommentarsfältet till andras berättelser. Dessutom valde jag bort de texter som hade lagts ut av anonyma författare. Att de valt att vara anonyma antog jag hade att göra med att de upplevde detta som känslig information som de inte ville skulle kunna spåras till dem själva. Jag valde att respektera detta. När jag enbart valde de som hade publicerat ett inlägg på *Prata om det* och skrivit under med sitt namn, samt de som hänvisat till sin blogg, försvann en stor mängd berättelser. Jag valde alltså inte ut specifika berättelser, utan det var en fråga om avgränsning. Detta ansåg jag ändå vara tillräckligt för att kunna besvara mina frågeställningar. Jag hörde av mig till dem, vars mailadresser jag kunde hitta, antingen via deras blogg eller genom att söka på deras namn. Jag mailade sedan en förfrågan till dem via mail¹⁷, där jag informerade om min uppsats och bad om samtycke om att få använda deras berättelse. Vissa kunde jag inte hitta någon mailadress till, även om de inte hade en blogg där de var anonyma. Dessa valde jag att skicka en förfrågan till i kommentarsfältet till blogg-inlägget.

Jag märkte efterhand att många berättelser hade skrivits av vana bloggare och skribenter. Initiativtagarna var människor som var vana vid medialt gehör, och min gissning är att dessa människors kulturella status gjorde att #prataomdet fick så stort genomslag. Journalisten Elin Grelsson nämner i en artikel i Göteborgs-Posten (2011-11-26), att kritik mot initiativet handlade om vilka som omfattades och vilka som exkluderades. Hon skriver följande om initiativtagarna och administratörerna till sajten.

(...)medelklass, storstadsbor med svenska som modersmål. Förutom ett fåtal texter skrevs de allra flesta av människor i 20-30-årsåldern. (...) Vi som inledde ett samarbete kring det hela hade alla mediala plattformar och möjlighet att nå ut snabbt med vårt budskap.
(Grelsson, 2011-11-26:90)

Samtidigt var inte syftet med sajten att lyfta fram specifika människor, utan berättelser som visade att det fanns en alternativ bild av sexualitet och sexuell praktik.

Vid närmare läsning blev jag tvungen att fokusera på en mindre mängd berättelser. Detta berodde bland annat på att jag inte hade tid och möjlighet att göra en djup analys på alla 53 berättelser. Vissa var också skrivna på så sätt att de var svåra att analysera, på grund av uppbyggnad och struktur, till exempel var två väldigt långa (4 sidor), och några var relativt osammanhängande. Två berättelser handlade om diskriminering på arbetet, dessa sorterade jag också bort. I inledningen av analysen introducerar jag berättelserna, och där är dock samtliga redovisade. Därefter grundar sig analysen framför allt på 39 berättelser.

Berättelser på internet

Jag hade som krav att de texter jag valde ut skulle vara berättelser. Men vad är en berättelse? Catherine Kohler Riessman och Lee Quinney (2005) menar att termen ”narrativ” används på olika sätt av olika discipliner och att man inte bör göra mistaget att söka en entydig definition. I takt med att intresset för narrativa berättelser ökar, och att narrativ kan inkludera så mycket, så förloras också det specifika. Allt som skrivs eller sägs är inte narrativt.

Även om Riessman och Quinney (ibid) framhåller att det inte finns en specifik definition på vad som är narrativt, menar de att man ändå kan säga att det finns något gemensamt. En berättelse innehåller sekvenser eller händelser som på något sätt är länkade till varandra. Dessa sekvenser kan vara organiserade tidsmässigt, tematiskt eller episodiskt. Narrativ metod berikar socialt arbete på så sätt att det påminner om att kunskap är något som skapas i vardagslivet, i vår dagliga kommunikation. Inte minst kommunikation och identitetsskapande

---

¹⁷ I mailet skrev jag att jag ämnade undersöka gråzonen mellan ”bra sex” och ”våldtäkt/övergrepp”. Efterhand insåg jag att blev jag tvungen att avgränsa mig till gråzonen mellan en negativ sexuell upplevelse och våldtäkt.

som sker på internet, vill jag tillägga. Med hjälp av internet har berättande fått en förnyad dimension. I princip kan vem som helst använda sig av sociala medier för att berätta om sig själv och sin vardag. På så sätt finns det nya möjligheter att som forskare ta del av andra människors berättelser, men också nya utmaningar. I narrativ metod fokuserar man bland annat på samspelet mellan berättare och lyssnare (Riessman & Quinney, 2005). Den aspekten förlorar man när man använder berättelser från internet. Undviker vi berättelser på internet av den anledningen tror jag dock att vi går miste om mycket information. Däremot krävs det en uppfinningsrikedom hos forskaren.

Berättelsen kunde inledas med fraser som ”Jag var 16 år(...)” eller ”För många år sedan(...)”. De inlägg som handlade om åsikter om själva initiativet #prataomdet valde jag bort, eftersom jag inte ansåg dessa vara en berättelse. Vissa berättelser var inte helt sammanhållna, utan ”tyckanden” varvades med berättande. Det är vanligt att berättelser i forskningsintervjuer inte hänger samman helt och fullt, utan kan avbrytas av förhandlingar med sig själv eller forskarens frågor (Larsson & Goldberg, 2008). Detta visade sig gälla även vid berättelser som skrevs på internet, även om de flesta bestod av sammanhållna berättelser.

4.4 Val av teori

När jag skrev min kandidatuppsats i socialt arbete om ungdomar, sexualitet och relationer tillsammans med två kurskamrater valde vi att använda Gagnon och Simons (1973) teori om sexuella skript, Butlers (2007) begrepp *den heterosexuella matrisen* samt Baumans (2003) idéer om flytande kärlek. Därför var jag väl bekant med dessa, och kunde dessutom bredda perspektivet med ytterligare teorier om identitet och relationer. Jag ansåg även att Foucault (2002) och hans tankar om språkets roll för sexualiteten kunde öka förståelsen av empirin.

Inledningsvis i processen hade jag också en tanke om att undersöka teorier om emotioner, eftersom jag såg att det var aktuellt i berättelserna. Det hade kunnat vara ett möjligt angreppssätt. Eftersom mitt material bestod av korta berättelser, och människor består av en komplex uppsättning emotioner, ansåg jag dock att jag inte skulle kunna få en tillräckligt god inblick i deras känsloliv för att kunna göra en djupare analys. Hade jag använt teorier om emotioner fanns det också en risk att analysen hade blivit mer deskriptiv, vilket inte var mitt syfte. Jag hade dessutom en tanke om att förstå materialet utifrån teorier om kommunikation, eftersom det uppkom som ett tydligt tema. Istället valde jag att fokusera på relationer och identitet, vilket jag ansåg kunde inrymma även kommunikation.

Sexuella skript erbjöd en frihet i analysen, och gjorde att jag kunde förstå vilka sexuella normer som berättarna förhöll sig till. Vad som dessutom framkom efterhand var att berättarna ofta relaterade till olika diskurser, diskurser som jag också kunde utläsa i tidigare forskning. Jag blev intresserad av dessa diskurser, hur de använde dem och vilka konsekvenser det kunde få. Diskurs som teori och diskurspsykologi som analysmetod passade därför min uppsats väl, eftersom man i diskurspsykologi intresserar sig för människors aktiva användning av diskurser i vardaglig interaktion (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Jag fick dock anpassa diskurspsykologi till min studie och låta begreppet *interaktion* även gälla berättelser på internet. Jag anser att man på sätt och vis interagerar med andra om man skriver på internet. Man beskriver en händelse och kan rättfärdiga sitt beteende, eftersom man vet att andra kommer att läsa och reagera.

Vilken makt forskare har över sina informanter bör beaktas, menar Winther Jørgensen och Phillips (ibid). Det blev inte aktuellt för mig gentemot informanterna i denna studie. Däremot är det högst sannolikt att berättarna redan censurerat sig själva när de valde att publicera berättelsen. De visste att den skulle finnas på internet för alla att läsa och använda, och det är sannolikt att de valde bort vissa delar för att anpassa berättelsen till ett offentligt liv på

internet. Det fick jag till och med som svar i ett mail, att personen i fråga hade skrivit berättelsen så att den inte skulle komma denne till skada. På så sätt kan man tänka sig att berättelserna är skrivna i relation till de diskurser som finns, och vad som är accepterat att tala om. När man publicerar någonting på internet gör man det i relation till en föreställd abstrakt annan, man vet om att det kommer att läsas av denne.

Identitet och relationer var ett tydligt tema i samtliga berättelser, ansåg jag. Jag valde att använda ett socialpsykologiskt perspektiv när det gällde identitet. I och med detta valde jag också bort många teoretiker, bland andra Erik H. Erikson, som har skrivit om *Ungdomens identitetskriser* (1977). Till en början funderade jag på om han skulle passa, men ansåg att hans idéer om identitet var att det är mer ”fast” än hur jag ser på det.

Giddens (1995) begrepp *rena relationer* och Baumans (2007) begrepp *flytande kärlek* valde jag i samråd med min handledare. Det blev intressant att undersöka huruvida dessa teoretikers idéer stod att finna i berättelserna. *Den heterosexuella matrisen* (Butler, 2007) har fått ta en relativt liten del i analysen, men genusperspektivet genomsyrar hela uppsatsen.

Teorin såg jag som en ram, inom vilken jag kunde arbeta. Däremot var det inte en statisk ram, utan jag var öppen för att andra fynd kunde framkomma, som inte rymdes inom teorin. Tidigare forskning har dessutom fått ta stor plats i analysen, framför allt för att kunna förstå vilka diskurser som berättelserna förhåller sig till.

4.5 Analysmetod

För att komma åt de strukturer som finns på ett djupare plan, så bör vi åtminstone utgå från en teori. Om man är helt och hållet deduktiv kan resultatet präglas allt för mycket av teorin, och inte av empirin. Om man däremot är helt och hållet induktiv så finns det en risk att man inte når dolda och omedvetna mönster. En teoretisk grund kan underlätta för forskaren att hitta dessa (Larsson & Goldberg, 2008). Som jag har nämnt ovan hade jag en teoretisk ”ram”. Jag ville söka efter eventuella genusbegrepp och vilka sexuella förväntningar (skript) som fanns dolda i berättelserna, men lät också materialet ”tala till mig”. Jag ville dessutom undersöka vilka diskurser som berättelserna relaterade till.

Jag inledde med att läsa alla berättelser för att få viss information om berättarna. Jag ville veta deras kön, hur gamla de var när händelsen utspelade sig, vilken roll de hade haft i händelsen (om de varit ”utsatta” eller ”dominerat”), vilken relation de hade haft med den andre parten, i vilket sammanhang händelsen skett samt huruvida alkohol varit inblandat. Jag samlade denna information i ett excel-dokument. Redan i den initiala läsningen hittade jag återkommande teman. Jag försökte dock vara öppen vid de första genomläsningarna för att inte missa något väsentligt. Vid sidan av texten noterade jag begrepp och strök dessutom under i texten när jag ansåg att något var särskilt intressant.

Eftersom ett flertal berättelser på något sätt förhöll sig till olika diskurser, normer och föreställningar, bland annat kring kön och sexualitet, fungerade diskurspsykologi, som nämnts ovan, bra som analysmetod. Foucault menar att för att kunna analysera diskurser bör man istället för att titta på dess ”kärna” eller ”enhet” se till hur diskurser ter sig och vad som möjliggör dess varande (Foucault, 1973/1991). Fanns det olika regler beroende på kön eller sexualitet? Kunde jag få reda på vilka förgivettagna antaganden om världen som gjorde att en gråzon kring sexuell praktik kan existera? Många frågor uppkom under arbetets gång.

Efter att ha bakgrundsinformation samlad läste jag berättelserna flera gånger. Jag gjorde noteringar vid sidan av texten, denna gång mer frekvent och noggrant. Därefter delade jag upp berättelserna, efter vilket tema de tillhörde. Vissa berättelser passade in i flera teman. Dessutom analyserade jag berättelserna utifrån vilka diskurser som de relaterade till.

Den stora mängden material blev dock något problematisk för mig. För att kunna göra en

ordentlig diskurspsykologisk analys hade jag nog behövt ha ett mindre material. Jag ville ändå använda den analysmetoden eftersom jag ansåg att berättarna ofta använde sig av olika diskurser i sina berättelser. Därför var jag tvungen att göra ett urval bland de berättelser som jag hade. Att jag blev tvungen att välja bort ett antal berättelser, innebar säkerligen att jag gick miste om material som hade kunnat tillföra något. Tids- och platsbrist gjorde dock att detta blev ett måste. Dessutom fick jag fokusera på några teman, eller diskurser, som jag ansåg var mest relevanta. Hade jag haft mer tid och utrymme hade jag antagligen hittat andra trådar som varit intressanta att fånga upp med hjälp av diskurspsykologi, men det var tyvärr inte möjligt inom ramen för denna uppsats.

4.6 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet

Många har diskuterat huruvida det är intressant att tala om reliabilitet och validitet i kvalitativ forskning. Dessa begrepp är sprungna ur en kvantitativ tradition och är därför något svåra att applicera på det kvalitativa. Ett sätt att närma sig dessa frågor är att lägga mindre vikt vid mätning, och snarare tala om forskarens roll och sätt att tolka materialet (Bryman, 2011). Detta har jag alltså valt att vara tydlig med i denna uppsats. Läsaren får möjlighet att följa mina tankar och ingångar i texterna. Det är på så sätt jag kan uppnå reliabilitet och validitet.

När det gäller generaliserbarhet, är min förhoppning att läsaren ska kunna känna igen sig i det jag skriver, och att uppsatsen kommer till användning på så sätt att ett språk kring den sexuella gråzonen kan utvecklas. Trots denna förhoppning kan jag inte hävda att det går att generalisera mitt resultat på övrig population eftersom jag enbart har använt mig av 53 texter skrivna av, vad jag tror, vana skribenter, vana att tala om sexualitet.

Tillförlitlighet och äkthet

Ett annat sätt att närma sig sitt material är att istället tala om materialets tillförlitlighet och äkthet. Tillförlitlighet kan brytas ner till följande; *trovärdighet*, vilket innebär att respondenten ska ha möjlighet att återkoppla. Som jag nämner ovan var det vissa av informanterna som bad om att få läsa uppsatsen, det tolkar jag som en form av återkoppling. *Överförbarhet* innebär att man bör göra en ”thick description” av det studerade så att andra kan avgöra huruvida det är möjligt att överföra det till en annan kontext, om den är lik. Jag vill hävda att det är upp till läsaren att avgöra huruvida det är överförbart, men framför allt är det min förhoppning att så ska ske. Att man som forskare låter texten vara genomskinlig gör materialet *pålitligt*, den som läser texten ska kunna följa forskarens steg. Detta har jag varit noga med genom hela processen. Ett sista kriterium när det gäller tillförlitlighet är att forskaren låter det vara tydligt att denne har *agerat i god tro* och inte låter sina värderingar lysa igenom och påverka resultatet medvetet (Bryman, 2011).

När det gäller materialets äkthet, är det framför allt fokuserat på de informanter som ingått i studien. Bland annat handlar det om huruvida de som deltagit i studien har fått en ökad förståelse för och en möjlighet att förändra sin situation eller inte. Att dessa krav blir uppfyllda är det dock inte särskilt stort fokus på i forskning idag (ibid). När det gäller min uppsats är de svåruppfyllda. Ett syfte som jag kan tänka mig har funnits hos författarna av texterna skulle kunna vara att fler människor talar om gråzoner i sexualiteten. Att min uppsats är en av dessa röster kan generera en positiv effekt för skribenterna.

4.7 Etik

En av många böcker som behandlar frågor kring etik i samhällsvetenskaplig forskning är *Samhällsvetenskapliga metoder* av Bryman (2011). Han framhäver hur vissa forskare är universalistiska i sin syn och menar att regler inte bör överträdas, medan andra forskare menar

att nästan allt är tillåtet. Däremellan finns det de som anser att etik är av ett mer situationsbetingat slag, och de som snarare fokuserar på om själva handlingen i sig, eller om konsekvensen av handlingen, är etisk. Det gemensamma för alla dessa är att man som forskare måste ta etiska frågor under beaktande. Vad anbelangar svensk forskning gäller vissa etiska principer. Berörda personer har rätt att informeras om studien (informationskravet) och att samtycka till om de vill medverka eller ej (samtyckeskravet). De personuppgifter forskaren tar del av ska behandlas konfidentiellt (konfidentialitetskravet) och det som samlas in ska enbart användas till forskningens syfte (nyttjandekravet).

Etik på internet

När det gäller etik på internet menar många författare att detta fortfarande är ett relativt outforskat område, och riktlinjer gällande det etiska förfarandet är ännu otydliga (Bryman, 2011; Sveningsson et al., 2003; Daneback & Månsson, 2008). Det gjorde förfaringsättet något problematiskt när jag bestämde mig för vilken typ av empiri jag ville använda mig av. De enda etiska kraven jag inledningsvis trodde skulle vara möjligt att uppfylla var konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. När det gäller de övriga kraven fanns det andra saker att förhålla sig till.

Larry Pace & Mary Livingstone (2005) menar vissa faktorer kan rättfärdiga att forskaren använder information eller kommunikation på internet utan att informera eller be om samtycke. Är den lättillgänglig för forskaren, inte kräver lösenord, inga regler kring hur materialet får användas finns skrivet på sidan, eller om materialet inte är av känslig natur anses det vara befogat att nyttja informationen. När det gäller min uppsats kunde jag uppfylla det tre förstnämnda, men när det gällde det sistnämnda blev det något mer problematiskt. Vad innebär "känslig natur", och vem är det som bestämmer huruvida materialet är känsligt eller inte? Sveningsson et al. (2003) beskriver dock att just berättelser om sexuella övergrepp kan vara ett exempel på något som är "av känslig natur". Hänsyn bör tas till hur offentlig miljön är och hur känslig informationen är. Om miljön är offentlig och innehållet privat bör vi tänka till lite extra. Författarna redogör för vissa forskare som framhåller att människor har rätt att veta att de ingår i en vetenskaplig studie. Andra forskare är dock av en annan åsikt och menar istället att ändamålet väger tyngre. En viktig princip som bör följas är dock att människor inte ska behöva komma till skada till följd av forskningen. Däremot menar de flesta att man inte bör återge berättelser om någon som varit utsatt för övergrepp utan tillstånd, särskilt inte om personen går att identifiera.

Tätt sammanknutet med detta är frågor kring huruvida internetmiljön *upplevs* offentlig eller inte. Det kan innebära att, som nämnts ovan, man ger mer intim information om sig själv på internet än i andra sammanhang. Den upplevda fysiska distansen på internet kan medföra att man är mer privat (ibid). Av den anledningen bör man tänka särskilt noga på vad som är etiskt försvarbart. "Kostnader" bör vägas mot "vinster" (Daneback & Månsson, 2008).

Ty forskningens resultat är aldrig bättre än de metoder med vilka de producerats (ibid:168).

Gränserna för vad som känns okej att berätta om kan alltså förflyttas om en miljö upplevs vara mer privat än den är (Sveningsson et al., 2003). Jag tror dock att det finns stora skillnader mellan människor, hur man använder internet och vad man väljer att dela med sig.

I *Forskningsmetodik för socialvetare* jämför man datainsamling på internet med datainsamling utanför. Det är ju till exempel tillåtet att spela in och analysera sådant som händer i offentliga miljöer utan att be om samtycke (Daneback & Månsson, 2008). Internet är en offentlig plats, och de som publicerade sin berättelse på *Prata om det* och ville vara privata var antingen anonyma, eller hänvisade till en blogg som endast var öppen för de som

innehavaren gav tillstånd till. Målet med #prataomdet var också att denna problematik skulle uppmärksammas, och inte vara känsligt att tala om. Huruvida jag skulle ta kontakt med dem vars texter jag ville använda funderade jag länge på, om det ens skulle vara praktiskt möjligt. Detta blev ett dilemma för mig. Jag antog att de som publicerat texter på *Prata om det* inte hade varit beredda på att någon skulle analysera deras berättelse eller citera den.

Resonemanget ovan gjorde ändå att jag tog beslutet att höra av mig till dem vars texter jag ville använda, för att informera och be om samtycke. Vad som blev viktigt, insåg jag, var att de inte skulle behöva medverka i någonting som de inte ville medverka i. Det var också det som berättelserna faktiskt handlade om. Även etiskt befann jag mig ändå i någon slags gråzon. Enligt vissa etiska riktlinjer skulle jag kunna använda mig av texterna, eftersom internet är en offentlig plats. Riktlinjer är riktlinjer, och inte lagar, som Sveningsson et al. (2003) skriver. Informanterna skulle dock kunna identifieras i och med att jag skriver vilken sajt berättelserna kommer från, det blev därför särskilt viktigt att informera om vad jag gjorde. I och med att jag valde bort de berättelser jag inte fick tillträde till (på grund av ”låst” blogg, eller anonym berättare), gick jag kanske miste om en del rik information men jag ansåg att det var viktigt att respektera personernas vilja att vara anonyma. Även i detta fall handlar det om gränser och integritet, vilka bör respekteras av forskaren. Sveningsson et al. (ibid) skriver att man som forskare bör tänka på hur man själv skulle vilja bli bemött. Jag tror att om jag hade varit en av dem som publicerade min berättelse på internet så hade jag velat få frågan.

Det var relativt lätt att få samtycke från författarna till berättelserna. Jag tror att detta berodde på att det inte krävdes någon motprestation från deras sida. En annan bidragande orsak kan vara att min uppsats gick i linje med själva syftet med sajten, att uppmärksamma problematiken. Ju fler som skriver om det desto större genomslagskraft får det. Några poängterade att jag i princip inte hade behövt be om samtycke eftersom texten redan var offentlig, och att de valt sina ord med omsorg just på grund av att den skulle finnas ute på internet. Vissa var tacksamma över att inte bli nämnda med namn.

Några av informanterna bad om att få läsa uppsatsen, och till dessa informerade jag när jag ämnade vara klar, och att jag då skulle skicka dem en länk där de kunde hitta uppsatsen. Några bad att bli hänvisade till. Eftersom jag hade lovat ”relativ” anonymitet¹⁸ till alla, och de flesta ville vara anonyma, så sa jag nej till detta eftersom jag ville vara konsekvent.

4.8 Några avslutande ord om metod

Mitt val av datakälla har orsakat en del huvudbry för mig eftersom det inte finns någon tydlighet i metodlitteratur om hur man går tillväga när det gäller denna typ av empiri. Jag fick därför kombinera det jag uppfattade passade mitt syfte och mina frågeställningar. Inom kort tror jag att detta inte kommer att vara ett problem, i och med internets allt tilltagande plats i vardagen. Samhällsvetenskapliga metodböcker tror jag kommer att vara översvämmade av riktlinjer och råd när det gäller forskning på internet. Så är det dock inte nu, och det ber jag dig som läsare ha överseende med.

---

¹⁸ Se bilaga, mail till informanter

5 RESULTAT OCH ANALYS

Jag inleder denna del med att introducera berättelserna genom en kort bakgrundsinformation om berättarna, som kön och ålder när incidenten skedde. Vilken typ av relation som beskrivs i berättelsen, samt platsen där situationen utspelas avslutar denna inledande del. Här är samtliga 53 berättelser redovisade.

Vidare i analysen har jag framför allt utgått från 39 berättelser. För att beskriva den sexuella gråzonen har jag inledningsvis tagit till min hjälp berättarnas egna försök till definitioner. Dessutom diskuterar jag hur det kan se ut när vi går utanför manuset för hur vi vanligtvis talar om sex.

Vad har diskurser med den sexuella gråzonen att göra? Hur påverkas människors identitet och syn på relationer i förhållande till dessa diskurser? Varför säger man inte bara nej i en sexuellt utsatt situation? Diskurspsykologin, och dess fokus på hur människor aktivt använder sig av diskurser i vardaglig interaktion (Winther Jørgensen & Phillips, 2000), har jag tagit till min hjälp vid denna analys. Här har tidigare redovisad forskning också fått ta stor plats för att förstå vilka diskurser som unga personer har att förhålla sig till idag. I denna del står dessutom att finna fem modeller, som ska ses som en förenklad förklaring till övrig text. De visar hur man kan förstå vad som händer i en sexuell situation när en av parterna känner sexuell olust. Hur alkohol kan påverka i sexuella situationer diskuteras därefter.

Slutligen fokuserar jag på hur det sexuella skriptet ser ut idag, utifrån berättelserna. Berättelserna återges både som citat och löpande i texten. När jag skriver (...) har jag utelämnat några ord, och när jag skriver (---) har jag utelämnat några meningar. Jag uppfattade att dessa inte behövdes för förståelsen av citatet.

5.1 Vad hände med vem var?

Av 53 berättelser är 40 kvinnor och 11 män. I två berättelser kan man inte utläsa vilket kön berättaren har. Dessutom kan det vara så att personerna inte vill identifiera sig som kvinna respektive man. Tre av fyra beskriver heterosexuella händelser.

Alla berättar inte hur gamla de var när händelsen utspelade sig. Vissa skriver att ”det var längesedan”, ”det var 10 år sedan” eller ”jag var yngre än nu”. De som skriver hur gamla de var, rör sig någonstans mellan tio och 21 år, de flesta var runt 15-16 år. Två berättelser särskiljer sig från majoriteten. En händelse utspelar sig när personen är fem eller sex år. En annan beskriver att hon var ”till åren kommen”.

De flesta (ungefär 70%) beskriver händelser när berättaren på något sätt har blivit ”utsatt”, varav 90% är kvinnor. I vissa berättelser framställs att ingen, eller båda, bär på skuld. Minst är gruppen som beskriver att de själva har ”utsatt” en annan person för något som de inte varit säkra på om denne velat, sex av 53 berättelser beskriver detta, varav fyra är kvinnor och två är män. Konsekvenserna av negativa sexuella händelser har lett till känslor som skam och självförakt, svårigheter att lita på andra människor och låg självkänsla. För många har det också inneburit en vändpunkt i och med att de utvecklat en sexualitet som mer varit präglad av lust och självrespekt.

Vilken relation karaktärerna i berättelserna har med varandra ser olika ut. Majoriteten har någon form av relation med den andra parten, de dejtjar, är kolleger, vänner eller bekanta. Ungefär hälften av berättarna beskriver att de har träffat någon bekant, som en vän till en vän, på en fest eller på krogen. I en tredjedel av berättelserna kan man utläsa att alkohol har varit inblandat. En fjärdedel beskriver händelser som har utspelat sig i ett förhållande. Några få har träffat någon helt okänd, ofta är det dessa som benämner händelsen som våldtäkt eller övergrepp. Många informanter har dock valt att inte identifiera sig som ”förövare” eller

”offer”. När jag beskriver aktörerna i berättelserna och deras relation har jag därför valt att inte använda något begrepp som eventuellt kan bli en felaktig definition. Vissa av berättarna skuldbelägger inte den andre parten, som jag nämnt ovan, och i vissa berättelser finns en förövare. Andra benämner det på ett annat sätt.

5.2 Prata om det!- men hur?

Om man saknar ord för negativa erfarenheter kan det vara svårt att bearbeta det. Detta menar Knutagård (2009) i sin studie om män som blir våldtagna av män. Med tanke på detta påstående är det därför av särskild vikt att försöka identifiera den sexuella gråzonen. Men att det är just en gråzon innebär kanske att den inte går att definiera. Så fort vi definierar stänger vi också ute. Många av de som berättar saknar dock ord för det som de varit med om.

(...) vad kallas det när man faktiskt, till slut, efter en timmes tjat, går med på sex för att få sova nån gång men det som händer är sexuellt färgad misshandel- i fyra timmar- som kunde avbrutits genom att bara skrika så att ens bästa vän i rummet bredvid hört, om det bara inte varit för rädslan/chocken/förvirringen som gjorde det omöjligt att kunna säga något alls. Hur pratar man om något som inte ens har ett ord?

Även om det finns en ökad vilja att tala om olika aspekter av sexualitet, är talet om sexualitet inte fritt, menar Foucault (2002). Hur, när, med vem och i vilka situationer man får tala om detta tema är kontrollerat. Även vår vardagliga njutning är kontrollerad av olika diskurser när det gäller sexualitet. När man talar om kön och sexualitet, tvingar man också in det i en diskursiv existens. Samtidigt som man talar mer om sexualitet och kön så sprids också ”det nät som förbinder talet”, som Foucault uttrycker det. Jag tolkar ovanstående som att en definition av den sexuella gråzonen inte går att göra utan att den blir en del av en diskurs, en diskurs som också stänger vissa aspekter ute. På samma sätt beskriver Grände (2005) våldtäkt. En definition av våldtäkt, stänger alltid ute olika upplevelser.

En av berättarna beskriver det på följande vis.

Rent fysiskt behöver det inte vara skillnad mellan sex och sex som övergrepp. De kan se likadana ut, kännas likadant i kroppen. Som betraktare och ibland även som deltagare kan det vara omöjligt att säga vad som är vad. Ett nej kan vara en del i ett rollspel. Ett ja kan vara frampressat av förväntningar.

En mångfacetterad bild framkommer när jag har samlat informanternas egna begrepp;

- Tvång
- Manipulation
- Press
- Utnyttjande
- Motvilligt sex
- Gränsblindhet
- Ligga för hussämjans skull
- Inskränkning av den andres vilja
- Respektlöst övertramp
- Övergrepp mot sig själv
- Övergrepp
- Våldtäkt

Samtliga har att göra med ett överskridande av något slag gentemot en annan, ofta på grund av bristande kommunikation. Vad som inryms i varje begrepp är också mångskiftande, en

gråzon inom gråzonen. Kanske bör vi, som kvinnan nedan beskriver det, förstå den sexuella gråzonen på följande sätt.

Skillnaderna handlar nämligen om grad, inte art. Det handlar om underlägen, trängda situationer, om att utsättas för något man inte vill, om att kanske protestera, men bara svagt- eller om protester som möts av likgiltighet eller hån. Och det handlar om att inte bli trodd när man inte "reagerar logiskt", som om det logiska i en människas handlande bestod i att vara hundra procentigt och iskallt rationell. (---) Det är inte nog med att man redan bär på en smärtsam erfarenhet, nu ska man också straffas för att man var en människa och inte en maskin.

När det är fråga om grad, inte art, finns det inte ett begrepp eller en definition. Jag tror inte heller att det går att beskriva denna gråzon utan att förstå de diskurser som omgärdar den. En risk med att lämna den sexuella gråzonen utan definition blir dock att det ses som individuella upplevelser som inte har något gemensamt. Det är inte det som jag vill framhäva, för det finns gemensamma nämnare. Brist på kommunikation, eller motsägelsefull sådan, är ett tydligt tema i nästintill samtliga berättelser. Även om inte alla incidenter beskriver alkoholpåverkan, så kan alkohol påverka både situationen och tolkningen av den. På vilket sätt exemplifierar jag nedan (s. 52f). Ett utdrag ur en berättelse står att finna i inledningskapitlet i denna uppsats (s. 2) och kan ses som ett exempel på när bristande kommunikation gjorde att en händelse, som till en början var lustfylld, blev något annat när parterna valde att inte kommunicera med varandra om kondom. Berättaren beskriver det som att hon inte upplevde det som att han förgrep sig på henne, men på deras överenskommelse om villkoren för samlaget.

Som jag nämner ovan menar Foucault att samtidigt som man talar om sexualitet, tvingar man in det i en diskursiv existens. På så sätt har sajten *Prata om det* medverkat till skapandet av en ny diskurs, som även jag är medskapare till. I denna diskurs blir den sexuella gråzonen ett begrepp som får en innebörd, och detta område fylls med erfarenheter. Vad som då också blir intressant i sammanhanget är vem som har makt över ordet. Foucault talar om vilka som får komma in i diskursens ordning, och att alla inte har tillträde. Vissa krav behöver uppfyllas för att man ska få tala (Foucault, 1971/1993). Plummer (1995) menar, som jag nämner i inledningen, att för att förstå den sociala konstruktionen av sexuella berättelser, måste man bland annat studera den organisationella och den historiska nivån. Sexuella berättelser är en del av mönster och normer, och de är beroende av tiden. Är det inte rätt tid för dem, så kan de inte berättas, och om så sker kanske de inte hörs.

Berättelser inom den sexuella gråzonen är inget nytt fenomen. Självklart har man haft mer eller mindre lyckade sexuella erfarenheter att berätta om långt innan #prataomdet fick genomslag i sociala medier i slutet av år 2010. Det som krävdes var att några människor med hög kulturell status agerade i rätt tid och använde rätt redskap för att nå ut. Jag, som kommer från den akademiska världen, är en del i detta. Huruvida det av den anledningen är "sämre" eller "bättre" är ingenting som jag tar ställning till, men det bekräftar Plummers (1995) tes om att olika nivåer påverkar berättelserna och det stora mediala gehör som sajten fick.

Utanför manuset för "vanligt" sexprat

De som publicerade sina berättelser kunde också hitta en gemenskap hos andra som varit med om någon form av gränsöverskridande i sexuella situationer. Denna gemenskap kan ses som en form av stöd, som vissa berättare beskriver att de saknat hos sina vänner. När ens vänner inte vill lyssna på det man har att berätta, och man inte kan hitta förståelse, blir det kanske lättare att söka den gemenskapen på annat håll. Kanske var det en roll som #prataomdet fick fylla.

En kvinna som saknar stöd från sin vän beskrivs i en berättelse. Hon ska sova hos sin kompis efter en efterfest. Det är hon, hennes kompis och en gemensam killkompis, och de

sover alla i samma breda säng. På morgonen vaknar hon av att killkompisen håller fast henne och har en hand innanför hennes trosor. Det slutar med att hon skriker till, han blir då rädd, varpå hon tröstar honom.

Min kompis tycker att jag är jättepinsam och att jag överreagerar. (...) Jag och kompisen fortsatte att umgås, men nämnde aldrig den där morgonen med ett ord. Jag försökte prata om det en gång, men hon visade tydligt att hon inte ville prata. (---) Själva händelsen känns inte jobbig att tänka på, det är det där andra som jag inte kommer runt: Jag tröstade honom, min kompis skämdes för mig, jag bad i princip om ursäkt för min reaktion och fortfarande i någon vrå i själen kan jag inte sluta att skämmas över mig själv.

Kvinnan ovan har svårt att hantera kompisens reaktion över händelsen, en reaktion som verkar bidra till att hon skäms. En annan kvinna beskriver hur hon, efter en händelse på en fest vaknar upp tillsammans med en man som hon kvällen innan ovilligt hamnat i säng med, efteråt vill prata om händelsen. Hon beskriver två sorters reaktioner. De flesta tyckte att det var konstigt att hon inte hade sagt ifrån, men några kände igen sig och började berätta om egna liknande händelser för henne. De som ansåg att hennes beteende hade varit ologiskt, och därför inte ville lyssna, blir i hennes berättelse de som svikit mest. Citatet nedan beskriver en liknande bild, när bristen på stöd upplevs värre än de övergrepp som hon har varit med om.

Av alla de övergrepp jag varit med om upplever jag ändå övertrampen av mina vänner och min mamma som värst. (...) istället för att påpeka att jag ska ta hand om mig och vara försiktig (har mina vänner) inpräntat i mig att mina misstag är skamliga och äckliga. De får skämmas för mig. Likaså skäms min mamma för mig. En gång sa hon till mig ”att du aldrig kan hålla på dig”.

Att sakna stöd hos andra, som trots att de också varit utsatta väljer vara tysta om det, präglar en annan berättelse. En kvinna skriver om hur hon utsatts för en våldtäkt, men väljer att inte anmäla av rädsla för att inte bli trodd. En tid efter händelsen träffar hon en annan kvinna som berättar att hon har ”råkat ut” för samme man, och efterhand får de höra om flera händelser, då tjejer på något sätt har blivit antastade av mannen. De ska göra en gruppanmälan, men då hoppar nästan alla de andra kvinnorna av. Hon menar att flera i hennes bransch vet vad han har gjort men att de ändå kallar sig hans vänner och går på hans fester.

Jag kan inte låta bli att fundera över varför de inte värdesätter sina kroppar mer än att de låter en slemmig gubbe ta på dem, enbart på sina villkor? (---) Jag och min vän står handfallna och ser allt det här hända och frågar oss bara ”vad fan är det för fel på de här människorna? Har de ingen moral what so ever?”

Att kunna berätta för andra om vad som hänt och få stöd, är något som finns som ett behov i flera av berättelserna, även om det samtidigt verkar finnas en rädsla för det. En kvinna beskriver det på följande vis.

(...) jag berättade inte för någon förrän långt senare. Varför skulle jag förnedra mig själv genom att visa mig svag inför andra människor? (---) Jag hade inget stöd och jag visste det.

Att inte få stöd kan lätt medföra att man inte får hjälp med att benämna det som man har varit med om. Grände (2005) beskriver att de flesta kvinnor som hör av sig till Team för våldtagna kvinnor inte vet om det är våldtäkt som de har varit med om. Detta är något som även Knutagård (2009) beskriver. Som jag nämner i inledningen finns det en bild av vår tids västerländska samhälle som frigjort och upplyst (Lalander & Johansson, 2007). Denna diskurs använder sig personen som står bakom nästkommande citat av, men den står också i motsats till en annan diskurs som handlar om att sex är privat, och ingenting vi talar om ”när det verkligen gäller”.

Även om vi tror att vi är öppna, frigjorda och att vi till och med älskar att prata om det, så verkar det vara väldigt svårt för väldigt många av oss att prata om det när det verkligen gäller.

När man försöker berätta om vad man har varit med om och möter motstånd, har man gått utanför manuset för hur vi pratar om sex; så beskriver en av berättarna det.

Foucault (2002) menar att det finns restriktioner kring hur vi bör tala om sexualitet. Han har som exempel att det mellan barn och föräldrar finns en diskretion och tystnad kring sex. Det verkar som att denna tystnad även finns på många andra ställen. När sexualiteten ses som något privat, och det privata är någonting som man bör hålla hemligt överträder man en gräns när man talar om det privata, det hemliga. Finns det möjligtvis en rädsla för att släppa talet om sexualitet fritt? Vem sätter dessa gränser? Och vad möter man när man går utanför manuset? Att det i vissa berättelser beskrivs en brist på stöd, kan förklara den genomslagskraft som #prataomdet hade. Här talade många om det och fick, som Burr (2003) skulle uttrycka det, bekräftelse och legitimitet åt sin tolkning av händelsen. Identitet handlar i grunden om gemenskap och kan ses som en ”brygga” mellan individen och samhället (Hammarén & Johansson, 2009). Berättarna kunde känna en gemenskap och en tillhörighet i och med en identifikation med andra människor som berättade om gränsöverskridande sexuella händelser.

Krav på tystnad

Men vad gör man när den sexuella handlingen i sig, oavsett om det har varit ett övergrepp eller inte, inte håller sig inom normen? En berättelse beskriver hur tystnaden om män som har sex med män gör det problematiskt för homosexuella unga män att ens kunna tala om övergrepp. Den heterosexuella matrisen innebär att man ska bete sig i enlighet med de normer som finns kring det kön man har¹⁹, och man ska åtrå det kön man inte har (Butler, 2007, se även modell 3, s. 46). I en berättelse kan man läsa om hur denna norm tystar en kille, på grund av hans identitet som homosexuell, till och med inför honom själv. Han berättar att han som 15-åring går på dejt med en tjej och att han vet vad de förväntas vilja göra. De träffades ute, men hade de träffats hemma hos någon, hade han säkert försökt känna och klämma, menar han, eftersom det var det som förväntades av honom. Han skriver vidare att han nu kan tycka att tanken är absurd, men då var hans föreställningar och fantasier om sex strikt heterosexuella, på grund av tystnaden kring homosexualitet och homosexuellt sex.

En annan man beskriver hur han som tonåring hade ett system som bestod av tre-fyra äldre män som han brukade ha sex med. Han hade inte kommit ut som homosexuell ännu, och hade ingen att vända sig till eller prata med. De män som han hade sex med blev ett sätt för honom att få närhet och känna sig sedd, samtidigt som han upplevde beteendet vara destruktivt. När heterosexualiteten är normen skapas också en tystnad kring de erfarenheter som inte passar inom denna norm. Eller, som en man beskriver det:

Kravet på tystnad stigmatiserar bögsexet och omöjliggör varje tonårings frågor om kroppslig osäkerhet. Genom att lägga skam på ett homosexuellt sexliv gör man det ännu mer fyllt av skam när bögar försöker att berätta om övergrepp. Ingen tonårsbög kan veta vad ett övergrepp är, för det är ingen som berättat för honom var han ska dra gränsen.

Det finns två berättelser som involverar samkönade kvinnliga relationer. En berättelse handlar om hur en tjej blev tafsad på av en annan tjej på en fest, varpå hon slog till henne. I en annan berättelse beskriver en tjej hur hon tjatat på en annan tjej att följa med henne hem. Ingen av dessa berättelser leder till sexuella situationer. Båda berättelser innehåller karaktärer som

---

¹⁹ Att ”ha” ett kön, istället för att ”vara” ett kön är ett sätt att motsätta sig att kön är något essentiellt. Jämför med Simone de Beauvoirs bevingade ord: ”Man föds inte till kvinna, man blir det” (de Beauvoir, 2006:325).

säger ifrån, genom ett slag eller genom att inte säga ja. Beror det på att det inte förekommer sexuellt våld, tvång, tjat eller press i kvinnliga samkönade relationer? Är samkönade och olikkönade sexuella handlingar olika saker? Beres et al. (2004) menar att de roller som män och kvinnor har i olikkönade samhandlingar inte gäller på samma sätt i samkönade sådana. Sådär skriver en informant i min studie:

(...) jag tycker inte att det faktum att jag är tjej gör det mer okej. Ja, maktpositionerna är andra, men jag gick över en gräns som jag inte trodde att jag skulle kunna gå över.

Jag tror dock att alla människor kan överträda andras gränser och brista i respekt mot varandra. Oavsett sexualitet eller kön. Att berättelser om kvinnor som har sex med kvinnor lyser så kraftigt med sin frånvaro i empirin tror jag kan ha att göra med att homosexuella ofta osynliggörs, vilket är det som sker när något annat ses som norm (Butler, 2007). Burr (1995) talar om hur människor består av olika trådar, och vi identifierar oss med det som finns till hands inom respektive tråd. Normer och hierarkier gör att vissa aspekter framställs som det ”normala”, heterosexualitet är ett exempel. En annan diskurs som är aktuell här är den som förs inom tråden ”kön”. Kvinnors lust och åtrå är inte lika självklar som mäns (Impett & Tolman, 2006). En annan möjlig tolkning är att sexuella kränkningar av olika slag i samkönade kvinnliga sexuella relationer faktiskt inte förekommer i lika stor utsträckning som i olikkönade sexuella relationer. Könsbaserade föreställningar i olikkönade relationer som påverkar tolkningen av olika situationer, samt kommunikationen män och kvinnor emellan, finns inte på samma sätt i samkönade relationer. En sådan föreställning, som jag diskuterar vidare nedan, är den om mannen som alltid vill ha sex. När ingen i paret blir tvungen att bära denna roll, kanske samkönade kvinnliga par har lättare för att kommunicera med varandra. Som jag redan har nämnt ovan, bör man inte förutsätta att tvång inom kvinnliga samkönade par inte existerar. Det vore att osynliggöra dessa erfarenheter, vilket på intet sätt är min avsikt.

5.3 Diskursernas inverkan på sexuella situationer

I denna del har jag valt att illustrera texten med fem modeller. De står att finna i slutet av varje avsnitt och ska ses som en förklaring till hur man kan förstå vad som händer i en sexuell situation när olika diskurser inverkar.

Ett riktigt förhållande

Några av berättarna beskriver att de har blivit utsatta för en sexuell kränkning av något slag i ett pågående parförhållande. Tidigare i historien har det inte ansetts vara möjligt att våldta någon som man levde i en nära relation med, och 1965 blev våldtäkt inom äktenskapet olagligt (Brottsförebyggande rådet, rapport 2008:23). Denna föreställning beskrivs även i den sydafrikanska studien. Ungdomarna kunde inte föreställa sig att våldtäkt inom en relation var möjlig. Däremot förekom sexuellt tvång av olika former i relationer. Eftersom en stark föreställning är att sex tillhör ett förhållande blir sexuellt tvång inte så allvarligt. Man har sexuell förpliktelse gentemot varandra så länge man är tillsammans (Wood et al., 2007). Följande skriver en informant i min studie:

En gång säger hen²⁰: ”Vad ska man ha en flickvän till om man inte får ligga med henne när man vill?”

---

²⁰ ”Hen” är ett könsneutralt personligt pronomen, som kan användas när man inte vill könsbestämma en person som man eller kvinna.

Personen som står bakom citatet ovan beskriver hur hon upplevde att partnern bestämde över hennes kropp och att hon till en början trivdes med det. Men till slut mår hon så dåligt att hon måste lämna förhållandet. Innan dess har hon ”ställt upp” på sex, även när hon inte har haft lust. Att ställa upp på sex eller att ha sex för husfridens skull är något som beskrivits i tidigare studier vara relativt vanligt, särskilt tidigare i historien när kvinnor inte tillerkändes särskilt mycket egen lust (Lennéer-Axelsson, 1986; Træen & Skogerbø, 2008). Pliktsex, som det kallas i Træen och Skogerbøs studie (2008), kunde medföra nedsatt sexlust.

En annan aspekt av att känna sig tvingad eller pressad att ha sex är när man är i ett förhållande i början av sin sexuella karriär. Detta beskrivs i en annan berättelse, då en tjej som är 15 år inte längre kan säga nej till sin pojkvän som vill ha sex med henne. Hon skriver att hon inte ville ha sex egentligen och att det inte var skönt, men i ett förhållande kom också pressen på att ha sex. Hon framhåller vidare att hon inte skuldbelägger honom eftersom de båda var unga och kände press, men att hon blev tvungen att kompromissa med sig själv.

Är man tillsammans med någon, innebär det också att man ska vilja ha sex med den personen. Denna diskurs förhåller sig många av berättarna till, menar jag. Tjejen som beskrivs i stycket ovan säger att hon hade velat göra annorlunda, men eftersom ”det var bara så det skulle vara”, man ska ha sex med den man man har ett förhållande med, sa hon till slut ja. Och när hon hade sagt ja en gång kunde hon inte säga nej nästa gång. En kvinna skriver:

I och med att jag en gång hade gett honom rätten till min kropp så gick den inte att ta tillbaka. I rollen som långvarig flickvän ”måste man” även när man inte vill. Jag fann det viktigare att han skulle vara nöjd och tillfredsställd. Viktigare än min egen oro och förvirring över att inte vilja ha sex med min egen pojkvän. En av de mest fundamentala byggstenarna i ett riktigt förhållande.

Sex är alltså ”en av de mest fundamentala byggstenarna i ett *riktigt* förhållande”. Om man inte har sex är det inte ett riktigt förhållande. Däremot kanske detta kan tolkas annorlunda beroende på hur gammal man är. Ett par som är i 15-årsåldern kanske känner pressen på att ha sex på ett annorlunda sätt än ett par som är äldre och mer sexuellt erfarna. När man är 15 år kanske oviljan snarare handlar om frågor som; Hur gör man? Hur ska det kännas? Kommer jag att duga? Följande kan man läsa i en av berättelserna.

Jag fick en pojkvän sommaren efter nian. Vi satt hemma hos honom och tittade på film och åt godis. Han ville att vi skulle ”göra det”, jag kunde känna det i luften. Jag fick panik. Jag hittade på att jag var tvungen att vara hemma senast klockan tolv och hastade sedan ut till min cykel. (...) Jag kände mig som världens största misslyckande. Vad är det för FEL på mig tänkte jag, varför vill jag inte? Jag kände mig som ett barn och samtidigt som en kvinna. Nu kan jag känna mig så stolt över mitt femtonåriga jag, vilken tur att jag cyklade hem!

Som 15-åring säger man kanske nej till sex för att man helt enkelt vill vänta med sex, på grund av att man inte känner sig redo, som kvinnan ovan skriver ”jag kände mig som ett barn och samtidigt som en kvinna”.

Sexuell ovilja eller olust tror jag dock kan leda till andra frågor när man är mer sexuellt erfaren. Är jag stressad över någonting? Är det något fel på mig? Är jag inte kär? Att sex är så starkt förknippat med kärlek gör att pressen på att vilja ha sex blir påträngande när en eller båda parter inte känner lust. Helmius (2000) beskriver hur normen när det gällde sexuella handlingar tidigare sågs som något som skulle ske inom äktenskapet. Idag ses istället kärlek som ett krav för att sexuella handlingar ska vara accepterade. Detta, vill jag hävda, är olika saker. Hennes poäng, som jag förstår det, är att sexuell praktik påverkas av normer som kan begränsa och gör att de som inte följer normen ses som avvikande. Att man har sex för att man är kär är något som framkommer i flera studier (Serquina-Ramiro, 2005; Jeffner, 1998; Tikkanen et al., 2011) I min empiri framkommer en annan, och motsatt, aspekt av denna

föreställning. Här är istället kravet på att ha sex inom en kärleksrelation begränsande. När de inte vill ha sex trots en pågående parrelation, upplever de att de är avvikande.

(...) om man älskar någon tillräckligt mycket ger man denne vad den vill ha. Han ville ha sex och jag gav det inte, så han tog det. Jag ville inte se honom som en våldtäktsman.

Det blir svårare att se på en sexuell handling som kränkande om det är inom en kärleksrelation, och en föreställning om att man inte gör någon illa som man är nära kan anas. Något som jag dessutom tror påverkar är att kärlek är en högt värderad känsla i vårt samhälle. Sexuell praktik i en kärleksrelation är något som ska finnas. Utan den ingrediensen är det inte kärlek. Man ska ju vilja ha sex med den man älskar. I en tidigare redovisad studie framkommer att om man inte kan uppfylla sin partners sexuella behov kan skuld känslor uppstå, men denna känsla kan ersättas av ilska gentemot sig själv och mot sin partner om man har sex ändå (Træen, 2008). Personerna som beskrivits i detta avsnitt bekräftar kärleksideologin, men är samtidigt en slav under den genom att inte vilja, eller kunna, göra kopplingen kärlek och sex.

Det största problemet verkar dock vara att man inte samtalar om sina förväntningar på och definitioner av förhållandet. Det verkar finnas en större rädsla för att kommunicera med varandra än att ha sex med någon, när man inte känner lust. Men vad är egentligen lust? Om det innebär ett känslomässigt motstånd till den andres kropp, kan man då kalla det för kärlek?

Med hjälp av fem modeller vill jag förklara hur diskurser inverkar i sexuella situationer och hur de påverkar en person i dessa situationer när en part inte vill ha sex. Modellerna består av fyra komponenter, *diskurs*, *känsla*, *strategi* och *konsekvenser* och ska läsas från vänster till höger. Förklaringarna nedan gäller i samtliga modeller.

- *Diskurs* kan också ses som en föreställning. Det innebär inte att människor inrättar sig efter den eller att den ses som en sanning, men många berättelser relaterar till den.
- *Känslan* är i detta fall ”sexuell olust”. Hur denna olust ser ut, och vad den beror på, kan se väldigt olika ut. Det kan till exempel vara en tillfällig brist på lust, eller en motvilja inför sin partner på grund av olika anledningar. Även här finns det gråzoner. Jag väljer dock att beskriva det på så sätt för att det ska blir enkelt att förstå.
- *Strategi* innebär inte nödvändigtvis att personen varit aktiv, utan kan ha blivit tjatad på eller tvingad till en sexuell handling. Antingen har det ”blivit” eller inte ”blivit” sex.
- *Konsekvenser* för personerna inblandade kan vara flera och motstridiga, kortsiktiga och långsiktiga.

Följande modell kan illustrera ovanstående resonemang.

DISKURS	KÄNSLA	STRATEGI	KONSEKVENSER
Man har sex med den man har ett förhållande med.	SEXUELL OLUST.	Man har sex	Förhållandet kan fortgå. Man mår dåligt. Ev. lämnar förhållandet.
		Man har inte sex	Inget riktigt förhållande. Förvirring. Skuld.

Modell 1. Hur diskurser påverkar en person som känner sexuell olust i en eller flera sexuella situationer och vilka konsekvenser det leder till.

Utifrån diskursen om att man har sex med den man man har ett förhållande med kan denna modell illustrera vad som händer när man inte vill ha sex. Känslan sexuell olust kan förstås som en blockering av något slag, som gör att man inte känner lust inför sin partner. För att hantera den sexuella olusten finns det två vägar, eller strategier. Antingen har man sex med sin partner ändå, vilket innebär att man agerar i enlighet med diskursen, och därför kan förhållandet fortgå. Långsiktiga konsekvenser kan dock vara att man lämnar förhållandet, som en kvinna beskrev ovan (på s. 41). Har man inte sex med sin partner kan det medföra känslor av förvirring kring om det verkligen är ett riktigt förhållande.

Knüllkontrakt

Många berättelser beskriver tillfälliga relationer och vad det kan innebära. Till exempel beskrivs en förväntning på att ha sex om man har träffat någon på en fest eller på krogen och följer med denne hem. Sådär skriver en kvinna:

(...) följer man med någon hem har man tydligen skrivit under något slags knüllkontrakt som måste följas.

Likt Knutagårds tal om kedjor av händelser som ingår i ett ritualiserat mönster kan det ofta ses som ett ”måste” att ha sex med en person som man går hem tillsammans med från krogen. Händelserna är kodade, med andra ord vet båda parter vilken händelse som kommer att följa på en annan. En händelse eller ett agerande som bryter mönstret blir svår att förstå (Knutagård, 2009). Mannen nedan beskriver en sådan händelse på följande sätt.

Vi hade likadant svart hår och lika grusig gammal kajal kring ögonen. Drack varsin öl på en kylig, sunkig krog. Tittade på varandra. Gick ut i snön och rökte. Han var överlägsen, lite coolare. Vi tog en taxi hem till honom, började hångla i baksätet. Jag tänkte att jag nu har chansen, äntligen skulle det bli ligga. (---) Någonstans när jag tagit av honom de flesta av hans kläder och EP:n börjat om från början började jag frysa. Han hånglade inte särskilt bra. Hans tunga liksom tryckte sig in i min käft, sa åt min att bara ligga och ta. Han verkade ha ögonen lite obehagligt öppna hela tiden. Men jag ville ligga. Jävlar vad jag ville. Min kropp ville inte ligga lika mycket. Den ville inte alls egentligen. (---) Han verkade ju veta vad han gjorde. (...) Lite tyst bad jag honom ta på sig kondom. Han slickade sig i handen som substitut för det glidmedel jag inte frågade efter. Det gjorde rätt ont.

Det finns kulturella koder som gör att en situation förstås som sexuell eller inte. Ovan nämnda är ett exempel på den interpersonella dimensionen av sexuell skript (Gagnon & Simon, 1973). Som nämnt ovan finns det en ömsesidig föreställning om att man har sex med en person som man följer med hem efter krogen. På grund av detta blir det därför problematiskt om man plötsligt ångrar sig, eller vill säga nej. Personen ovan verkar vara något ambivalent. Mentalt vill han ha sex, men inte kroppsligt. Det verkar inte finnas i hans föreställningsvärld att han ska säga nej i denna situation. Detta beror antagligen på att han redan har sagt ja, i och med att han följde med honom hem. Han beskriver till och med en glädje över detta, och ber även sin partner ta på en kondom, även om han gör det tyst. Vad som är problemet här är när kroppen vill en sak, och huvudet vill något annat. Det beskrivs dessutom i en annan berättelse, när en man befinner sig i en sexuell situation med en kvinna. Sådär berättar han:

Jag tror att jag är fett kåt men det kan vara bekräftelsen också. (---) Min lust känns separat från min upplevelse av den. Jag vill ha mer av henne för min sinnesro, inte för mitt kön.

Det är enbart dessa två män som beskriver denna upplevelse, när mental lust finns, men kroppslig lust saknas. Kanske kan detta förstås utifrån föreställningen om ”den ständigt kåte mannen” (Berg, 2009a). De *tänker* att de bör känna lust i situationen, och förstår inte varför

kroppen inte samspelar med den mentala viljan. En annan tolkning kan vara att alkohol, som var inblandat i båda händelserna, påverkade den fysiska förmågan. Samtidigt tror jag att lustupplevelser kan uppstå både mentalt och kroppsligt. Dessutom kan lust uppstå hos en av parterna, och därefter hos båda. I dessa situationer kan inte motparten förstå hur situationen upplevs, framför allt inte när man organiserar sitt beteende enligt ett sexuellt skript tillbaka, som personen ovan som ber sin partner om en kondom. Hur skulle partnern kunna veta att han började tappa lust i situationen?

I ovan beskrivna berättelser verkar samtliga parter ha en ömsesidig bild av situationen, även om upplevelsen av den kanske skilde sig åt. När relationer eller situationer inte är fullt definierade kan det dock bli problematiskt. En kvinna beskriver att hon en gång träffade en kille som ville starta band med henne. De träffades några gånger hemma hos honom, men det framkommer efterhand att de har olika intentioner med kontakten.

Vi hade flera bandmöten, men jag började bli misstänksam. Varje gång tog jag med gitarren, men han ville oftast bjuda på sprit och prata om sex. Jag ville inte gärna verka pryd (...) Jag borde bara gått därifrån, jag vet. Han ville inte starta band, han ville knulla. (---) jag hann inte tänka så mycket mer än att det nog var bäst att jag bara gav med mig så att jag kunde ta bussen hem sen. Få det överstökad.

Att två parter har skilda definitioner av en händelse gör den svår att hantera. Om man inte hittar en gemensam definition kan det leda till att enbart en definition får råda, och den andra får rätta sig efter den.

När det gäller tillfälliga relationer kan modellen se ut på följande vis.

DISKURS	KÄNSLA	STRATEGI	KONSEKVENSER
Om man säger ja till att vara i en privat miljö med någon i en kontext som kan tolkas sexuell, säger man också ja till sex.	SEXUELL OLUST	Man har sex	Oförståelse inför egna känslor av olust. Oförståelse av situationen. Bekräftelse.
		Man har inte sex	Brutit mot ”spelreglerna”, verkar pryd.

Modell 2. Hur diskurser påverkar en person som känner sexuell olust i en eller flera sexuella situationer och vilka konsekvenser det leder till.

Här framkommer en diskurs som påverkar den sexuella situationen på ett annat sätt än i modell 1. När det finns en tyst överenskommelse om hur ”spelreglerna” eller ”kontraktet” ser ut väljer personerna i berättelserna ovan att följa dessa.

Gagnon och Simon (1973) menar att det krävs vissa komponenter, som kontext och beteende, för att en situation ska förstås som sexuell eller inte. Någon, eller båda, måste organisera sitt beteende enligt ett sexuellt skript för att något sexuellt ska hända. Om man, som i exemplet ovan, upplever definitionen av en kontext vara diffus, men är överens om diskursen, blir man tvungen att förhålla sig till den. På så sätt innebär det en snabb förhandling om vad som är värt att riskera.

Killar vill väl alltid ha sex?

Att normer och förväntningar har stor betydelse och påverkar mycket framkommer tydligt i berättelserna. De flesta relaterar händelserna till diskurser om manligt och kvinnligt, och hur sexuell praktik ”ska” gå till. Normer för hur tjejer respektive killar ska vara verkar finnas starkt i vårt medvetande. Föreställningen om den ständigt kåte unge mannen som alltid vill, som Berg (2009b) talar om, är något som flera av berättelserna förhåller sig till.

(...) jag är 18 år och har min manliga morgonkåthet att tänka på.

Så skriver en kille som märker att mannen som följt med honom till hans hotellrum inte verkar vara särskilt kåt, men rättfärdigar det han gör med sin ”manliga morgonkåthet”. Han beskriver sedan händelsen som ”sitt sämsta ligg någonsin”. Även om sex och kärlek i viss mån håller på att frikopplas (Giddens, 1995) verkar fortfarande vissa föreställningar när det gäller manlig och kvinnlig sexualitet och lust leva kvar. Har man någonsin hört talas om ”den kvinnliga morgonkåtheten”? En identitet som är lättillgänglig för män, är alltså att de alltid vill ha sex. Så kan man tolka nedanstående citat, snarare än att han i realiteten faktiskt *alltid* vill ha sex.

Vi hade sex rätt ofta. Men inte ofta nog för mig. Jag började tjata på henne varje kväll, både med ord och kroppsspråk, om att vi skulle ligga. Hon ville inte alltid. Jag ville alltid. Det tog ibland timmar, och det mynnade ofta ut i bittra gräl. Vi började förhandla. Jag masserade henne för att få ligga med henne. (---) Långt efter att vi gjort slut berättade jag för andra tjejer som jag var med hur mitt sexliv med denna kvinna sett ut, och jag vinklade det som att hon hade gjort fel, inte jag.

I en annan berättelse använder sig en annan man av diskursen ”killar vill alltid ha sex”, när han berättar sin historia. Han hånglar med en tjej som vill ha sex, men han säger att han inte vill. Hon tycker att han är elak som ”kåtar upp henne, när han inte vill ligga”. Till slut går han med på att ha sex, men verkar ändå inte tycka att det är legitimt att bli arg.

Vad hade jag att bli arg på liksom? Att hon ville ligga med mig?

I en sexuell situation blir män vinnare, oavsett om de har ”ställt upp” för sin partners skull eller inte. För killar är sex alltid skönt. ”Barmhärtighetsknall”, begreppet som de unga männen i Bergs (2009a) studie använder, innebär att killen ställer upp på sex av hänsyn till tjejen, på grund av förhoppningar som han tror att tjejen har. Även om det är få som ger denna bild i min empiri, så förekommer det. Så här skriver en av männen.

(...) det spelar ju inte så stor roll för mig, så jag kan väl göra henne glad då.

Få kvinnor menar att de vinner på en sexuell situation, oavsett hur det ”blev” sex. Däremot kan man läsa följande i en kvinnas berättelse:

(...) jag blir arg över att jag, trots bättre vetande, går på myten om att killen alltid ska vilja, om och om igen. Tagit det som ett enormt personligt nederlag när de sagt nej. Straffat de som sagt nej verbalt. Surat, tjurat. Manipulerat mig till sex med den andres dåliga samvete som vapen. Intalat mig att jag vet vad jag vill ha och jag SKA ha det. De gånger killens njutning ärligt talat har varit helt irrelevant, så antingen har jag struntat i den eller ”tagit hand om den” av ren plikt efter att jag har kommit.

Kvinnan som står bakom citatet ovan skiljer sig från majoriteten, även om föreställningen om att ”killar alltid vill” präglar många kvinnors berättelser. Att uppleva det som ett ”enormt personligt nederlag” kan tolkas som att kvinnan har känt sig avvisad och icke-åtråvärd. Inga

män beskriver sådana känslor när en kvinna nekar dem sex. Då kan män ändå, som redan nämnts, ”ställa upp” utan att förlora på det. Denna föreställning gör män till aktörer, även i situationer som skulle kunna tolkas annorlunda. I en berättelse beskriver en man hur han befinner sig i en sexuell situation och att han inte kan bestämma sig för om han vill ha sex för att få bekräftelse eller för att det förväntas av honom. En annan berättelse av en kvinna, som också förhåller sig till diskursen om mannen som alltid vill, beskriver det på följande sätt.

Jag förstod att jag burit med mig in i vuxenlivet två helt olika uppsättningar regler: en för min egen kropp, som ingen får röra utan tillåtelse och en för killars kroppar, som tacksamt borde ställa upp på hängel eller mer när jag känner för det.

Följande citat står att finna i en berättelse som är skriven av en man som inte lägger någon skuld på tjejen, och fortfarande är en aktör eftersom han ”(...) gjorde det. Hon gjorde inget fel”. Däremot anser han sig inte vara vinnare på situationen.

Jag vill verkligen inte ligga med henne. Kan hon inte somna? Hon har inte gjort något ont. Jag vill bara inte ligga med henne. Eller jo, jag kanske ville, till och med flirtade, men nu vill jag inte längre. Hela kroppen skriker nej. Låtsas somna. Och knät kommer för femte gången. Kanske till och med får stånd. Hell, jag får alltid stånd. (...) Längtar efter renhet. Efter äkta kärlek (...) Nu kommer hon bli ledsen. Sjätte gången hon viker sitt lår över mitt ligger jag med henne. Okej då, tänker att jag skall få sova efteråt. Jag ångrar mig. (---) Det var inte hennes fel, det var mitt. Allt var mitt fel. (...) Jag kom ju hit, jag blev ju knappast våldtagen. (...) Så här var det. Jag gjorde det. Hon gjorde inget fel. (...) Jag förbannar min drift att socialisera med människor, förbannar min drift att kompromissa med mitt eget hjärta. Men om jag inte gör det, så kanske jag förblir ensam?

Modellen kan se ut på följande sätt.

DISKURS	KÄNSLA	STRATEGI	KONSEKVENSER
Män begär kvinnor och män vill alltid ha sex.	SEXUELL OLUST	Man har sex.	Män vinner på det. Ånger.
		Man har inte sex.	Man är ingen ”riktig” man.

Modell 3. Hur diskurser påverkar en person som känner sexuell olust i en eller flera sexuella situationer och vilka konsekvenser det leder till.

Denna modell kan både förklara när mannen känner olust i en heterosexuell situation och användas för att förstå kravet på tystnad som beskrivs i berättelserna om manliga homosexuella erfarenheter. Ingen av berättelserna innehåller ett antagande om att det är kvinnor som vinner på situationen oavsett hur det ”blir” sex. Att identifiera sig som offer, eller att anta rollen som ”portvakt”, som Beres et al. (2004) uttrycker det, blir på så sätt otillgänglig för mannen.

Gråzonen mellan ja och nej

Hur svårt är det att säga nej? Och varför är det i så fall svårt? Många berättelser förhåller sig till ordet ”nej”, och försöker förstå sin oförmåga att göra verbalt motstånd i en utsatt situation. Huruvida man ska införa en samtyckesreglering i lagen är något som har varit uppe till diskussion. Asp (2010) menar att detta är komplext och efterfrågar en utvidgad syn på vad som kan betraktas som ett samtycke. Något som kan försvåra i situationen är om parterna i en sexuell situation inte har tillgång till samma kulturella koder, och därför inte tolkar situationen på samma sätt. Gagnon och Simon (1973) talar om att verbala och icke-verbala gester måste vara tillgängliga för båda parter för att man ska kunna förstå situationen. Även om man förstår en situation som sexuell, innebär det inte nödvändigtvis att den upplevs på samma sätt för båda parter, och få indikatorer säger att förståelsen kan vara identisk.

Någonstans mitt i allt det här får M lust att ha sex. Han börjar kyssas och smekas och jag förstår varken ut eller in. Menar han allvar? Kan han verkligen vara kåt mitt i allt detta? Jag säger nej, nej, nej och han fortsätter. Nej, nej, nej och drar mig undan men helt plötsligt är han under min sommarkorta kjol och inne i mig.

Förutom det faktum att parterna har vitt skilda tolkningar av denna situation, är även citatet ovan ett exempel på när ett nej uttalas. Kvinnan i denna berättelse tolkar inte situationen sexuell, och blir förvånad när ”M” gör det. Hon beskriver att deras förhållande var på väg att ta slut, och att ”M” mitt i uppbrottet får lust att ha sex. Kravet på att man ska vilja ha sex med den man har ett förhållande med har jag redan diskuterat ovan. Är man i slutskedet av ett förhållande, utan ett tydligt avslut, kan det göra situationen särskilt svårtolkad. Diffusa avslut, som jag beskrev i avsnittet om tidigare forskning, är allt vanligare i vår kultur (Lennéer-Axelsson, 2010). I en annan studie framkom att man till och med kunde legitimera sin rätt till den andres kropp om man hävdade att förhållandets avslut hade varit diffust (Wood et al., 2007). Beres et al. (2004), som har undersökt vilka indikatorer som finns när det gäller hur man visar att man vill ha sex, framhäver bristen på motstånd från den andre parten som det största tecknet på samtycke. De menar dock att det blir en väl enkel förklaring att det krävs motstånd för att en sexuell handling ska förstås som tvång, vilket jag är överens med dem om. Hur enkelt är det att göra motstånd när man är berusad, till exempel? Något som också beskrivs i berättelsen, som nämnts ovan, är att det ofta är svårare att säga nej, när man först har sagt ja, samt vad man kan möta om man säger nej.

En gång bestämde jag mig för att säga nej. Jag bestämde att jag inte skulle gå med på att ligga, bara för att han ville. Jag ville faktiskt inte. Så jag sa nej. Jag vill inte, sa jag. Han flyttade sig närmare och närmare i sängen, började gnida sitt kön mot min bakdel, tog på mina bröst och försökte med sin muskelkraft vända på mig, fast jag sa nej. Han pendlade mellan att vara ledsen, arg, sur och litegrann ursäktande och förstående, för att sedan börja om och vara kåt, sedan sur för att jag sa nej, sedan arg, och så höll det på. Tills jag somnade. Och så förstod jag plötsligt varför jag så många gånger inte sagt ifrån. Gått med på sex, mot min vilja, för att sova. För att slippa den sure, arge, ledsne och anklagande.

Detta skildras även av en annan kvinna

Jag hade åkt för att hälsa på en kille i en annan stad. Vi hade haft sex förut, så det är klart att jag insåg att det skulle komma upp. När det väl hände var jag ändå inte helt förberedd. Jag hamnar på rygg under honom. Han är tung. Jag kan inte röra mig. Enda sättet att hejda förloppet är att ropa ”Nej, jag vill inte! Sluta!” (...) han hör inte. Märker inget. Utan att minska trycket av hans kropp över min lyckas han få av oss båda på underkroppen och göra det han tänkt. Själv ligger jag stilla och väntar på att det ska gå över. Efteråt säger jag heller inget. Det är liksom försent. Jag har försuttit min chans att klaga. Men jag går omkring med en känsla av överklighet resten av dagen. Sedan åker jag hem och förtränger.

Den sexuella gråzonen är alltså också en gråzon mellan ja och nej. Det handlar även om problematiken som gäller hur man ska tolka sina egna kroppsliga upplevelser som sexuellt begär till en annan person, och att de ska stämma överens med dennes tolkning av sina kroppsliga upplevelser som sexuellt begär tillbaka. Dessutom handlar det om att man ska kommunicera detta till varandra. Det visar sig i denna uppsats att det inte är så enkelt som det kan verka.

På följande sätt beskriver en informant orsaken till att hon inte sa ifrån.

Det hade varit för roligt att vara hon, tjejen som njuter helt okomplicerat av sex.

Vilken identitet man upplever sig ha, eller beskriver sig vilja ha, är närvarande i nästintill samtliga berättelser. För att tolka ovanstående citat kan man använda sig av Potter och Wetherells (1987) begrepp ”tillslutning”. I olika situationer väljer man tillfälligt en identitet framför en annan, en som passar bättre för stunden. Därmed inte sagt att det kan göras på ett enkelt sätt, det måste vara en identitet som finns tillgänglig hos personen på något sätt. I situationen ovan har berättaren blivit en viss typ av kvinna och antagit de egenskaper som hon föreställer sig att dessa kvinnor har. Här kan man alltså ana en diskurs som bryter mot vad som tidigare var accepterat för kvinnor; att känna lust och åtrå, vara kåt och vilja ha sex. När man sedan ser tillbaka på situationen, ångrar man denna ”tillslutning” och har svårt att identifiera sig med den personen som ”lät” någon gå över ens gräns. Vad personen ovan också gör är att hon föreställer sig en bild av ett kollektiv av kvinnor, ”som njuter okomplicerat av sex” och antar sedan den identitet och de egenskaper som hon antar att dessa kvinnor har.

En föreställning om att en identitet som feminist skulle vara ett slags ”skydd” i en sexuellt utsatt situation kan man utläsa i flera berättelser. En kvinna berättar om hur hon blivit full på en fest och vaknar upp med en kille över henne. Han har tungan i hennes mun. Hon förhandlar med sig själv, om hon ska säga ifrån eller inte, men väljer att hängla med honom istället.

Nästa morgon vaknade jag bredvid honom med SKAMMEN runt halsen, Jag, den stenhårda feministen, den tuffa bruden som inte tar skit hade svikit allt jag står för- och inte ens medvetet! När jag fick tillfälle att leva ut min ideologi i praktiken så skedde någon slags mental kortslutning och jag bara stängde ner. (...) Det som hände var att jag ställdes inför risken att skapa en pinsam situation för en främmande man, och omedelbart bestämde att hans sociala status var viktigare än min rätt till min egen kropp.

Även om kvinnorna placerar sig som subjekt i en feministisk diskurs, vill de inte bryta med en ”lust-diskurs” eller bryta med vad det innebär att vara en omsorgsgivande kvinna. När man som subjekt blir tvungen att på något sätt sammankoppla två motstridiga diskurser blir identiteter instabila och föränderliga och en hybridiskurs uppstår, menar Winther Jørgensen och Phillips (2000). Det senmoderna samhället har medfört en mängd motstridiga identiteter som gjort den fragmenterad, menar Hall (1996). Det kan vara lätt att vara feminist och vägra låta sig bli kränkt i en viss kontext, och i andra kontexter där andra diskurser råder kan det bli problematiskt. Jeffner beskriver samma dilemma i hennes studie när det gäller ungdomarnas förståelse av våldtäkt. Om man bryter mot de förväntningar som finns på tjejer att de ska säga ja, finnas till hands och ge omsorg, bryter man samtidigt mot vad det innebär att vara kvinna. På så sätt offerar man alltså någonting om man väljer att säga nej (Jeffner, 1998). Att inte vara till besvär är något som framkommer i flera berättelser, framför allt hos kvinnorna. Man vill vara till lags, och känner sig besvärlig när man krävt att få respekt tillbaka. En kvinna skriver:

I sexuella övergreppssituationer är offret ofta hjälplöst. Det var inte jag. Jag kunde sannolikt ha avbrutit situationen med ett enda ord. Men jag ville inte vara till besvär.

En tillfällig tillslutning i en identitet som okomplicerad och njutningsfull är något som återkommer i flera berättelser. I en av berättelserna ställer en kvinna frågan; är det orimligt att hon som kvinna har ett lika stort behov och en lika stark drift som en man? Jag nämner ovan att man inte har fokuserat särskilt mycket på kvinnors lust i tidigare forskning om sexualitet (Impett & Tolman, 2006), samtidigt som man inte problematiserar mäns sexualitet (Berg, 2009b). Därför blir det problematiskt, och kanske verkar vara orimligt, när kvinnor hävdar att deras lust är lika stark som mäns lust.

Ungdomars, framför allt unga kvinnors, attityder till sexualitet har dock förändrats radikalt de senaste decennierna. I min empiri kan man se hur framför allt kvinnorna använder sig av en diskurs som börjat växa fram, om kvinnor som aktörer i sexuella situationer, kvinnor som tar initiativ, som är självständiga och vet när andra går över deras gränser. För att kunna anta denna identitet krävs att den är tillgänglig. Rollen som ”den som alltid vill ha sex” blir dock svårtillgänglig för kvinnan. Följande kvinna beskriver en lustfylld sexuell upplevelse, som övergår till något annat när han efteråt säger förlåt.

Varför säger han förlåt? Tror han att jag inte vill? Tror han att jag gör saker mot min vilja? Blev vi plötsligt den jag-går-med-på-sex-för-jag-vågar-inte-säga-nej-sägande-tjejen och den jag-kan-inte-stå-emot-kåta killen?

I en annan berättelse kan man läsa att en tjej efter en fest vaknar upp tillsammans med en kille i dennes säng, med honom ovanpå sig, mitt under den sexuella akten.

Eftersom det inte var oangenämt fortsatte jag leken. (...) Det slog mig aldrig att jag kunde ha blivit utnyttjad. (---) Varför kan killar vakna upp bredvid en okänd tjej och inte ångra sexet medan tjejer verkar få panik mycket lättare?

Denna kvinna vill inte inordna sig i rollen som offer utan väljer i stunden att bli en aktör i den sexuella situationen. Hon relaterar sedan detta till att det är så en man skulle bete sig, och hävdar implicit att samma normer bör gälla för kvinnor. Hon förhåller sig till diskurser kring kvinnlig och manlig sexualitet som olika, men vill inte delta i denna norm. Detta beskrivs dessutom i en tidigare redovisad studie; att säga ja till sex är ett sätt att undvika rollen som offer och istället bli en aktör i situationen (Berg, 2009a).

En tillfällig tillslutning beskrivs i många kvinnors berättelser, där de kan identifiera sig med ”den njutningsfulla kvinnan som säger ja när hon vill ha sex”, en kvinna som är medveten om sina sexuella känslor. Samtidigt skapar denna tillslutning viss ångest hos kvinnorna, eftersom de samtidigt måste förhålla sig till diskursen som råder om vad det innebär att vara kvinna; att inte vara till besvär, att vara till lags, att inte säga nej.

Om jag säger nej till det värre. Det är så uppenbart. När jag låter nej försvinna, kan jag till och med tro att detta är min vilja. Jag blir någon annan. Då är jag vacker på ett sätt som får mig att tro att det är så jag är.

I denna situation ser modellen ut på följande vis.

DISKURS	KÄNSLA	STRATEGI	KONSEKVENSER
Självständiga kvinnor kan säga nej om de hamnar i en sexuellt utsatt situation.	SEXUELL OLUST	Man har sex.	Skam, ånger. Är inte självständig. Undviker offerrollen.
		Man har inte sex.	Man är självständig men bryter mot vad det innebär att vara omsorgsgivande kvinna.

Modell 4. Hur diskurser påverkar en person som känner sexuell olust i en eller flera sexuella situationer och vilka konsekvenser det leder till.

Man offerar alltså någonting om man väljer att säga nej. Detta var också något som framkom i Jeffners (1998) studie.

Våldtäkt- den yttersta förnedringen

Att kvinnor vill ställa sig utanför en identitet som offer framkommer i flera berättelser.

Offerrollen anstår nämligen inte en frigjord kvinna som mig. Allt jag har gjort har jag gjort av egen vilja. Jag säger att jag aldrig känt mig som ett offer, och jag tror på mig själv när jag säger det.

Detta relaterar till offer-diskursen som nästan enbart är tillgänglig för kvinnor. Kvinnan ovan beskriver att hon aldrig känt sig som ett offer. På samma sätt som en identitet som ”någon som alltid vill ha sex” blir svårtillgänglig för kvinnan, blir även en identitet som offer det. Att vara ett offer innebär inte enbart; jag har varit utsatt för någonting. Det innebär uppenbarligen också följande; jag är inte självständig eller jag vågar inte säga nej. Många av de som identifierar sig som feminister, beskriver att de aldrig skulle kunna tänka sig att vara ett offer i en sexuell situation. När de ändå hamnat i en sexuellt utsatt situation blir det särskilt svårt att förstå. En kvinna skriver:

Jag som är självständig och vet exakt när folk behandlar mig illa.

Även i tidigare redovisade studier framkommer en ovilja att identifiera sig som ett offer. Bland annat användes andrefiering som ett sätt att ta distans från rollen som offer (Wood et al., 2007). Våldtäktens symbolfunktion, som kvinnan i nedanstående citat också beskriver, innebär att våldtäkt är den yttersta förnedringen, och om man inte upplevt händelsen på så vis så är det inte heller våldtäkt (Jeffner, 1998).

(...) våldtäkt är fruktansvärt, det är vi alla överens om, men detta dåd har blivit så mycket av en symbol för oss att det knappt har någon bäring på verkligheten längre. (...) det enda som återstår är snyftande spillror, föreställer vi oss. Så stark är denna kollektiva bild att när vi tangerar någon annans gränser, eller när de tangerar våra, så förstår vi inte vad som håller på att hända.

Som nämnts ovan är det många kvinnor som inte vet om det är våldtäkt som de har varit med om, när de hör av sig till Team för våldtagna kvinnor (Grände, 2005). Bilden av att våldtäkter är något som sker utanför hemmet är fortfarande stark (Jeffner, 1998; Grände, 2005). Ett sexuellt skript som finns är att sex ska ske i det privata, i hemmet (Gagnon & Simon, 1973).

Den filippinska studien visade till och med att sexuellt tvång var accepterat om man gick med på att vara i en privat miljö med en annan (Serquina-Ramiro, 2005). När vi är med om någonting på hemmaplan, i vår säng eller på en fest hos en vän blir det svårare att förstå vad vi varit med om. Eftersom det inte stämmer överens med bilden av våldtäkt eller sexuellt tvång så kan vi heller inte tolka det på så vis.

En annan rådande diskurs, som många berättelser förhåller sig till, är den som handlar om hur en förövare är. En kvinna berättar att hon sover över hos en kille som hon har varit på efterfest hos. Han försöker ha sex med henne flera gånger, varpå hon ber honom sluta och föser bort honom. Hon skriver vidare:

Han blir skamsen. Det är så uppenbart att han inte ser sig själv som killen som utnyttjar en tjej, ändå gör han det. Han, en kulturkille som vilken annan. Jag blir också skamsen, jag borde ju inte vara så svår.

Att han är en ”kulturkille, som vilken annan” verkar göra det svårare för henne att förstå att han försöker utnyttja henne. Efteråt när hon ska berätta för sin bästa vän så kan hon inte sätta ord på vad som hänt, eller varför hon åkte därifrån. Min tolkning är att i hennes föreställningsvärld gör inte en ”vanlig kille” något sådant. Bilden av vad som är en våldtäkt, hur ett offer är och hur en förövare är har fördunklat hennes förståelse av händelsen. Att en kille som är fin ”innerst inne” inte kan begå en våldtäkt, var en föreställning som också framkom i Jeffners studie (Jeffner, 1998).

Följande modell får illustrera detta.

DISKURS	KÄNSLA	STRATEGI	KONSEKVENSER
Våldtäkt är den yttersta förnedringen och begås utomhus av en kille som är ”avvikande” mot en tjej som inte är självständig.	SEXUELL OLUST	Man har sex.	Förvirring. Man förstår inte händelsen som våldtäkt.
		Man har inte sex.	Skam. Oförståelse för situationen.

Modell 5. Hur diskurser påverkar en person som känner sexuell olust i en eller flera sexuella situationer och vilka konsekvenser det leder till.

Jag vill inte framhäva att det inte går att förstå en händelse som våldtäkt. Föreställningen om att våldtäkt är den yttersta förnedringen gör dock att om en person inte upplever det som den yttersta förnedringen så blir det svårt att förstå att det är våldtäkt man har varit med om. På samma sätt blir det svårt att förstå det som våldtäkt om ”förövaren” inte är en avvikande kille och ”offret” inte är en osjälvständig tjej. Men, vad händer om man kallar sin erfarenhet som ”något som skett inom den sexuella gråzonen”? Ställer man sig fortfarande utanför rollen som offer? Blir definitionen av våldtäkt snävare? Blir det än mer otillgängligt att identifiera sig som ett offer eller en förövare? När man skapar en ny kategori, en sexuell gråzon, relaterar den fortfarande till något i dess ytterkanter. Min avsikt är dock inte att göra definitionen av våldtäkt snävare, utan påvisa den mångfald av situationer som kan finnas i dess gränsland. På så sätt kanske en mer nyanserad bild som ligger närmre människors verklighet kan skapas.

Rusets roll

I 18 av de 53 berättelserna beskrivs situationer där alkohol varit inblandat. I flera tidigare studier framkommer att det finns en koppling mellan sex och alkohol (Jeffner, 1998; Skårner & Svensson, 2012; Tikkanen, et al., 2011) Ovan (s. 43) stod följande citat att finna:

Jag tror att jag är fett kåt men det kan vara bekräftelsen också. (---) Min lust känns separat från min upplevelse av den. Jag vill ha mer av henne för min sinnesro, inte för mitt kön.

Att alkoholen medför en ökad mental lust, men inte en ökad kroppslig sådan, framkommer i en tidigare redovisad studie (Skårner & Svensson, 2012). Citatet ovan kan ses som ett exempel på när kroppens kapacitet har minskat på grund av alkoholen, men att den mentala lusten finns kvar, eller åtminstone verkar det som att personen *tror* att lusten finns.

Alkoholpåverkan påverkar dessutom förståelsen för hur en sexuell situation tolkas. Bland annat menade ungdomarna i Jeffners studie att tjejers handlingsutrymme minskade när de var alkoholpåverkade, och att killars handlingsutrymme tvärtom ökade (Jeffner, 1998). Även om både män och kvinnor vågar mer och tar mer risker när de är berusade, finns det olika regler för vad som är accepterat att göra beroende på kön. Jag tolkar Jeffners påstående som att killar kan använda alkoholen som en ursäkt för sitt handlande, men att tjejer som varit berusade inte kan göra det på samma sätt.

För att förstå ovan nämnda på ett annat sätt kan man använda sig av begreppet respektabilitet. Detta framkommer särskilt i citatet ovan (s. 38), där en kvinna beskriver hur hennes vänner och hennes mamma skäms för henne. Kravet på att kvinnor ska vara respektabla och "hålla på sig" är något som beskrivs i flera studier (Forsberg, 2006; 2008; Wood et al., 2007). Samtidigt präglas vår samtid av en "lust-diskurs", där unga kvinnor ska vara sexuellt tillgängliga. Denna dualitet framkommer särskilt i Jeffners (1998) studie. Jag, och troligtvis många med mig, har en föreställning om att villkoren för mäns och kvinnors beteende när det gäller sexualitet är olika. En kvinna som är "för" sexuellt aktiv riskerar att bli kallad promiskuös, medan samma risk inte gäller för män, snarare innebär det en statushöjning. Denna föreställning tror jag också påverkar människors tolkning av en händelse. Tolkningen är alltid beroende av kön. Samtidigt kan man se en förändring i unga kvinnors attityder till sex i några av berättelserna. Sådär beskriver en kvinna:

Det har också hänt mig flera gånger att jag själv varit alldeles för närgången. Alltid på fyllan. Jag får sådana skamsköljningar när jag tänker på det, på hur jag tjatade och tjatade och tjatade på ett ex om att dela säng med mig istället för att sova på soffan, på hur jag försökte kyssa en vän som jag var kär i trots att jag visste att han inte var ett dugg intresserad, på hur jag fortsatte kladda på en annan vän när vi låg och hånglade, även efter att han gjort tydligt att han bara ville hångla och inget mer den kvällen.

Att kvinnor inte skulle kunna vara initiativtagare till sex framkommer inte i berättelserna. Däremot finns det en koppling mellan kvinnors "sexuella övertramp" och alkohol. Berättelsen ovan är ett exempel på det. Föreställningen om att unga kvinnor inte ses som respektabla när de erkänner lust och begär, kan leda till att kvinnor istället hämmar sin lust. Alkohol kan göra att dessa hämningar släpper. En annan bild som framkommer är att alkohol ofta gör minnet av händelsen något diffus, om man varit berusad. Följande kan man läsa i en kvinnas berättelse.

Jag är 14 år och det är skolvslutning. Vi var det vanliga gänget på tre tjejer som drack oss fulla för att sedan bege oss till det ställe där skolvslutningarna alltid firades. Jag minns inte så mycket av kvällen, bara fragment. Sen en kompis som räcker ut handen mot mig och säger: "Jag ser till att du kommer hem". (...) Hans kusin, också en kompis till mig, var också med. Vi skulle hämta hans cykel någonstans. (...) När vi kom fram bad han sin kusin vänta och han tog med mig upp i skogen som låg precis i närheten /Svart/ I skogen, jag lyckas få fram "men jag tror jag

har en tampong i". Han: "Nej, det har du inte" / Svart/ Jag ligger på rygg, han är inne i mig /Svart/ Vi är tillbaka där vi lämnade hans kusin, jag tror att jag är något nyktrare nu. De cyklar hem /Svart/ Jag minns inte riktigt hur jag kom hem. (---) ville jag egentligen ha sex med min kompis i skogen medan hans kusin väntade? Magkänslan säger något annat.

När också alkohol spelar in som en påverkansfaktor är det inte bara ett suddigt minne som gör att förståelsen för händelsen blir svårtillgänglig. Kommunikationen mellan parterna påverkas dessutom. När det redan är svårt att kommunicera om sina sexuella gränser, gör inte alkoholpåverkan det lättare.

5.6 Sexuella skript

Om man ställer sig bakom antagandet att erfarenheter inom den sexuella gråzonen är vanligt förekommande, innebär det då också att det är oundvikligt? Att det kanske är en fas man måste gå igenom som ung när man är på väg att bli en sexuell aktör? Kanske måste man göra vissa misstag för att lära sig hur man vill ha det? Och kanske ser man inte så allvarligt på det när man väl är med om det, men att det ter sig vara värre retrospektivt?

Att de flesta händelserna utspelar sig när berättarna är tonåringar betyder nog inte att det enbart är då denna typ av händelser sker. Däremot är frågor och funderingar kring sexualitet både många och stora i den åldern och man kanske är som mest sökande. Vem är jag? Vad tycker jag om? Hur ska sex kännas? Även om det har skett en förändring de senaste decennierna (Giddens, 1995), är normer och förväntningar när det gäller sexualitet fortfarande påtagliga. Samtidigt som vissa aspekter av sexualitet är belagt med tabu, förmedlas en bild av västvärldens samhälle som upplyst och frigjort (Lalander & Johansson, 2007). Motsägelsefulla budskap kan göra att man som ung blir förvirrad och det gör det svårt att orientera sig. Mediabruset är ett exempel på en påverkansfaktor som förmedlar bilder om sexualitet till ungdomar, och dessa bilder problematiseras sällan (Berg, 2009a).

Sexuellt tvång ansågs vara en naturlig del i ungdomars förhållanden, framkommer i en tidigare redovisad studie (Wood et al., 2007). I en annan studie förklarades detta med att den sexuella driften är stark under adolescensen, och att det finns ett tabu kring sex (Serquina-Ramiro, 2005). Gemensamt för tidigare redovisade studier är att tvingande sexuella handlingar ibland ses som en del av kulturen, och behöver därför inte nödvändigtvis upplevas som någonting negativt (Crown & Roberts, 2007; Serquina-Ramiro, 2005; Wood et al., 2007). Detta är dock studier som genomförts i en annan kultur än den svenska, och kan därför inte jämföras med en svensk kontext. Visserligen finns det ett tabu kring sex i vårt västerländska samhälle (Lalander & Johansson, 2007), men det ser antagligen väldigt annorlunda ut i länder som Sydafrika och Filippinerna. Min poäng är dock att det finns, oberoende av kultur, föreställningar om vad ett förhållande är och vad det bör innehålla, framför allt när man som ung saknar erfarenhet av sexuella relationer. När man är i början av sin sexuella karriär kan det också vara svårt att veta hur det ska kännas när man vill ha sex.

Bristen på erfarenhet gjorde också att jag inte riktigt kunde avgöra huruvida jag faktiskt ville ha sex eller inte. Jag hade liksom sex för att kunna säga att jag haft sex. (---) Det gjorde ont men jag låtsades att jag tyckte det var hett och stönade sådär som jag hört tjejer på film göra. (---) Känslan av att jag kände mig utnyttjad suddade jag ut snabbt som ögat, för jag ville så gärna tänka att jag gjort ett självständigt val när jag följde med honom hem.

En aspekt av detta är att för att den sexuella gråzonen ska kunna existera måste det finnas diskurser som den relaterar till. Det måste finnas en föreställning om vad som är bra sex, och vad som är våldtäkt. Denna föreställning förändras ständigt genom livet, men är kanske inte särskilt nyanserad när man är ung. När man inte har en tydlig bild av vad som är bra sex, och

när bilden av våldtäkt förmedlas som det mest fruktansvärda som kan hända, blir det problematiskt när man jämför sina egna erfarenheter. I dagens högteknologiska samhälle med allt större tillgång till information om sex kanske man har en bättre bild av hur sex kan se ut än till exempel vid tiden då Gagnon och Simon skrev *Sexual conduct* (1973), då föräldrarna var den primära informationskällan. Men oavsett ökad spridning och mängd informationskällor, förmedlas sällan hur sex ska kännas, hur man ska veta vad man själv tycker om, och hur man ska kunna kommunicera det. Är det kanske så enkelt att det bara är erfarenhet som krävs? Följande citat kan läsas i en kvinnas berättelse.

Jag var yngre då, mer osäker, oftare berusad. Snyggare än idag, kåt på bekräftelse och erfarenheter, jag hade varit oskuld tills jag var 19 och inte haft många partners. Det förklarar kanske alla gånger jag slampade till det, tjatade, tallade, trugade, allt drama när jag blev avvisad. De flesta jag flörtade med tyckte väl det var kul. Men hur många blev ledsna? En enda är en för många.

En möjlig tolkning är att de sexuella skripten förändras med tiden. I flera berättelser beskrivs att händelsen inte upplevdes särskilt svår när de var unga, men när de nu tänker på vad de var med om blir de starkt påverkade. Känslor av skam över en tidigare identitet uppstår, och en övertygelse om att de aldrig skulle göra så idag. De sexuella skript som råder när man är vuxen kan se annorlunda ut än när man är ung. När man ser tillbaka på händelsen i ljuset av de rådande sexuella skript som man idag lever efter, kanske situationen upplevs mer smärtsam än vad den i själva verket var. Med tiden förändras alltså de sexuella skripten, vilket gör att man ser tillbaka på tiden då man betedde sig på ett specifikt sätt som något annat, fast det egentligen tillhörde den tidens skript. Man var med om händelser, och även om det inte kändes helt bra så gjorde man ingen stor apparat av det. Som vuxen, med ett annat sexuellt skript, blir detta beteende oförståeligt. Känslor uppstår, som man tänker bör ha kommit tidigare, men som inte gjorde det. Att bli arg, förbannad eller ledsen tillhörde inte dåtida skriptet.

Jag häpnade över minnet, som nu stod i en annan dager.

Så beskriver en kvinna minnet av ett tidigare sexuellt möte, som inte verkar ha setts som problematiskt eller svårt tidigare. Det finns således en kongruens mellan skript och identitet. När man kopplar samman sitt nuvarande sexuella skript med sin identitet som ung, och det inte överensstämmer, uppstår en konflikt som förorsakar olika känslor av maktlöshet och ilska. Så kan man också förstå varför man som vuxen fokuserar på ungdomars sexuella riskbeteende. När man har ett annat sexuellt skript som vuxen än som ung, upplever man tidigare negativa erfarenheter av sexuell praktik som ”misstag”, som man vill skydda ungdomar från.

En kvinna beskriver hur hon länge sett sig som ”en frigjord kvinna” med en historia av frigjort sex, erövringar och begär men att hon börjat inse att denna historia snarare handlat om självdestruktivitet och bekräftelse. Hon beskriver hur en positiv sexuell erfarenhet gör att hon ser tillbaka på sin sexuella historia i ett annat ljus. En annan möjlig tolkning är att det är hennes sexuella skript som har förändrats, och samtidigt bilden av hennes tidigare upplevelser. Hon skriver:

Hur ska man kunna veta att detta är värt att eftersträva om man aldrig erfarit det?

När man lämnar ungdomstiden och perioden då man är mer risktagande och sökande utvecklas ett annat sexuellt skript som går i linje med mindre risker och försiktighet. Kanske krävs det några negativa erfarenheter för att kunna utveckla ett sexuellt skript som präglas av

mer självrespekt? När man är ung och saknar erfarenhet av goda sexuella upplevelser kan det vara svårt att veta hur det ska kännas. Att man låter någon annan överträda ens gränser, kanske snarare har att göra med att man inte riktigt vet var man ska sätta dem. Särskilt eftersom budskapen om sex som förmedlas kan vara motsägelsefulla (Berg, 2009a; Hall, 1996). Samtidigt som man ska vara respektabel och kontrollera sin sexualitet, särskilt som ung kvinna, så präglas vår samtid av en diskurs som innefattar lust och frigjordhet (Forsberg, 2006). Dessutom framställs sex som något mystiskt och hemligt, menar Gagnon och Simon (1973), vilket jag tror gäller än idag. Berg (2009a) tror att ju mer erfarenhet av sex som man får desto lättare är det att forma sitt personliga sexuella skript. Detta framkommer även i Forsbergs forskningsöversikt. Mer erfarenhet innebär också en större tillfredsställelse med sin sexuella praktik (Forsberg, 2006). Många beskriver en slags vändpunkt i sin berättelse, där de lärt sig att hantera sexuella situationer på ett annat sätt än innan den negativa sexuella upplevelsen. Detta kan också ses som en identitetsförskjutning, som Larsson och Goldberg (2008) talar om. Alla som berättar anpassar sin berättelse till hur de ser på händelsen med dagens värderingar.

Jag ger sällan eller aldrig med mig om någon försöker övertala mig till något trots att jag redan avböjt. Det är min mentala artefakt från händelsen.

Även om det personliga sexuella skriptet förändras under livet ställer jag mig ändå frågande. Blir man plötsligt immun från sådana situationer bara för att man är äldre och mer medveten? Hur ser det sexuella skriptet ut som ersätter det tidigare?

Det individuella sexuella skriptet och längtan efter närhet

Hur vill vi ha det i vår sexuella praktik då? Om vi inte kan förstå varandra, inte kan kommunicera, inte får berätta om sexuella erfarenheter och är fast i en begränsande identitet, hur kan vi då utveckla en sexualitet som är fri från skam, ånger, felsteg, kränkningar och tvång?

Som jag har nämnt tidigare var sex var något som skulle ske inom ramen för en heterosexuell tvåsam relation vid tiden då Gagnon och Simon skrev boken *Sexual conduct* (1973). Av de berättelser som ligger till grund för denna uppsats är det relativt få händelser som utspelar sig inom denna typ av relation. De flesta handlar om tillfälliga kontakter, och ofta är de bekanta med varandra. Även om det är berättelser om negativa händelser så är vissa också lustfyllda, i alla fall till en början. Kvinna som man tar både initiativ och är passiva, i både samkönade som olikkönade sexuella handlingar. Inga restriktioner kring huruvida man får eller inte får ha sex med tillfälliga bekantskaper framkommer och sex behöver inte vara kopplat till kärlek. På så sätt kan man se att rena relationer (Giddens, 1995) och flytande kärlek (Bauman, 2003) präglar vår samtid. Relationer behöver inte fortgå på grund av yttre faktorer, utan kan formas utifrån det utbyte som båda parter får av relationen, oavsett om den är tillfällig eller långvarig. Däremot kanske det flytande och diffusa som präglar rena relationer innebära att det finns ett ännu större behov av att kommunicera om sexuella gränser.

Något som kan utläsas i många berättelser är olika motiv bakom att ha sex. En längtan efter bekräftelse, närhet, ömsesidighet, att få känna sig sedd, åtråvärd, värdefull och att slippa vara ensam är exempel på det som eftersträvas i sexuell praktik. Ömsesidighet och jämställdhet mellan parterna, två ingredienser i den rena relationen, verkar alltså vara ett sexuellt skript som styr, snarare än att det enbart är kärlek som ses som krav för att ha sex. Sådär skriver en informant.

Jag är frispråkig och öppen. Jag är ärlig och rak. Jag pratar gärna och mycket om sex och begär. Någonstans har jag förväxlat denna öppenhet och frispråkighet med handlingskrav; if you're

gonna talk the talk, you have to walk the walk. Och jag har gått och jag kommer att fortsätta gå. Jag tror fortfarande på en sexualitet frikopplad från kärlek. Men i fortsättningen kommer det att vara med självrespekt och utav äkta lust.

Här beskriver en kvinna sin strävan efter ”äkta lust” och självrespekt. Lust, njutning och respekt för sin partner och för sig själv beskrivs som eftersträvansvärt i flera berättelser. En möjlig tolkning är att detta också är en del av det individualiserade samhället som vi lever i idag. Är det kanske så att det personliga sexuella skript som håller på att utvecklas är mer individualistiskt än tidigare? När man fokuserar mer på sin egen lust och sexuella vilja, finns det en risk att ens partner i en sexuell situation glöms bort? Begrepp som sexuell agens och sexuell självuppfattning som nämnts i tidigare forskning (Crown & Roberts, 2007; Impett & Tolman, 2006) går i linje med ett större fokus på sig själv och ett allt mer individualiserat samhälle. Samtidigt som det uppenbarligen finns det en längtan och en strävan efter ömsesidig närhet och bekräftelse, den rena relationen. Går detta att förena? Eller kommer det att innebära en konflikt? Är det bättre kommunikation parterna emellan som är lösningen?

Vikten av kommunikation framkommer i flera berättelser. Följande beskrivs av en kvinna:

Alla vinner på att båda faktiskt vill ha sex, och om vi bara vågade berätta vad vi tänker och tycker skulle vi ha mycket bättre sexliv till på köpet.

Kvinnan nedan är av samma åsikt.

(...) man inser vikten av dialog i samlivet. Det kan få män som kvinnor att tänka över sina egna gränser och vad man utsätter varandra för.

Man måste alltså också vara medveten om sina egna gränser för att kunna kommunicera om dem. När det gäller rena relationer förutsätter det också att man vet vad man vill ha av en relation. Flera av berättelserna beskriver detta tydligt. I sexuella situationer verkar det dock vara svårt att förmedla, oavsett om det är i en tillfällig relation eller i ett förhållande. Vad kan det bero på? Finns det en skam över att visa sina behov, som att vilja bli sedd, bekräftad, begärd och älskad i dagens samhälle? Kanske är det kärlek och kärleksrelationer som behöver diskuteras. Kan det till exempel verkligen finnas kärlek där det finns tvång? Kan det finnas kärlek i en tillfällig sexuell relation? Bauman (2007) beskriver dessutom sexuell praktik som överladdad, och känslan av att aldrig vara nöjd. Har vi kanske för höga krav på sexuella situationer? Och samtidigt, är ärlig kommunikation och ömsesidig respekt för höga krav? Kommer vi någonsin att finna; just det, tillfredsställelse?

6 SLUTSATSER OCH REFLEKTION

Jag har valt att utgå från mina ursprungliga frågeställningar i denna studie och denna del är således indelad efter dem. Eftersom jag anknutit teori och tidigare forskning i hög grad till tolkningen av min empiri fokuserar jag här i första hand sammanfattande slutsatser. Jag avslutar med en kort reflektion kring hur mina resultat från studien kan appliceras på och i det sociala arbetet, både som ämne och profession.

6.1 Beskrivning av den sexuella gråzonen

Många berättelser beskriver ett behov av att kunna benämna den negativa sexuella händelsen som de har varit med om och följande begrepp står att finna i berättelserna; *tvång, press, utnyttjande, motvilligt sex, manipulation, gränsblindhet, ligga för hussämjans skull, inskränkning av den andres vilja, respektlöst övertramp, övergrepp mot sig själv, övergrepp och våldtäkt*. Att skillnaderna handlar om grad, inte art, är något som beskrivs i en av berättelserna, vilket jag tycker belyser den sexuella gråzonen väl. Ett behov av att få stöd i sina negativa erfarenheter skildras i flera berättelser, samt omgivningens ibland negativa bemötande vilket kan bero på man befinner sig utanför manuset för ”vanligt” sexprat. En annan aspekt som kan tysta människors berättelser om sina erfarenheter är när man inte håller sig inom ramen för den heterosexuella matrisen.

6.2 Identitet, relationer och kön

Berättarna förhåller sig till olika diskurser. Fem av dem belyste jag i modeller för hur man kan förstå vad som händer i en sexuell situation när en part känner sexuell olust. Kärleksideologin präglar berättelserna som utspelar sig i ett förhållande, men samtidigt innebär föreställningen om att *sex och kärlek hör samman* förvirring för dem som inte känner lust till sin partner. Det blir också svårare att se att man blivit sexuellt utsatt eller kränkt om det är av ens partner.

En gemensam förståelse om att man ska ha sex med någon som man går med hem efter krogen eller festen beskrivs i flera av de berättelser som skildrar tillfälliga sexuella kontakter, en informant kallar detta för knullkontrakt. En föreställning som framkommer är att *om man säger ja till att vara i en privat miljö med någon i en kontext som kan tolkas sexuell, säger man också ja till sex*.

Förväntningar på att *killar alltid vill ha sex* beskrivs i många av berättelserna. I en olikkönad sexuell relation när enbart tjejen vill ha sex kan denna föreställning innebära ett stort personligt nederlag för tjejen, hon känner sig avvisad och inte åtråvärd. Även om en man ”ställer upp” på sex vinner han på det, eller åtminstone ser han sig som en aktör, men kan även känna ånger. Rollen som aktör blir däremot svårtillgänglig för en kvinna, samtidigt som många kvinnor tar avstånd från rollen som offer. *Våldtäkt* förstås som *den yttersta förnedringen och begås utomhus av en kille som är ”avvikande” mot en tjej som inte är självständig*. Detta innebär att våldtäkt blir en symbol och hamnar för långt bort från människors egen sexuella verklighet.

Den sexuella gråzonen är också en gråzon mellan ja och nej. En föreställning om att *självständiga kvinnor kan säga nej i en sexuellt utsatt situation* försvårar förståelsen för en negativ sexuell händelse. Dessutom förstärks känslor av skam om en kvinna som ser sig som självständig inte har kunnat säga nej. För att förstå detta kan man använda sig av begreppet ”tillslutning”. När man befinner sig i en sexuell situation väljer man att tillfälligt anta en identitet som passar, och på så sätt antar man också de egenskaper som tillhör denna identitet. Här kan dock en konflikt uppstå mellan olika delidentiteter och olika sexuella diskurser. När

man söker förena dessa kan det skapa förvirring, ånger och skam. Berusning kan i sin tur påverka och försvåra tolkningen av en situation, och kommunikationen mellan parterna. Därtill blir ofta minnet av händelsen diffust.

6.3 Ett nytt sexuellt skript

Som ung kan det vara svårt att sätta sexuella gränser, framför allt på grund av att man har otillräcklig erfarenhet av hur sex ska kännas. Motsägelsefulla budskap, föreställningar och normer kring sexualitet och sexuell praktik påverkar ungdomar och kan därför göra det särskilt svårt. Flera berättelser beskriver dock att deras negativa erfarenheter har inneburit en vändpunkt för dem i deras sexuella praktik. I vissa berättelser framkommer dessutom att de inte såg den sexuella situationen som särskilt skamfylld eller problematiskt när den väl hände, men retrospektivt upplevs händelsen mycket värre. En tolkning är att de sexuella skript som råder när man är ung, inte ser likadana ut när man blir äldre. Ibland kanske det krävs negativa sexuella erfarenheter, av mindre allvarlig grad, för att lära sig var man ska sätta sina sexuella gränser. Däremot bör människors erfarenheter och negativa upplevelser av dessa alltid tas på allvar.

Vad som eftersträvas beskrivs i berättelserna vara *bekräftelse, närhet, ömsesidighet, att få känna sig sedd, åtråvärd, värdefull* och *att slippa vara ensam*. Detta kan ses som byggstenar i den rena relationen som grundar sig på ömsesidighet mellan parterna. Dessutom beskrivs i berättelserna en strävan efter ett mer individuellt sexuellt skript, som utgår från den enskilda individens rätt till lust och njutning, och en sexuell praktik som uppfyller alla dessa krav. Detta kan relateras till Bauman (2003), som menar att sexuell praktik idag är överladdat med förväntningar. Dels beskrivs höga förväntningar på sexuell praktik, och dels innebär dessa förväntningar en konflikt mellan det individuella sexuella skriptet och den rena relationen, som präglas av en intimitet mellan parterna (Giddens, 1995). Hur dessa kan förenas blir en framtida utmaning för vår sexuella praktik.

6.4 Reflektion

Att veta var våra sexuella gränser går, och framför allt hur vi kan kommunicera om dem har visat sig i min studie vara problematiskt. Vi verkar dessutom ha svårt att tolka våra partners sexuella signaler. Kan det verkligen vara så att vi måste göra våra misstag innan vi lär oss hur vi vill ha det sexuellt? Vad innebär dessa misstag för vår sexuella självkänsla? Crown och Roberts (2007) menar att negativa sexuella upplevelser *kan* innebära psykologisk skada, samtidigt som det kan innebära en vändpunkt i form av en större medvetenhet om sina sexuella gränser. Detta bör vi ha i åtanke i arbete med ungdomar. Kanske kan vi inte förhindra att mer eller mindre allvarliga sexuella incidenter sker, men vi bör alltid utgå från personens upplevelse av dem, inte från föreställningar om hur det *borde* kännas.

Jag tror att det skulle ge ökade möjligheter till sexuell lust om vi istället för att fokusera för mycket på sex i relation till risk, fokuserar på den sexuella självuppfattningen. Alltså; hur man värderar sig själv som sexuell varelse, sina sexuella känslor och sexuella agerande. Vi vet ju redan att ungdomstiden är en period då risktagande och sensationssökande är i centrum, varför lär vi då våra ungdomar i första hand om risker och säger åt dem att ”vara försiktiga”? När sex förmedlas som något farligt, blir det också väldigt spännande.

Därtill kommer också en vädjan; kan vi lära ungdomar att i sexuella situationer respektera den andres kropp och vilja, och dessutom att kräva respekt tillbaka? Kan vi lära dem hur de kommunicerar det? Jag tror att detta går hand i hand med ungdomars sexuella självuppfattning. Lär de sig att värdesätta sina sexuella känslor, kan de bättre förstå sina partners.

Kan vi dessutom förstå att sex inte enbart är farligt och riskfyllt å ena sidan och lätt och enkelt å andra sidan? Framför allt inte när man är ung. För hur kan vi vuxna förmedla en nyanserad bild av sexualitet till unga när vi själva inte kan se mångsidigheten och komplexiteten i sexuella situationer? Kanske behöver vi syna vår egen sexuella praktik, och på så sätt i första hand främja en större acceptans för att tala och berätta om våra erfarenheter. Genom att fundera över hur olika erfarenheter har påverkat en genom livet, kan man förstå sin sexuella värdegrund (Berg, 2009a). Eller tar det bort ”magin”? Förlorar sex det ”hemliga”, som Gagnon och Simon (1973) talar om? Men i det där som kallas för hemligt finns också mycket skam, sorg och förtvivlan.

Nej, vi behöver inte ”prata sönder” vår sexuella praktik. Men kanske kan vi lära oss hur vi kan kommunicera, både verbalt och icke-verbalt, för att våra partners ska förstå hur vi vill ha det. Kanske kan vi också lära oss att varje människa som vi möter har sitt sätt att kommunicera sexuellt och att det kanske är värt att vi frågar en eller två gånger för mycket, än en för lite, som exempelvis; ”Känns det här okej för dig?” Eller helt enkelt ”vill du?”

Ja, alkoholpåverkan gör det problematiskt. Och sexuella gränsöverskridanden, kränkningar och övergrepp, sexuellt tvång och våld kommer inte att försvinna som genom ett trollslag bara för att vi lär oss mer om hur vi ska tolka sexuella gränser, både våra egna och andras. Men om det händer dig, försök berätta. Om det händer någon annan, lyssna.

Vidare bör vi förstå mer om lust, åtrå, begär och kommunikation, både verbal och icke-verbal, när det gäller sexuell praktik. Jag anser att mer forskning behövs på hela detta område. Kanske kan berättelser på och kommunikation via internet som källa till sådan kunskap underlätta för denna förståelse. När ett område är känsligt blir internet som plats för datainsamling ovärderlig! Dessutom tror jag att vi behöver utforska betydligt mer än vad som skett hur vi praktiskt kan gå tillväga när det gäller sexuell självuppfattning och sexuell självkänedom i arbete med ungdomar. I min studie har det framkommit att den sexuella gråzonen även präglar relationer, som kan vara diffusa och oklara. Kanske hänger detta samman med det allt mer individualistiska och ”flytande” samhället, som också kan skapa en ovisshet. Jag anser att den sexuella gråzonen rör oss alla, och att mer forskning på ämnet behövs. Men till dess, prata om det!

KÄLLFÖRTECKNING

Asp, Petter (2010): *Sex och samtycke*. Uppsala: Iustus förlag AB.

Barlebo Wenneberg, Søren (2010): *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.

Bauman, Zygmunt (2003) *Liquid love: on the frailty of human bonds*. Cambridge: Polity Press.

Beres, Melanie A./ Herold, Edward/ Maitland, Scott B. (2004): "Sexual consent behavoiur in same- sex relationships. I *Archives of sexual behavior*. Vol 33, nr 5. 475-486.

Berg, Lena (2009a): "Hur blir unga sexuella aktörer? En konstruktionistisk förklaringsmodell." I Magnusson, Chris & Häggström-Nordin, Elisabeth (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Berg, Lena (2009b): "Fast jag har heller aldrig hört att jag juckar för lite. Unga män samtalar om lust, prestation och penetration." I Magnusson, Chris & Häggström-Nordin, Elisabeth (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Blom, Kristin/ Nolgren, Anna/ Wallberg, Lina (2008): *Om sättet att tillhopa gå- en kvalitativ studie om ungdomars tankar kring sex och relationer*. Kandidatuppsats i socialt arbete. Göteborgs universitet.

Brottsbalken 6 kap paragraf 1 och 2.

Brottsförebyggande rådet. Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007. Rapport 2008:23 www.bra.se/go/297 (2012-02-15)

Bryman, Alan (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Burr, Vivien (1995): *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.

Burr, Vivien (2003): *Social constructionism*. London: Routledge.

Butler, Judith (2007): *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.

Craaford, Clarence (2005): *Människan är en berättelse: tankar om samtalskonst*. Stockholm: Natur & Kultur.

Crown, Laurel & Roberts, Linda J. (2007): Against their will: Young women's nonagentic sexual experiences. I *Journal of Social and Personal Relationships*. Vol 24, nr 3. 385-405.

Daneback, Kristian & Månsson, Sven-Axel (2008): "Internetforskning". I Meeuwisse, Ann / Swärd, Hans/ Eliasson-Lappalainen, Rosmari/ Jacobsson, Katarina. *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm. Natur och Kultur.

Forsberg, Margareta (2006): *Ungdomar och sexualitet- en forskningsöversikt*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.

- Forsberg, Margareta (2007): *Brunetter och blondiner. Sex, relationer och tjejer i det mångkulturella Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Foucault, Michel (1971/1993): *Diskursens ordning; installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm; Stehag: Brutus Östlings bokförlag. Symposium.
- Foucault, Michel (2002): *Sexualitetens historia. Viljan att veta*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Giddens, Anthony (1995) *Intimitetens omvandling: sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Giddens, Anthony (1999): *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Grelsson, Elin. "Vi behövde #prataomdet". *Göteborgs-Posten* (2011-11-26). Sektion Kultur, s. 90-91.
- Grände, Josefin (2005): *"Jag kallade det aldrig för våldtäkt" - att möta våldtagna kvinnor*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS).
- Gagnon, Paul H. & William, Simon (1973): *Sexual conduct: the social sources of human sexuality*. Chicago, Ill.: Aldine Pub. Co.
- Hall, Stuart (1996): "Who needs identity?" I Hall, Stuart & du Gay, Paul *Questions of cultural identity*. London: Sage.
- Hammarén, Nils & Johansson, Thomas (2007): *Identitet-vilka är du?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Hammarén, Nils & Johansson, Thomas (2009): *Identitet*. Malmö: Liber.
- Helmius, Gisela (2000): *Manus för mognad. Om kärlek, sexualitet och socialisation i ungdomsåren*. Sala: Mimers Brunn Kunskapsförlaget.
- Impett, Emily & Tolman, Deborah (2006): "Late adolescent girls' sexual experiences and sexual satisfaction". I *Journal for adolescent research*. Vol 21, nr 6. 628-646.
- Jeffner, Stina (1998): *Liksom våldtäkt, typ: om ungdomars förståelse av våldtäkt*. Stockholm: Brevskolan: Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS).
- Johansson, Anna (2005): *Narrativ metod i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Knutagård, Hans (2009): "men du har ju blivit våldtagen"- om våldtagna mäns ordlöshet. SRHS:s rapport 2009:4. Examensarbete för mastersexamen, Lunds universitet.
- Koljonen, Johanna. "Dags att prata om det". *Dagens Nyheter*. Sektion Kultur & Nöje. <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/dags-att-prata-om-det> (2011-11-23)
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2007): *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam & Goldberg, Ted (2008): "Närvarande och frånvarande berättelser. 'Frontstage- och 'backstage'- analyser". I Larsson, Sam/ Sjöblom, Yvonne/ Lilja, John *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lennér-Axelsson, Barbro (1986): "Frigörelse och kärleksångest" I *Sexualitet i vår tid*. Ottar. Boktidningen om sexualitet, samlevnad, samhälle nr 5/1986. Bokförlaget Prisma.

Lennér-Axelsson, Barbro (2010): *Förluster: om sorg och livsomställning*. Stockholm: Natur & Kultur.

Lennér-Axelsson, Barbro (2012): Personlig kommunikation.

Levin, Claes (2008): "Att undersöka 'det sociala'- några ingångar". I Meeuwisse, Ann / Swärd, Hans/ Eliasson-Lappalainen, Rosmari/ Jacobsson, Katarina *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Magnusson, Chris & Häggström-Nordin, Elisabeth (red.) *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Meston, Cindy M. & Buss, David M. (2007): "Why humans have sex". I *Archives of sexual behavior*. Vol 36, nr 4, 477-507.

NE- Nationalencyklopedin. Sökord "Patrik Sjöberg".

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/patrik-sj%C3%B6berg> (2012-03-01)

NE- Nationalencyklopedin. Sökord "sexualitet".

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/sexualitet> (2012-02-05)

Oh so hightech. *Vad är twitter och hur använder man det?*

<http://ohsohightech.se/vad-ar-twitter/> (2011-11-23)

Okej sex

www.okejsex.nu (2011-11-27)

Olsson, Henny & Sörensen, Stefan (2011): *Forskningsprocessen: kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.

Pace, Harry & Livingstone, Mary (2005): "Protecting human subjects in internet research". I *International journal of business and organization studies*. Vol 10, nr 1. 35-41.

Plummer, Ken (1995): *Telling sexual stories. Power, change and social worlds*. London: Routledge.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987): *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.

Prata om det- berättelser från gråzonen

<http://prataomdet.se> (2011-10-13 till 2011-10-17)

Prata om det- berättelser från gråzonen. *Stora Journalistpriset*.

<http://prataomdet.se/2011/11/25/stora-journalistpriset/> (2011-11-26)

Riessman, Catherine Kohler & Quinney, Lee (2005) "Narrative in Social Work A Critical Review". I *Qualitative Social Work*. Vol 4, nr 4. 391-412.

Serquina-Ramiro, Laurie (2005): "Physical Intimacy and Sexual Coercion Among Adolescent Intimate Partners in the Philippines". I *Journal of Adolescent Research*. Vol 20, nr 4. 476-496.

SKR- Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund. *Team för våldtagna kvinnor- AKH*.
<http://www.kvinnojouren.se/jour/team-valdtagna-kvinnor-akh> (2012-03-01)

Skårner, Anette & Svensson, Bengt (2012): "Rusmedel och sexualitet". I *Sexualitetsstudier*. Plantin, Lars & Månsson, Sven-Axel (red). Stockholm: Liber.

Sveningsson, Malin/ Lövheim, Mia/ Bergquist, Magnus (2003): *Att fånga nätet. Kvalitativa metoder för Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Tikkanen, Ronny/ Abellsson, Jonna/ Forsberg, Margareta (2011): *UngKAB09*. Göteborgs universitet. Göteborg.

Træen, Bente (2008): "When sex becomes a duty". I *Sexual and Relationship Therapy*. Vol 23, nr 1. 61-84.

Træen, Bente & Skogerbø, Åshild (2009): "Sex as an obligation and interpersonal communication among Norwegian heterosexual couples". I *Scandinavian Journal of Psychology*. Vol 50, nr 3. 221-229.

Uppdrag granskning-om våldtäkten på Linnea i Bjästa. SVT-Sveriges Television. 2010-03-24.
<http://www.youtube.com/watch?v=kP6FJymOzm4> (2011-11-25)

Wennstam, Katarina (2004): *En riktig våldtäktsman*. Stockholm: Bonnier.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Wood, Kate/ Lambert, Helen/ Jewkes, Rachel (2007): " 'Showing Roughness in a Beautiful Way': Talk about Love, Coercion, and Rape in South African Youth Sexual Culture". I *Medical Anthropology Quarterly*. Vol 21, nr 3. 277-300.

Bilaga, mail till informanter

Hej,

Jag heter Kristin Blom och jag är i färd med att skriva min D-uppsats i socialt arbete på Göteborgs Universitet. Jag hör av mig till dig på grund av att du har publicerat en text på prataomdet.se. Min uppsats handlar om sex i "gråzonen", precis det som prataomdet handlar om. Jag vill se om det på något sätt går att identifiera gråzonen mellan "bra sex" och "våldtäkt/övergrepp", och i så fall hur.

Min avsikt är att försöka hitta ett språk för att vi ska kunna prata om det, vilket det verkar finnas ett stort behov utav. Din berättelse är en bland många som skulle kunna bidra till detta. Det är därför jag hör av mig till dig. Vad jag vill titta på är om det finns något gemensamt bland alla dessa berättelser, och vad det i så fall är. Jag tänker att denna uppsats kan bidra med att skapa ett språk kring sex som är mer nyanserat, och då behöver berättelser från gråzonen komma fram i ljuset. Jag tänker mig att många som läser uppsatsen kommer att känna igen sig, och förhoppningsvis uppmuntras till att också prata om det.

Jag är inte ute efter att göra någon illa eller att utelämna någon. Jag kommer inte att skriva ut varken namn eller bloggadresser. Däremot kommer jag att skriva vilken sajt jag får berättelserna ifrån så kan jag inte lova fullständig anonymitet. Jag kommer att använda mig av många berättelser (antal är beroende av hur många som samtycker, men inte mindre än 30 berättelser), och vissa kommer jag att citera kort, vissa citerar jag inte alls. Jag har haft vissa krav på texterna, och dessa krav uppfyller din text. Kraven är att det inte ska vara för kort, man ska inte prata om att prata om det, utan det ska vara en berättelse, alltså en (eller flera) händelser.

I princip så finns texten redan där för mig att använda. Jag tycker ändå att det är viktigt att höra av mig och informera be om samtycke från dig för att få använda den. Du har härmed möjlighet att säga nej, vilket jag menar är en viktig möjlighet, med tanke på sammanhanget.

Alltså, godkänner du att jag använder din text på prataomdet.se i min uppsats?

Skicka ett svar till mig så snart du kan på denna adress: kristinblomskriveromdet@gmail.com.

Med vänlig hälsning

Kristin Blom